Sergio Pitol

Îmblânzirea divinei egrete

Traducere din limba spaniolă de
Mona Țepeneag

EDITURA
ART

Redactor: Raluca Dincă
Tehnoredactor: Vasile Ardeleanu
Design copertă: High Contrast
Ilustrație: Atelierul de Grafică

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

PITOL, SERGIO
Îmblânzirea divinei egrete / Sergio Pitol; trad.: Mona Țepeneag. - **București: Art, 2008**
ISBN 978-973-124-170-8

I. Țepeneag, Mona (trad.)

821.134.2(725.1)-31=135.1

Sergio Pitol
Domar a la divina garza

Pentru Juan García Ponce

I

Unde un bătrân romancier, îngrijorat de înaintarea în vârstă, dă în vileag laboratorul și meditează asupra materialelor cu care își propune să scrie un nou roman

Un scriitor bătrân se pregătește să înceapă un nou roman. Citește, la început fără prea mare entuziasm, mai apoi cu un real dezgust, două sau trei paragrafe dintr-un capitol și, cuprins de o senzație soră cu spaima, închide volumul cu dorința de a nu-l mai deschide niciodată câte zile o mai trăi. Își aduce aminte de vorbele criticului literar Carlos Montiel, prieten cu el încă de pe vremea studenției și care, citindu-i primele nuvele, i-a atras atenția că anumite personaje semănau prea tare cu foști colegi de facultate, indivizi cu totul obișnuiți, tineri capabili de multe, dar nu de a trăi o tragedie, fără nici o șansă de a încarna subtilitățile și clarobscururile personajelor unui Henry James, pe care el se străduise să-i înzestreze cu o complexitate emoțională bizantină, într-o atmosferă alimentată de intense mesianisme estetice, comportament care le era atât de străin încât, în loc să le dea viață, părea că-i lasă cu totul lipsiți de vlagă. Atmosfera rarefiată care îi înconjura se dovedea în cele din urmă o închisoare; odată înghițiți de ea, le era cu neputință să mai vorbească sau să mai acționeze altfel decât ca marionetele unui ventriloc.

Dacă ar fi să se ia după Montiel, și dezagreabila lectură recentă îi confirma spusele, tot ceea ce scrisese până atunci era definitiv condamnat la nepublicare. Literatura lui nu avea nici un viitor; fusese anacronică din născare. Iar el era

pe punctul de a împlini șaizeci și cinci de ani. O vârstă fără milă! Uneori își spunea că singura lui dorință ar fi să se culce pe laurii veștejiți pe care îi culesese, să repete până la epuizare gama redusă de procedee deja folosite, menținând în viață un limbaj mai mult sau mai puțin plauzibil, până ce pofta de scris se va stinge de la sine. Ajunsese, desigur, la o vârstă la care, în același timp, putea fi prins într-o rețea inextricabilă de impulsuri interne, de proiecte, realizări și evoluții atât de complicate, atât de obscure în intensitatea lor, încât să-i depășească propriile posibilități de creație; să fie cuprins de o furie, de o violență copleșitoare; să fie pasionat de niște emoții demult dorite și, într-o bună zi, pe neașteptate, să lase baltă tot proiectul care, brusc, îi apărea ca o imensă absurditate. Merita oare să înceapă, în sfârșit, acea operă ambițioasă la care a visat o viață întreagă, în vederea căreia a adunat de-a lungul anilor o enormă cantitate de informații și amănunte, cartea aceea încărcată de zgomot și furie care-i răscumpăra propria existență și o justifica în fața lumii? La vârsta lui, o asemenea aventură căpăta proporțiile unei imense aberații. Să renunți la gloria visată și râvnită altădată nu e neapărat o tragedie. Sfârșitul nu e departe, iar cartea întrevăzută necesită ani întregi de căutare și de muncă fără preget. Când ai atât de puțină energie și, pe deasupra, ești bătrân, când ai tot felul de probleme de sănătate, din ce în ce mai multe, merită oare să-ți iei toate astea pe cap, ca până la urmă să te alegi cu un roman scris pe jumătate? Sincer vorbind, nu, mulțumesc!

Eroii lui nu cunosc decât două modalități, destul de mecanice, în treacăt fie spus, de a accede la ficțiune, adică la realitatea romanescă. Unii se întorc dintr-o bogată experiență de viață, inexplicabil ratată, drept care se retrag într-un sat oarecare din Morelos sau într-un mic orășel de pe lângă

Veracruz, unde se sting treptat, triști, ofiliți și roși de resentimente: eroinele se fanează pe un fundal sepia, cotrobăind prin scrisori învechite și fotografii îngălbenite, tăieturi de ziare apărute cu ani în urmă, și-și amintesc, își tot amintesc, își amintesc întruna de acele ființe pline de viață care au fost chiar ele odată, precum și de alte ființe, care le-au strâns în brațe, le-au îmbătat cu vorbe fierbinți și apoi, dintr-un motiv rămas misterios pentru totdeauna, le-au gonit din viața lor. Toate personajele lui masculine au visat în tinerețe să fie Lordul Jim, Alioșa Karamazov sau Fabrizio del Dongo. Toți au avut momentul lor de strălucire efemeră, curmat la rândul lui de un dezastru. În cazul în care au supraviețuit căderii, acești protagoniști se reîntorceau, aparent mânați de setea de identitate, la locurile de baștină, unde profitau, dacă ăsta este cuvântul potrivit, de o căsuță sub soare, alături de o mică grădină cu câteva flori. Córdoba, Cuernavaca, San Andrés Tuxtla, Huatusco, Tepoztlán sau Cuautla sunt câteva dintre locurile predilecte alese de aceste deșeuri umane ca refugiu unde să-și sfârșească zilele. La puțină vreme după întoarcerea în acest rai mult râvnit, își vor da seama că au căzut într-o groapă din care nu mai pot ieși, că s-au lăsat prinși în capcană și că răuvoitorii au câștigat, căci au reușit până la urmă să se descotorosească de ei, și că nu sunt înconjurați decât de trădători, necinstiți și invidioși. Și vor îmbătrâni acolo, copleșiți de tot soiul de rele, de datorii, de manii, otrăviți de necaz pe toată lumea care nu a fost în stare să-i aprecieze, uluiți ei înșiși de mizeria în care treptat s-au afundat. Ființe bătrâne, neurastenice, uneori grotești, oameni de cele mai multe ori înăcriți, ranchiunoși, fără nici o perspectivă, nici un viitor, nici un leac.

Dar acești eroi s-ar putea considera adevărați învingători în comparație cu cei care fac parte din a doua categorie, a celor care n-au reușit să se întoarcă în căsuța însorită cu

grădiniță minusculă, aceia pe care viața i-a tratat cu și mai puțină generozitate. Aceștia rătăcesc prin lume, uitați de toți și de toate. N-au vrut să se întoarcă? Sau n-au putut? Câteodată nici ei nu mai știu. Iată-i: sunt paznici de noapte într-o magazie plină de igrasie, într-un depozit de lemne, într-un garaj de mașini, portari în hoteluri deocheate, ajutați de câte o instituție filantropică, care le-a găsit un rost ca să-i facă să se simtă buni la ceva și să-și recapete un minim din demnitatea pierdută. Uitați de toți în locurile de baștină și complet necunoscuți acolo unde i-a dus viața. Desigur, condiția lor n-a fost mereu aceeași. Au avut și ei parte, probabil, de o vară și de un început de fericire. Au dansat vreodată cu cineva? Ce întâmplare le-a fost fatală? Murdari, știrbi, abia dacă își mai dau seama de viteza cu care își pierd memoria. Răzbunarea lor constă tocmai în această amputare a canalelor care îi leagă de trecut. Dacă cineva ar încerca să le amintească emoția trăită în urmă cu treizeci de ani, tulburarea profundă pe care au resimțit-o contemplând *Furtuna* sau *Venus dormind* de Giorgione, vizitele neîntrerupte timp de patru zile la pavilionul care adăpostea expoziția Matisse la Bienala de la Veneția, de unde au ieșit de fiecare dată beți de bucurie și de uimire, sau zilele înnorate petrecute într-o pensiune oarecare descifrând destinul îngrozitor al lui Adrian Leverkühn[1] și cutremurându-se de pata care întuneca sufletul fidelului Serenus pe măsură ce înainta povestirea, ar răspunde cu un gest obscen, ar scuipa la picioarele interlocutorului, acest necunoscut care se face că îi cunoaște, care s-a apropiat de ei prin surprindere, cu brațele deschise și cu un limbaj de neînțeles, și ar rupe-o la fugă, fofilându-se printr-un labirint de străduțe urât

[1] *Doctor Faustus* - roman de Thomas Mann; este o biografie fictivă a unui muzician, Adrian Leverkühn (1885-1940), povestită de prietenul său fidel Serenus Zeitblom (n.tr.).

mirositoare până la maghernița unde-și petrec noaptea, s-ar culca pe salteaua împuțită, acoperindu-se din cap până-n picioare cu o cuvertură la fel de împuțită, tremurând, cu tot trupul asudat, și nedorindu-și altceva decât somnul aducător de pace. În fond, singurul lucru care îi interesează e să nu fie izgoniți din gaura unde-și petrec zilele și să nu uite ora și locul unde trebuie să se prezinte cu castronul în mână la ghișeul de distribuire a supei calde. Avea dreptate incisivul Montiel, își aduce aminte din nou scriitorul nostru. Dacă vrei să avansezi, trebuie să începi prin a te dezbăra de o serie de obiceiuri proaste, să arunci la gunoi întreaga baterie de procedee uzate. Dar mai există oare posibilitatea de a descoperi noi perspective?

Cum să uiți că mâine-poimâine împlinești șaizeci și cinci de ani?

Poate cel mai important lucru era să decidă cu ce să înceapă. Avea o serie de repere, încă destul de neclare; atât de vagi încât dispăreau înainte să apară sau se transformau în altceva. Devenea absolut necesar să înceapă prin a preciza unele dintre aceste imagini: o întâlnire la Istanbul, o femeie erudită cu maniere și limbaj destul de contradictorii, un avar sordid, o ceremonie, fără îndoială, barbară, ținută într-un luminiș de pădure în Tabasco.

Până la urmă s-a hotărât să pună pe hârtie câteva note. Din motive diferite, trei teme îl interesaseră în ultima vreme: într-un mod încă nelămurit, acestea făceau legătura între întâlnirea de la Istanbul, jignirile personajului avar și ceremonia de la tropice.

Iată deci ce a scris pe niște fișe de mari dimensiuni:

A) Cartea lui Bahtin despre cultura populară în Evul Mediu și la începutul Renașterii! De scos în evidență anumite elemente: sărbătoarea, de exemplu, ca o categorie primară și indestructibilă a civilizației umane. Noțiunea de

sărbătoare se poate reduce, poate chiar degenera, dar nu se poate eclipsa cu totul. Sărbătoarea îl eliberează și-l răscumpără pe om și, lipsit de ea, acesta gesticulează pur și simplu într-un simulacru de viață. De studiat relațiile dintre ceremonial, mistică și sărbătoare atât în societățile primitive, cât și în cele industriale contemporane. Catolicismul și poate, într-o mai mare măsură, biserica bizantină, adevărate punți de legătură între noi și păgânismul originar al sărbătorii în Antichitate, incorporează în desfășurarea riturilor anumite caracteristici de bâlci popular, permițând în același timp altor forme ceremoniale să se dezvolte în deplină libertate în afara cultului etc. etc.

B) Gogol! Bahtin vede în suflul carnavalesc fundamentul însuși al organismului verbal atât de complex al lui Gogol. În ultima vreme, lectură, s-ar putea spune exacerbată, a operei acestui scriitor rus, precum și a exegeților săi. Puțini scriitori au avut parte în secolul nostru de comentatori de o calitate excepțională: Boris Eichenbaum, V. V. Gipius, Andrei Belîi, Vladimir Nabokov, Andrei Siniavski etc. Simboliști, formaliști, disidenți ai tuturor ortodoxiilor converg spre el. Tentația de a încerca un mic eseu pe o temă din *Suflete moarte*. De a descoperi pentru ce protagonistul, Cicikov, pe care autorul îl prezintă încă din primul paragraf ca pe o absolută nonentitate („nu era frumos, deși avea destulă prestanță; nici prea gras, dar nici slab; nu s-ar putea spune că era bătrân, dar nu era nici tânăr“), ca pe un personaj fără nici un fel de caracteristici; reușește să le insufle viață tuturor acelora cu care are de-a face doar pentru că intră în contact cu ei. Existența lui iluminează existența celorlalți și, în același timp, își trage forțele din însăși această viață pe care o favorizează. Chiar și în a doua parte a *Sufletelor moarte*, în fragmentele plicticoase care au scăpat flăcărilor, simpla apariție a lui Cicikov reușește să strivească dominanta

moralizatoare care paralizează multe dintre aceste pagini și să le redea puțin din aerul de care orice operă de ficțiune are nevoie pentru a respira. Unde pune mâna banditul acesta are loc instantaneu o iluminare. Nu e vorba de lumina soarelui, ci de altă lumină, venită de la demonii teatrului; luminile rampei care, revărsându-se asupra unui personaj, îl fac să-și piardă caracterul terestru, îl deformează, îl fac mai aerian, reușind în felul acesta să-i scoată în evidență adevărata fizionomie. Mai curând decât într-un eseu, aceste idei ar putea fi folosite în roman. Aviditatea protagonistului, își spune scriitorul nostru, n-are mare importanță în sine, dar sordidul ei ar putea servi, precum virtuțile inexistente ale lui Cicikov, pentru a ilumina comportamentul altor personaje, îmbogățindu-se, în același timp, din reflectarea lor.

C) Pepe Brozas sau pasiunea aproape mistică pe care un anumit autor o poate suscita la persoane lipsite de cea mai mică înclinație către artă. Cazul lui José Rosas, coleg la Facultatea de Drept, căruia, la puțin după intrarea la facultate, toți studenții îi ziceau „Pepe Brozas[2]". Originar din Piedras Negras, acesta a făcut la Mexico ultima clasă de liceu și apoi studii de drept. A petrecut doi ani la Roma, dacă-mi aduc bine aminte, ca bursier, încercând fără succes să-și obțină un doctorat. A ocupat apoi un post la Direcția Afacerilor Internaționale la un Secretariat de Stat, ceea ce i-a permis să călătorească de câteva ori în străinătate. Arbora un aer așa-zis cosmopolit, sub care însă reușea nu să-și ascundă prostia definitivă și exuberantă, ci, dimpotrivă, să o scoată și mai bine în evidență. Cu „Brozas" nu exista nici o posibilitate de a nuanța lucrurile. Imposibil să ajungi cu el la subtilități sau să-i trezești interesul pentru lucruri mai

---

[2] *Brozas* (sp.) - „resturi", „deșeuri"; „vorbărie" (n.tr.).

delicate. Un bou ca toți boii! Bou a rămas toată viața, dar a devenit solemn și emfatic și, ca atare, mai greu de suportat. Până la urmă a făcut avere de pe urma unor afaceri imobiliare ale nevestei în Cuernavaca. Banii, nevoia de a arăta cât de mulți are și patima de a-i strânge îi accentuau vulgaritatea. Avea însă o slăbiciune. Pasiunea pentru Dante. Da, florentinul Dante Alighieri. Da, da, autorul *Divinei Comedii*. Studiase italiana ca limbă secundară în ultima clasă de liceu și de aici îi venise această ciudățenie. Îl citea și-l recitea și se fălea cu asta, desigur, la modul lui grotesc; într-un anume sens, îl considera ca pe ceva care îi aparține. Rămânea, desigur, individul cel mai impermeabil la orice fel de emoție literară. În legătură cu Brozas, de revăzut notele de la Berlin. Poate reușesc să dau de însemnările despre un neamț care semăna cu Rosas... Matthias... Glaubner? Matthias Glaubner sau Glaubener. Un tânăr economist absolvent al Școlii de Comerț Exterior, unde se specializase în relațiile comerciale cu America Latină. Vorbea o spaniolă perfectă. În timpul liber accepta să lucreze ca traducător și interpret pentru anumite instituții universitare. Greu de imaginat o persoană mai plicticoasă ca neamțul ăsta. Interese mărunte, naționalism obtuz! Ce prostie să asiști la expoziții, concerte sau spectacole de teatru! Imbecilitatea comentariilor lui făcea ca orice conversație să fie lipsită și de cel mai mic interes. Singurele preocupări vizibile pe care le avea în viață erau să facă bani, să cumpere la un preț mai mic decât media și să economisească. Într-o bună zi, în mijlocul unei litanii de locuri comune, cită o frază din *Orașele invizibile* de Calvino. De aici a ieșit la iveală o poveste aproape incredibilă. Glaubner învățase italiana, care nu era obligatorie în studiile lui, numai ca să-l poată citi pe Italo Calvino în original. Oricât ar părea de absurd, îi cunoștea la perfecție toată opera. O profesoară de spaniolă

îi împrumutase, cu ani în urmă, *Poteca cuiburilor de păianjen*, publicată în Argentina. A început s-o citească fără nici un chef, doar ca să-și îmbogățească vocabularul. Pe negândite, ceva din această lectură a atins un loc neașteptat din ființa lui și l-a înflăcărat. A descoperit astfel că un roman e altceva decât o plicticoasă enumerare de fleacuri sociale sau psihologizante, capabilă să-i trezească emoții care n-aveau nimic de-a face cu ceea ce-și închipuise el că e literatura, poate chiar mai intense decât cele produse până atunci de manualele de comerț exterior și de statistică. În ziua aceea, s-a produs un soi de uniune mistică între studentul berlinez și autorul italian. A continuat să-l citească pe Calvino, nu în spaniolă, ci în germană, în timp ce învăța italiana. Citea toate cronicile care apăreau la publicarea în Germania a autorului „său". A început să combată cu argumente absconse unele dintre aceste articole la rubrica „scrisori de la cititori" din ziare fără importanță. Totuși, pasiunea pentru Calvino nu i-a deschis drumul spre alte orizonturi, nu i-a îmbogățit curiozitatea, n-a lărgit perimetrul gândirii sale și nici nu i-a trezit interesul pentru alt autor. Lecturile lui n-aveau legătură cu nimic, nu precizau și nici nu consolidau vreun concept. Se consumau în ele însele. Dar satisfăceau o nevoie care era reală și care putea fi calificată drept spirituală, în lipsa altui adjectiv mai potrivit. Același lucru se petrecea cu Rosas și pasiunea lui pentru Dante. Știa totul despre el, dar nu înțelegea nimic.

Ce comoară, un personaj ca Pepe Brozas! Alături de vulgaritatea, grosolănia, egoismul, zgârcenia și lăcomia lui, se înălța eroic pasiunea dezinteresată pentru opera unui scriitor îndepărtat. În roman Dante va fi înlocuit cu Gogol. Va trebui cât de cât ca limbajul lui să se impregneze de excentricitatea verbală a scriitorului rus. S-ar putea ca pasiunea pentru Gogol să-i fi fost inoculată de o persoană oarecum

asemănătoare cu acea etnologă grecoaică ușor țicnită, care a ținut, cu puțin timp în urmă, câteva conferințe despre lucrările mezoamericane ale defunctului ei soț. Trebuie găsite pentru această doamnă un nume exotic și un oarecare aspect comic. Un personaj cu un caracter puternic care să încarneze Sărbătoarea și care să iasă totdeauna victorioasă împotriva tristei lăcomii a lui Brozas.

*

Bătrânul nostru romancier, obosit și nesigur pe el, și-a început a doua jumătate a celei de-a șasea decade a vieții scriind un nou roman: *Îmblânzirea divinei egrete*. În acest roman se vor împleti cele trei teme fundamentale: sărbătoarea, „această primă și indestructibilă categorie a civilizației", acest spațiu magic în care se nivelează și dispar diferențele dintre oameni; exorcizarea unei vechi fantasme din tinerețe, detestabilul Brozas din anii studenției; și pasiunea pentru Gogol. Protagonistul, sub îndrumarea unei femei străine, de naționalitate incertă, profesoara Marietta Karapetiz, va intra cu încredere, fără a pierde nimic din aerul lui de veșnic halucinat, în labirintul gogolian, din care nu va mai scăpa decât după mulți ani, când va afla de moartea maestrei sale. Faptul că a cunoscut-o pe Marietta Karapetiz, că a discutat cu ea și cu fratele ei Alexander - Sașa pentru cunoscuți -, chiar dacă pe moment nu și-a dat seama, chiar dacă a refuzat această idee, a fost cel mai important eveniment din viața sa. Dus de mână de Marietta, precum Alighieri condus de Virgiliu, José Rosas, care în roman se va numi Dante de la Estrella, ca un fel de omagiu adus pasiunii pentru bardul florentin, va cunoaște parfumul unei sărbători tropicale ținute la începutul secolului. Experiența a fost atât de intensă încât, chiar la maturitate, personajul

principal se va bate cu propriile amintiri încercând să o clarifice. Descrierea acestei bătălii și a unor episoade – iată misiunea pe care și-o propune s-o realizeze bătrânul scriitor în acest ipotetic viitor roman.

II

Unde se povestesc diferitele aventuri ale lui Dante C. de la Estrella, licențiat în drept, care, după părerea autorului, se înrudesc cu romanul picaresc și culminează cu o călătorie la Istanbul

Și iată cum, prin voința și bunăvoința unui romancier, Dante C. de la Estrella, licențiat în drept, s-a pomenit într-o după-amiază ploioasă la Tepoztlán, așezat pe o confortabilă canapea de piele neagră din salonul arhitectului Salvador Millares, răsfoind niște ziare fără nici un pic de convingere, ba chiar cu dispreț și aparent jenat, căci nimeni dintre cei din casă nu-i acordă atenția care i se cuvine, după părerea lui. Arhitectul este cufundat în lectura unui roman, de Simenon, ca să fim preciși. Tatăl acestuia, don Antonio Millares, face o pasiență complicată cu patru rânduri de cărți, ceea ce îl împiedică să se uite în altă parte decât la masa de joc. Sora lui, Amelia, croșetează o față de masă cu ață foarte subțire și albă. Copiii lui Salvador Millares, Juan Ramón și Elena, muncesc din greu, fiecare concentrat pe câte un puzzle.

Furtuna amenința încă de la amiază. Fereastra cea mare care dă spre munte se ilumină dintr-odată de la un fulger. O răpăială explozivă de lumini. Un arbore de scântei se abătu peste Tepozteco, întinzându-și crengile fosforescente, mereu altele, tremurătoare, peste întreaga fereastră și acoperind-o într-un mod supranatural. O salvă, încă una, din ce în ce mai multe, una după alta, în lanț.

— Oamenii fricoși sunt mai degrabă înspăimântați de tunete decât de fulgere. Ciudat, nu-i așa? exclamă De la Estrella cu o voce crispată. Unii, cum le aud, încep să urle.

Am văzut eu cu ochii mei. Urlă, urlă în prostie; urlă până-și pierd mințile. Mulțumescu-ți ție, Doamne, pentru forța extraordinară cu care m-ai înzestrat! Cu mine alături, puteți fi liniștiți.

De o bună bucată de vreme nu scosese nimeni nici un cuvânt, și cuvintele astea, rostite cu voce tare, i-au impresionat pe cei prezenți mai mult decât tot vacarmul furtunii. Amelia Millares își lăsă trusa de croșetat pe fotoliu, ieși din cameră și se întoarse după puțin timp însoțită de o servitoare, cu două lămpi cu gaz pe care le puseră pe un birou, să fie la îndemână în caz de nevoie. Nu se știe niciodată ce se poate întâmpla pe timp de furtună, mai ales când aceasta se dezlănțuie cu atâta violență. În timp ce punea lămpile în locuri strategice, Amelia spuse că ar fi bine să nu-i treacă prin cap Juliei să plece din Mexico pe o vreme ca asta.

— Parcă mă simt nu știu cum să o știu la ora asta în mașină, cu o vizibilitate atât de redusă.

Salvador Millares se îndreptă spre telefon și formă un număr. Așteptă câteva minute ținându-și degetul mic în ureche. Nu răspundea nimeni. Ciudat, pentru că la ora aceea era întotdeauna cineva acasă la soacră-sa. Se întoarse la locul lui și, înainte de a se lăsa din nou absorbit de roman, medită un moment la inexplicabilele capricii din ultima vreme ale soției sale. Una-două, pleca de-acasă. Ani în șir insistase să renunțe la capitală și să se stabilească la țară. Dar, din momentul în care s-au stabilit definitiv la Tepoztlán, își petrecea cea mai mare parte a timpului în oraș. Acceptase tot felul de comenzi absurde, tot ce i se propunea, fără nici un discernământ, ca sub impulsul unei avidități nestăvilite, recent descoperite. Situația asta dura cam de o jumătate de an, și el tot nu înțelegea această subită pasiune pentru muncă a Juliei, care renunțase la vechile obiceiuri de lenevie. Arhitectură de interior, renovare, decorare, genul ăsta de ocupații,

în colaborare cu mama ei. Foarte bine! își spuse el cu ciudă și, privindu-și musafirul, ciuda îi fu și mai mare. Putea să înțeleagă orice, dar nu faptul că a acceptat o comandă pe care el o refuzase, și asta pentru De la Estrella, pe care amândoi îl cunoșteau foarte bine: chilipirgiu fără scrupule, o adevărată lepădătură, cu care, fără nici o îndoială, avea să intre în conflict de cum va începe să lucreze pentru el. Avea să piardă mai mult timp pentru a-și recupera onorariile decât pentru a renova casa. Salvador Millares colaborase cu el în urmă cu vreo paisprezece-cincisprezece ani, la construcția unui grup de locuințe în apropiere de Cuernavaca, și nu-și aduce aminte din acea perioadă decât de meschinăriile, prostia, gafele și amenințările acestui individ. Un tip cu totul și cu totul imatur, ranchiunos și deci periculos. Pe vremea aceea, nu locuiau încă la Tepoztlán. Casa de acum nu era decât o modestă cabană pentru sfârșitul de săptămână. De la Estrella apărea în fiecare sâmbătă dimineața și mergeau împreună pe șantier să vadă cum avansează lucrările. Lui Millares i-a fost antipatic încă din prima zi, dar nu și-a putut închipui că totul se va termina atât de prost. Nici nu mai știe cum de au ajuns să lucreze împreună, cine le-a făcut cunoștință; își amintește doar că De la Estrella intrase de curând în afacerile cu construcții, iar pentru el era primul contract important ca arhitect. A rămas cu gura căscată când, cu puțină vreme în urmă, De la Estrella i-a propus, mai întâi la telefon, apoi venind el însuși în vizită, să ducă la capăt unele restructurări ale casei din Cuernavaca. Voia să profite de o perioadă pe care soția, fiica și ginerele lui o petreceau undeva aproape de graniță. Insistența individului i s-a părut de-a dreptul jignitoare. Desigur, Millares a refuzat, dar De la Estrella s-a adresat atunci soacrei sale care i-a transmis oferta Juliei; bineînțeles, a refuzat-o și ea. Ce prostie și câtă inutilitate! Ce nemaipomenită lipsă de

tact să vină așa la el acasă și să insiste ca soția lui să-i accepte lucrarea, să ceară să vorbească personal cu ea, să se instaleze în salon și să-și impună prezența atât de mult timp. L-a salutat cu răceală, i-a arătat un scaun și coșul în care se aflau ultimele ziare și reviste. Dacă n-ar fi fost luat prin surprindere, nici măcar nu i-ar fi permis să intre în casă. N-avea nici un chef să stea de vorbă cu el, prefăcându-se că între ei nu se întâmplase nimic grav. Și câte n-a trebuit să îndure! Mai întâi, o serie de insinuări în legătură cu felul în care se cheltuiau banii; apoi, când în glumă, când în serios, a început să-l amenințe că-l dă în judecată dacă nu scade onorariile asupra cărora se înțeleseseră. A fost nevoit să accepte. I se născuseră gemenii și nu prea avea comenzi. Simți că-l apucă din nou furia. Puse telefonul în furcă, se apropie de el și-i spuse destul de sec:

— Uite ce e, domnu' avocat, mă tem că soția mea va rămâne la Mexico până mâine. Nu vreau să te fac să-ți pierzi timpul. Dacă te întorci la Cuernavaca, ți-aș sugera să pornești la drum înainte să se întunece. Nu mai e mult, și drumul va fi impracticabil.

Odată rostite aceste cuvinte, fără să aștepte răspunsul, se întoarse în fotoliu, își reluă romanul polițist și încercă, făcând un mare efort, să se concentreze asupra lecturii.

— Îmi dau seama că ești preocupat de bunăstarea mea, domnule Millares, răspunse cu mânie De la Estrella. Te înțeleg și-ți mulțumesc. Fii sigur că voi pleca îndată ce se potolește furtuna. Poate chiar înainte. Mi-am trimis șoferul până la Santiago Tepetlapa, dar sper că se va întoarce să mă ia cam într-o jumătate de oră. Nu-ți face griji din cauza mea, cultivă-te mai departe; lectura n-a făcut nimănui rău niciodată, cu condiția să nu-ți pierzi timpul cu genuri minore. Unii n-au reușit să scape niciodată de sub puterea lor. – Și se uită țintă la arhitect cu buzele schimonosite într-un rictus rigid.

De cum intrase pe ușă, Santiago Millares remarcase ceva demențial în înfățișarea acestui individ. O tensiune extremă a trăsăturilor, ca și cum ar fi fost pe punctul de a avea o criză, tot felul de gesturi ciudate, un spasm nervos al gâtului; își ținea capul înclinat cu viclenie într-o parte, ca un animal întărâtat care se pregătește de atac. Avea privirea neobișnuit de fixă. Căpruiul ochilor părea spart în striuri minuscule, gălbui și roșiatice. De la Estrella rămase cu privirea ațintită într-un colț timp de câteva minute. Apoi își duse mâinile la gulerul cămășii, își pipăi nodul cravatei, încercă să-l desfacă fără să reușească sau se răzgândi și renunță. Apoi reluă cu o voce sibilină, îngânând parcă un text ironic:

— Bravo, domnule Millares, ai spus un adevăr mare cât o catedrală. Nu uita niciodată că timpul e bunul cel mai prețios al omului și că nu trebuie pierdut prostește. Timpul e ca un mărgăritar pe care trebuie să-l ții departe de râtul lacom al porcilor... - Se ridică, făcând un efort vizibil, făcu câțiva pași și adăugă: - Înainte de a încheia orice acord cu soția dumitale, trebuie să cădem la înțelegere în mai multe privințe: tipul de materiale care vor fi folosite, prețul, durata lucrărilor, și nu doar cele de decorațiune, care mă interesează cel mai puțin. Cunosc femeile și știu cât sunt de extravagante, de risipitoare și de cheltuitoare. Nu vreau să am surprize.

Se apropie de masa la care Juan Ramón și Elena, copiii gemeni ai lui Millares, se străduiau de la începutul după-amiezii să îmbine piesele de puzzle. Elena aproape terminase monumentul Taj Mahal, în timp ce Juan Ramón se chinuia să reconstituie un minaret. Deși pe planșa lui lipseau încă multe piese, se puteau desluși deja liniile Moscheii Albastre. De la Estrella parcă rămase paralizat în fața acelei opere în curs de realizare. Își aplecă și mai mult capul spre

dreapta, privirea îi deveni mai sticloasă și gâtul, mai încordat. Dintr-o clipă într-alta, părea gata să facă spume la gură.

— Sunt zece monumente artistice celebre, îi explică Juan Ramón, care nu observase tulburarea ciudatului musafir. Taj Mahal, Notre-Dame, Catedrala Sfântul Vasile de la Moscova, Domul din Milano, Catedrala din Köln, Palatul Versailles, Castelul de la Chapultepec, Alhambra din Granada. Asta e Moscheea Albastră de la Istanbul, unul dintre cele mai dificile.

— Am făcut mai mult de jumătate. La început ne-a fost teribil de greu. Nu știe... începu să povestească Elena, dar De la Estrella îi luă vorba din gură.

— Am văzut multe dintre monumentele astea, spuse el cu o voce pițigăiată. Din când în când, trebuie să amintesc lucrul ăsta, ca să se știe, dacă s-a uitat, cine sunt.

— Al lui Juan Ramón e cel mai dificil, insistă din nou Elena. Ăsta și Alhambra, care e ceva de groază. E vorba de Moscheea Albastră. Constantinopolul se numește astăzi Istanbul.

— Am văzut cu ochii mei, acum câtva timp, Moscheea Albastră. Am văzut tot felul de lucruri; astăzi nici nu mai știu dacă le-am văzut sau nu. Eu, omul cu cea mai bună memorie din lume, nu-mi aduc aminte dacă m-am oprit în fața vreunui monument sau dacă am trecut pe lângă el fără să-i arunc măcar o privire. - Și, cu o voce care semăna cu râcâitul sticlei pe sticlă, continuă: - De altfel, chiar la Istanbul, fostul Constantinopol, cum bine spui, am cunoscut-o pe una dintre cele mai mari escroace din istoria omenirii. Înșelătoria întruchipată care se numea, chipurile, Marietta Karapetiz și pe care eu, ținând seama de ce năravuri avea, aș numi-o Pelagra Târâturovna, dacă îmi permiteți să mă exprim astfel. În locuri cu moravuri mai mult decât îndoielnice, era cunoscută sub porecla de Mânușițe-de-Mătase.

Nu știu dacă ați auzit vreodată vorbindu-se de ea sau dacă ați avut ocazia să citiți seria de articole în care mi-am propus să o pun la locul pe care îl merită.

— Pe cine spuneți că ați cunoscut? întrebă, doar ca să spună ceva, tatăl lui Salvador Millares.

— Pe Marietta Karapetiz, dacă ăsta era adevăratul ei nume, ceea ce nu-mi prea vine să cred, pe care în visele și visările mele nu o numesc altfel decât Pelagra Târâturovna. Fratele ei și alți domni de familie bună, dar Dumnezeu știe cu ce fel de moravuri, obișnuiau să-i zică Mânușițe-de-Mătase - spuse De la Estrella pe nerăsuflate și-și șterse cu o batistă murdară fruntea înaltă și asudată, părând să uite recentele ofense. Vorbea ca și cum ar fi recitat un rol învățat la perfecție, dar interpretat cu o stângăcie evidentă. Ba se ridica, ba se așeza, dădea din brațe și din mâini în mod spectaculos, gesticula. Neschimbate erau doar privirea fixă și înclinarea capului spre dreapta. - Da, dragi prieteni, mă refer la celebra și eterna *habituée*[3] a celor mai deocheate chefuri, a celor mai dezgustătoare banchete și a celor mai desfrânate orgii, ceea ce n-a împiedicat-o să umble prin lume făcând pe profesoara universitară, cu maniere dintre cele mai stricte. Severitatea în persoană! Să mori de râs și mai multe nu! Totul nu era decât fandoseală. Amândoi frații frecventaseră încă din prima tinerețe cercuri în care se practicau excese de care până și Nero habar n-avea. Mânușițe-de-Mătase! Clește-de-Oțel! Trebuie să recunosc că nu știu cum a sfârșit Sașa. Am neglijat acest detaliu. Nu știu dacă și-a urmat sora pe drumul spre lumea cealaltă sau dacă, cine știe unde, în vreun azil de bătrâni dintr-un loc uitat de lume, rămas fără surioară, încearcă prin tot felul de ritualuri să intre în contact cu sufletul negru al defunctei. Cu cât sunt

[3] În franceză, în original (n.tr.).

mai departe de ei, cu atât mai bine! Dracu' să-i ia! – suspină el din toți rărunchii, conștient că a triumfat din nou, că a reușit să-și descumpănească inamicul. I-a obligat pe toți, de la copii la bătrâni, să-și ridice ochii de la ocupațiile lor neînsemnate, constrânși să-i ia în considerare existența. Să-i recunoască identitatea! Dante C. de la Estrella, licențiat în drept! Și această nebăgare de seamă, această curiozitate, o să-i piardă până la urmă. Cu sau fără voia lor, musafirul nepoftit nu va mai pleca din casa familiei Millares decât când își va fi terminat povestea. Dacă va avea chef, va putea chiar să-i oblige să asculte un panegiric al marelui Gogol, să le țină o scurtă conferință, să-i uluiască, să le lumineze mințile, să-i forțeze să-i recunoască superioritatea intelectuală. Fiecare lucru la timpul lui! Cu o exaltare demențială, De la Estrella continuă: – Am fost la Istanbul pe la jumătatea anului 1961. Era august și în Europa se înregistrase unul dintre cele mai teribile valuri de căldură din istoria omenirii. În acea lună august, la Roma, picioarele se înfundau în caldarâm. Mersul era o activitate mai mult decât penibilă: trebuia să-ți dezlipești pantofii, să-i înfunzi din nou în stratul subțire de asfalt moale care acoperea străzile romane, să-i scoți din nou și iarăși să pășești; și tot așa la nesfârșit. De Istanbul să nu mai vorbim! Eu eram pe sfârșite cu doctoratul în drept constituțional la Roma. Însăși prezența mea în orașul etern era o poveste de necrezut. Norocul ăluia care a câștigat la loterie lozul cel mare, o călătorie în Italia. Cumnatul meu Antonio aflase cu totul întâmplător de existența unei burse de studii la Universitatea din Roma și la momentul potrivit a reușit să mi-o obțină. Unul dintre cele mai mari talente ale literaturii universale, rus, ca să fiu mai precis, nemuritorul Nikolai Vasilievici Gogol, a scris la un moment dat că printr-o înlănțuire ciudată a lucrurilor, care scapă înțelegerii oamenilor, cauzele mărunte

au drept efect evenimente importante, așa cum, invers, de multe ori cele mai mari acțiuni duc la rezultate mai mult decât neînsemnate. Experiența mea de până acum mă obligă să spun că nimeni n-a enunțat vreodată un adevăr mai mare. Cumnatul meu, trebuie să recunosc, nu-i așa?, era o adevărată perlă, un mare șnapan, care mi-a făcut cea mai proastă impresie încă de la primele vorbe pe care le-am schimbat cu el. Sora mea Blanca, nume care n-are nimic a face, țin să precizez de la început, cu culoarea sufletului ei, bleagă în toate cum a fost încă de mică, și când spun „în toate" mă refer numai la mărunțișuri, pentru că toată viața ei n-a avut parte de nici un eveniment mai important, a descoperit după câțiva ani de la căsătorie ce pramatie era bărbatu-său și i-a intentat imediat divorț. Rămâneau de rezolvat o serie de probleme financiare. De exemplu, el vânduse un apartament pe care îl aveau în comun și nu-i dăduse jumătate din bani, cum se cuvenea. După ce s-au despărțit, Blanca s-a stabilit la Guadalajara. Nu voia să mai rămână în capitală, pe care o detestase încă din prima zi în care pusese piciorul acolo, dar nici nu voia să se întoarcă la Piedras Negras, pentru că, spunea ea, o scotea din minți ideea de a se întoarce singură ca să afle tot orașul ce dezastru îi fusese căsnicia, ca și cum succesele sau eșecurile ei puteau să intereseze pe cineva, acolo sau oriunde în altă parte. Ba chiar mi-a spus odată, și la asta chiar că puteai să mori de râs și mai multe nu, că nu voia să se întoarcă pentru că prietenele ei nu erau la același nivel intelectual cu ea și că i-ar fi fost peste putință să abordeze subiectele care le interesau pe ele. Ca și cum ar fi discutat vreodată despre altceva decât escrocheriile ei. Acum, de ce a ales ea tocmai Guadalajara ca destinație rămâne pentru mine un adevărat mister. N-o interesa nimic altceva decât să se termine cu divorțul și să-și recupereze banii pe apartamentul vândut. Unul dintre defectele

surorii mele este acela că nu a putut niciodată să-și țină actele în ordine. Dat fiind că nu erau căsătoriți sub regimul comunității de bunuri și că își rătăcise nu știu ce acte fără de care nu putea dovedi că a plătit jumătate din apartament, recuperarea fondurilor în litigiu devenea foarte dificilă. Așa că mi-a dat telefon și mi-a cerut să mă ocup eu de această afacere. Ca să recuperăm actele respective, sustrase, fără nici o îndoială, de fostul soț înaintea despărțirii, îl puteam amenința pe acesta cu un scandal de toată frumusețea în așa fel încât postul pe care tocmai îl obținuse la prefectură și de care era foarte mândru să-i treacă pe sub nas. Ar fi fost o mare greșeală de calcul din partea lui, spunea Blanca, să nu-și țină angajamentele, căci cu acel post avea de gând să obțină mult mai mult, incomparabil mai mult, decât ceea ce încasase din vânzarea acelei proprietăți comune. Trebuie amenințat cu dezvăluirea în presă a unor detalii din viața lui, pe care ea le cunoștea la perfecție. Doar așa îl puteam face să ia în serios toată afacerea. Antonio era un tip încăpățânat și greu de trombonit; știam asta, dar n-aveam nimic de pierdut dacă încercam. Soră-mea mi-a propus zece la sută din ceea ce reușeam să recuperăm. N-am acceptat; a urcat la cincisprezece la sută și i-am răspuns, ca să scap de ea și fără să mă angajez cu nimic, că voi face o încercare. Așa că i-am telefonat lui Antonio. Mi-a dat întâlnire la Rendez-vous, o cafenea foarte plăcută în Paseo de la Reforma, nu știu dacă vă mai amintiți de ea. Cafeneaua ocupa parterul unei clădiri cu geamuri fumurii, unul dintre primii zgârie-nori, ca să spun așa, din acea parte a orașului. Spre marea mea surprindere, Antonio m-a primit zâmbitor și cu brațele deschise. Numele lui complet era Antonio Pérez; un nume dintre cele mai comune, nu-i așa?, iar înainte să mă întrebați vă spun eu că al doilea nume, după mamă, era García. – De la Estrella avu un râs sec, ca un croncănit de pasăre, fără

urmă de veselie. - Cum vă spuneam, de cum m-a văzut, s-a ridicat în picioare, zâmbind cu toată fața. „Începe prost - am spus în sinea mea -, dacă vine cu martori înseamnă că se simte sigur pe el - dar după o clipă m-am gândit mai bine -, sau poate că e invers. Vine cu martori fiindcă nu e deloc sigur pe el și încearcă să mă bulverseze sau să mă intimideze." S-a ridicat în picioare când m-a văzut apropiindu-mă de masa lor; m-a îmbrățișat ca și cum am fi fost în cele mai bune relații și m-a prezentat prietenilor; le-a spus simplu, și am avut impresia că în acel moment era sincer: „Băiatul ăsta, cumnatul meu, tocmai și-a obținut cu brio licența în drept. A studiat cu multă sârguință, așa încât îi prezic un viitor strălucit. Acum, când va trebui să înfrunte viața profesională, moment crucial în existența noastră, a tuturor, când orice om, cum a spus marele Hobbes, se transformă în lup pentru ceilalți, Dante are nevoie de toată atenția și de tot ajutorul care i se poate da." Și începu aproape imediat să vorbească de o bursă de studii postuniversitare la Roma, de care îi spusese nu știu cine din serviciul lui; condițiile erau dintre cele mai bune, ar fi fost nevoie doar de acordul Ministerului Învățământului. „Ți-aș fi recunoscător, Iglesias - îi spuse el unuia dintre însoțitori -, dat fiind că lucrezi acolo, să-i dai o mână de ajutor. Să ne înțelegem: nu cer nimic pentru mine, nici măcar pentru el, ci pentru țara noastră, care, mai mult ca oricând, are nevoie de oameni capabili să o scoată din marasm." Printre altele, Antonio Pérez a mai spus că m-a admirat întotdeauna pentru voința mea de fier, pentru tenacitatea de a merge mai departe, în ciuda condițiilor potrivnice în care am trăit; că am fost un student dotat și că relațiile dintre noi au fost bune întotdeauna, în ciuda faptului că viața lui conjugală a stat sub o stea nefastă și că s-a terminat printr-o mare deziluzie pentru el. M-a întrebat dacă eram la curent cu

despărțirea lor, iar eu am făcut pe prostul, ba chiar pe surprinsul. Ce altceva puteam să fac? Antonio Pérez a început să mi se confeseze, era evident că în acele momente avea nevoie să se destăinuie în fața cuiva și să-și verse amărăciunea adunată ani în șir. Astfel, a ieșit la lumină un fond generos de care habar n-aveam. Nu voia să dea vina pe nimeni. „Într-un divorț – spuse el –, e greu să găsești un singur vinovat; nu există nici victimă, nici călău absolut, ci doar două ființe umane care suferă și-și dau seama că au greșit făcând o alegere grăbită. Singurul lucru pe care vreau să ți-l spun este, și vreau să fiu foarte sincer cu tine, să-ți vorbesc ca unui frate, așa cum ai fost întotdeauna pentru mine, că, dacă cineva nu, repet, nu a fost vinovat de eșecul căsniciei mele, acela sunt eu. Tu cunoști mai bine decât oricine caracterul surorii tale, ai suportat-o și tu și nu numai o dată ai fost victima ei, așa încât n-o să stăm o veșnicie asupra acestui subiect. Din fericire, îți pot vorbi în felul ăsta. Ești destul de mare acum ca să înțelegi anumite lucruri și am încredere în judecata ta." A amintit atunci anumite servicii pe care i le făcuse mamei mele, despre care nu știam nimic, și se arătă recunoscător pentru faptul că nu am intervenit niciodată în problemele lor de familie. Apoi începu să vorbească cu domnul Iglesias, cel care lucra la Învățământ, în legătură cu bursa de studii în Italia și mai spuse o dată câtă încredere avea în mine și cât era de sigur că voi fi demn de această bursă. Adăugă ceva în legătură cu rolul deosebit pe care mi-l rezervau viitorul și Națiunea, aceasta având nevoie de personalități care să-i facă cinste și să-i ridice prestigiul etc. etc., fără să-mi lase ocazia să mai scot vreun cuvânt. La sfârșit, înainte de a ne lua rămas-bun, domnul Iglesias mi-a dat cartea lui de vizită și m-a rugat să trec să-l văd în cursul săptămânii următoare; și mi-a cerut să-i aduc anumite acte. Iar o lună mai târziu, aproape fără să-mi dau seama,

debarcam în port la Genova. – De la Estrella își dădu seama că nu fusese prea inspirat când și-a început povestea călătoriei la Istanbul cu acest incident familial. Nu mai lipsea decât să fie întrebat ce s-a întâmplat cu soră-sa și cum s-a rezolvat litigiul cu cumnatu-său în legătură cu banii. Eterna poveste a mormintelor văruite din Biblie! Oamenii ăștia erau în stare să creadă că ar fi fost mai bine să continue șantajul pus la cale de Blanca până în cele mai mici detalii. Solidaritatea familială merită o crimă. Dacă nu aduci bănuțul, îți tragem un scandal în presă de toată frumusețea! Halal de noi! – Eu nu-i promisesem soră-mii decât că fac o încercare sondându-l pe cel în cauză; stând cu el de vorbă, deși nu mi-a fost niciodată simpatic și chiar fără să-mi spună prea multe, mi-am adus aminte de caracterul surorii mele atât de dezgustător încât mi-a venit să vărs. – Privirea lui De la Estrella deveni mai sticloasă și vocea mai acră. Voise să ajungă treptat la momentul și la circumstanțele în care, spre nefericirea lui, făcuse cunoștință cu cei doi frați care i-au amărât șederea la Istanbul și care l-au împiedicat să admire cum se cuvine Moscheea Albastră, precum și celelalte comori artistice ale orașului, și nu doar atât, dar l-au lipsit de fericire și de pace pentru tot restul zilelor; Marietta și Alexander, așa se numeau, le mai spusese asta o dată, dar greșise și începuse prost povestea. Se uită la părinții arhitectului, doi bătrâni exilați spanioli, și avu certitudinea că nici bombardamentele, nici închisorile prin care trecuseră nu se comparau cu suferințele pe care le îndurase el, nemaivorbind de fiul lor și de copiii acestuia, pentru care, desigur, totul nu fusese decât lapte și miere, prăjituri, suc de fructe și ciocolată caldă oricând aveau chef.

Căci acum familia Millares îi întorsese spatele, concentrându-se asupra ocupațiilor lor banale, ca și cum s-ar fi angajat moral ascultându-l. „Dacă ar fi cunoscut-o pe Blanca!

își mai spuse el. Dacă ar ști de câte era capabilă cățeaua aia!" Privind pieziș, îl văzu pe Salvador Millares cum zâmbește, bucurându-se parcă de un pasaj comic din romanul de două parale pe care îl citea. Dar își dădu seama că râde de el. Îi fu ciudă că nu l-a trimis la pârnaie pentru vreo doi ani când a avut ocazia. Merita pușcăria pentru toate neglijențele comise; la un moment dat, le lipseau actele doveditoare pentru niște mărfuri cumpărate. Banii fuseseră cheltuiți, fără îndoială, materialele cumpărate existau, asta se putea dovedi, construcția a fost terminată la timp și la un preț mai mic decât cel prevăzut, dar lipseau actele necesare. Millares a fost pedepsit nu pentru furt, ci pentru dezordine, fapt pe care, din principiu, nu-l putea admite. Cine putea să-l asigure că nu era vorba de o șmecherie a tânărului arhitect ca să-l obișnuiască să trateze afacerile cu ușurință, să-i câștige astfel încrederea, să-l aibă la mână și, când nici nu se așteaptă, să-i înfigă cuțitul pe la spate, făcându-l să tremure de frică până la sfârșitul vieții? El nu putea permite așa ceva. Iată de ce a reținut din salariul arhitectului costul materialelor fără factură, au rupt contractul și nu au mai făcut afaceri împreună. O văzu pe sora lui Millares ridicându-și capul, privindu-l curioasă, oprindu-se din lucru. Trebuia cu orice preț s-o împiedice să deschidă gura, să oprească orice întrebare stupidă încă înainte să fie formulată. Fără a pierde nici o clipă, începu să explice cum l-a cunoscut la Mexico pe Rodrigo Vives, cu care a fost coleg în ultima clasă de liceu și care încă de pe atunci era un elev pedant și încrezut, dar abil și precoce politician: abia admis, devenise președintele Asociației de elevi. Mai târziu, drumurile lor s-au despărțit, unul a făcut dreptul, iar celălalt, antropologia, și de atunci nu s-au mai văzut.

— Ne-am întâlnit din nou la Roma, grație, dacă „grație" e cuvântul potrivit, unui funcționar de la Consulat, căruia

din când în când reușeam să-i smulg o invitație la masă. Vreau să precizez că în nici un caz nu mă consideram un parazit; invitațiile respective aveau un preț și eu eram gata să-l plătesc, de ce nu? În timpul mesei trebuia să suport un curs de eleganță practică. Așa aflam ce cravate trebuie să porți, cum să le asortezi la culoarea costumului și a șosetelor, unde își comanda el cămășile și unde își comanda lenjeria de corp. La desert și la cafea, invariabil, ajungeam la pantofi, temă care îl făcea să cadă în transă. Pentru anumite situații și la anumite ore din zi, era mai indicat să te încalți cu pantofi englezești, de preferat celor italienești. Asta era adevărata probă de bun-gust în îmbrăcăminte. Da, pantofii trebuiau să fie englezești, puteau fi Alexander sau Barker, dar în ocaziile importante singurii care contau erau pantofii Church. „Să nu uiți niciodată, îmi spunea el. Te duci la magazin și ceri Church, nu altă marcă. Church! E mai bine să-i iei cu un număr mai mare decât de obicei, pentru că talpa se îngustează un pic spre margini. Ăsta e *charm*-ul lor." În vremea aceea, nu pot spune că mă îmbrăcam, în cel mai bun caz mă acopeream cu haine, dar îl ascultam cu răbdare. Îmi dădea să mănânc și-mi făcea rost de comisioane ca să plimb mexicani prin Roma. Și lui Vives i-am fost ghid prin oraș. Vorbea, vorbea, vorbea întruna și eu mă mulțumeam să-l ascult. În general, în vremea aceea nu făceam altceva decât să privesc și să ascult; îmi făceam o părere despre lucruri și o înmagazinam în mine. Eram, ca să spun așa, o bancă ambulantă de date. Iar bursa n-o obținusem ca să mă angajez fără socoteală cu orice și oricine. Mi-am dat seama că, în comparație cu un turist ordinar, Vives consuma și cheltuia mult mai mult. Zilnic risipea o adevărată avere pe cămăși, cravate, restaurante, cărți și spectacole. Eu, dimpotrivă, economiseam cât puteam din bursă, petreceam seri întregi la mine în cameră sau pe stradă, în

loc să intru într-o cafenea sau la un cinematograf, ba chiar reușisem să-mi procur câteva venituri suplimentare. Nu mi-a trebuit mult ca să-mi dau seama că, deși monumentele, muzeele și concertele îl interesau pe fostul meu coleg așa de mult încât la tot pasul exclama că nu s-ar putea lipsi de ele, femeile exercitau asupra lui o atracție la fel de mare. I-am făcut cunoștință cu verișoara Elenei, care lucra într-o curățătorie și cu care aveam o relație dintre cele mai tandre, dar nici aceasta și nici una dintre prietenele mele nu păreau să-i trezească vreun interes. Era un snob, cred că deja v-ați dat seama, foarte puțin sigur pe el; probabil că o relație cu o chelneriță sau cu o angajată la spălătorie l-ar fi scăzut în propriii ochi. „Dacă-i pe-așa, atunci să-i fie de bine!", mi-am spus eu și l-am dus în unele locuri dibuite cu ajutorul unui șofer de taxi pentru vizitatorii iluștri pe care îi însoțeam ca să câștig câteva lire în plus, și acolo Vives părea că se simte foarte în largul său.

— Fii atent la ce spui, domnu', n-o lua razna, îi ceru Millares.

— Nu-ți face probleme! răspunse De la Estrella, puțin descumpănit, dar și iritat de familiarul „domnu'" cu care i se adresase. N-avea grijă, că știu unde să mă opresc. - Și povesti mai departe: - Cum spuneam, Vives vorbea întruna, iar eu ascultam; să nu credeți însă că eram un auditor pasiv, nici pe departe. Mi-ar fi fost foarte ușor să-i spun că nelipsitele lui conferințe mă plictiseau de moarte și-mi stricau și bruma de bună-dispoziție pe care o mai aveam, dar preferam să-l las să vorbească. Prostului să-i vorbești prostește, a spus un clasic. Nu-l ascultam ca un laș; dimpotrivă, de fapt eu conduceam conversația. Îi puneam întrebări, mă făceam că discut cu el, dar totul nu era decât un joc ca el să poată străluci. Îi dădeam impresia că mi-a luat ochii, că zi de zi îmi dezvăluia noi orizonturi în viață, că-și

găsise în mine un discipol, gata să moară pentru ideile lui. Rodrigo Vives era extrem de ambițios, iar eu îi flatam aceste ambiții, îl învăluiam cu elogii exorbitante, fără ca el să-mi ghicească jocul. Dacă ar fi avut un dram de minte, s-ar fi căcat în capul meu de cinci ori pe zi. Îmi cer iertare. Vă jur că e ultima oară când mai vorbesc așa de urât! Am impresia că nu reușesc să mă dezbar de amintirea unei sărbători de care mi-au vorbit unele persoane. Îmi cer iertare, doamnă! Îmi cer iertare, copilă nevinovată, pentru cuvintele urâte! Singurul lucru pe care încerc să-l explic este că relația dintre noi nu putea fi mai bună. Rodrigo trebuia să petreacă trei ani la Paris. Era pe terminate cu studiile de antropologie, care, până la urmă, bineînțeles că nu i-au folosit la nimic. Înainte să plece de la Roma, m-a întrebat ce aveam de gând să fac în timpul verii. Vă amintesc că mă refer la anul 1961. Întâlnirea noastră trebuie să fi avut loc pe la sfârșitul lui mai sau la începutul lui iunie. I-am spus că mă gândeam să rămân la Roma; speram să-mi găsesc o slujbă pe timpul vacanței. Ca să-l impresionez, am adăugat că aveam nevoie de bani pentru cărți și pentru a călători puțin. Stând în Italia, nu se putea să nu cunosc izvoarele culturii și credeam că e de datoria mea să mă deștept nițel înainte să mă întorc în Mexic etc. etc. Eram aproape sigur că mă va invita la Paris. Dar n-a fost așa. Mi-a spus, în schimb, că în vară va sosi din Mexic sora lui, Ramona, și că amândoi plănuiseră să facă o călătorie în Turcia. M-a întrebat dacă mi-ar plăcea să mă alătur acestui plan, căci lui îi face plăcere să mă invite. „Calule, mănânci ovăz?“, mi-am spus și, evident, am acceptat. Ne-am dat întâlnire la o anumită dată, în luna august, la Veneția. Detaliile trebuia să le precizăm prin scrisori. Urma să călătorim cu trenul până la Istanbul. Nici mai mult, nici mai puțin decât cu Orient Express! Generația mea, și presupun că așa stau

lucrurile cu toate generațiile, își avea maniile, ideile ei fixe. Mie mi-era totuna, dar nu se poate spune același lucru despre contemporanii mei. De voie, de nevoie, trebuia să îndeplinești anumite ritualuri, printre care acela de a călători, măcar o dată în viață, cu Orient Expressul. Rodrigo și Ramona urmau să se urce în tren la Paris, iar eu trebuia să mă alătur la Veneția. Nu mi-a plăcut niciodată să arunc banii pe fereastră! De călătorit, și v-am mai spus că într-o anumită perioadă din viața mea am avut ocazia să călătoresc destul de mult, n-am făcut-o decât pe banii statului. Odată ajuns în cămăruța mea, mi-am făcut socotelile. Din discuție am dedus că Vives considera de la sine înțeles că îmi plăteam singur drumul de la Roma la Veneția, ceea ce mi s-a părut o meschinărie din partea lui; dar eram departe de a-mi imagina toate surprizele pe care mi le rezerva relația cu hahalera asta și cu blestemata lui surioară. N-aveam de gând să fac autostopul, fiindcă mi se părea nesigur și, oricum, voiam să iau cu mine toate economiile, evident nu ca să le cheltuiesc, ci pentru că nu cunoșteam nici un loc și nici o persoană de încredere la Roma. În orice caz, trenul până la Veneția nu era scump, deși în perioada aceea tot ce depășea costul unei farfurii de macaroane însemna o adevărată gaură în buzunarul meu. La urma urmelor, eu trăiam de pe o zi pe alta, n-aveam un tată milionar ca frații Vives și nu primeam din Mexic nici un bănuț în plus în afara bursei. Cumnatul meu Antonio pomenise ceva despre un ajutor bănesc personal, dar nu mi-a trimis niciodată nimic. Cât despre soră-mea, nici dacă îmi pierdeam mințile nu i-aș fi cerut ceva. Tot ce riscam să primesc era încă o scrisoare cu înjurături. Cât privește banii câștigați de la turiștii din Mexic pe care îi însoțeam prin Roma, ăia erau puși deoparte și nu mă atingeam de ei; din bacșișurile acelea urma să-mi fac un patrimoniu personal. Ce mai tura-vura, e de-ajuns

să spun că într-o bună zi din august, sigur ca o săgeată bine țintită, ajungeam pe peronul gării din Veneția lângă vagonul pulman Paris-Istanbul. – De la Estrella făcu o pauză, parcă pentru a le permite puținilor ascultători să savureze această metaforă a luxului: un pulman; se ridică în picioare, se duse până la fereastra cea mare, rămase acolo un moment contemplând într-o liniște absolută furtuna, apoi se întoarse la locul lui și continuă: – Nici nu s-a deschis bine portiera, că Rodrigo Vives a și sărit pe peron. În urma lui, cu aere și înfățișare de fată de bani gata, ținându-și cu niște degețele de alabastru fusta bufantă galbenă ca lămâia, se strecura sora lui, micuța Ramona, Ramoncita, despre care mi se vorbise atât de mult de bine și care avea să-mi facă atâta rău în zilele următoare. În primul moment, mi s-a părut că o cunoscusem în Mexico, fără să pot spune precis unde și când. Mai probabil era că semăna perfect cu orice altă fată de vârsta ei; cu alte cuvinte, nu avea personalitate. O nonentitate, ca eroul unuia dintre cele mai geniale romane ale tuturor timpurilor, domnii mei. E vorba despre Cicikov, din *Suflete moarte.* Numai că, spre deosebire de acesta, în loc să ilumineze pe ce punea mâna, ea era în stare să întunece și cea mai strălucitoare zi de primăvară. Nu merită deloc să comentez personalitatea ei rahitică. Două minute mi-au fost de-ajuns ca să-mi dau seama câți bani fac vestiții frați Vives. Numai vorbărie și eleganță de fațadă erau de ei, căci, la o adică, se comportau ca niște adevărați coate-goale! Rodrigo m-a îmbrățișat, mi-a prezentat-o pe sora lui, „*fratella* Ramona“, și m-a întrebat în ce vagon eram. M-am uitat la el perplex. „În ce vagon?“, am repetat mecanic, iar în sinea mea mi-am spus: „Cum adică, boule, în ce vagon?“. Vă dați seama? Își închipuia că-mi cumpărasem singur biletul. Până la urmă, Vives a priceput că nu era așa. Nu mai aveam timp să mergem la ghișeul din gară. Începu o discuție

în franceză cu un impiegat al căilor ferate, apoi mi se adresă pe un ton ușor exasperat: „Trenul e plin ochi. E august - ca și cum eu n-aș fi știut. Nu mai sunt locuri decât la clasa a doua. Omul ăsta va merge cu tine și-ți va elibera un bilet. Nu-i nici o problemă. O să petrecem cea mai mare parte a timpului în vagonul-restaurant. Du-te să-ți lași valiza și vino să mâncăm ceva." Iar am înghețat. Nu mi-a plăcut deloc tonul lui de comandă și cu atât mai puțin faptul că trebuia să-mi plătesc biletul, așa că m-am hotărât să nu abordez de față cu impiegatul și cu Ramona plata biletului. Îl plăteam eu și la momentul potrivit aveam să discut cu Rodrigo și să-i cer să-mi înapoieze banii, așa încât invitația lui să fie o adevărată invitație de la bun început. Dar, până una-alta, îmi stricaseră ziua. Iată-l pe Dante de la Estrella, licențiat în drept și pe cale să-și termine un doctorat în Europa, mergând să-și lase valiza într-un vagon plin de turci și întorcându-se din nou în compartimentul de cinci stele ca să facă sluj în fața distinsei perechi! Oare era drept să impui o asemenea discriminare unui prieten, pe care, chipurile, l-ai și invitat? Nu, nu era drept, dar mult mai nedrept era să mă lase pe mine, care trăiam de pe o zi pe alta, să-mi plătesc drumul, când, atât în față, cât și în scris, Rodrigo Vives mă asigurase că toate cheltuielile erau pe banii lui. Și, în sfârșit, cu permisiunea dumneavoastră, nu vă mai spun ce decepție am avut când am văzut vagonul în care aveam să călătoresc timp de o zi și o noapte întreagă, ca să nu mai vorbesc de cele două ore până când ne-am instalat toți trei la o masă din vagonul-restaurant. Ce aere își dădeau, Dumnezeule mare! Cei doi frați se credeau regii regilor. El se considera cel mai mare antropolog din lume. Când se va întoarce în Mexico, va revoluționa antropologia! Ramona nu înceta să-i cânte în strună. În viața mea n-am văzut femeie mai lingușitoare cu fratele ei. Pentru ea, el era, evident,

un titan. Și când te gândești că acuma este ditamai profesoara la Universitate! N-am cuvinte să-mi exprim nedumerirea! Desigur, într-o lume plină de surprize, sunt oameni care reușesc să se autodepășească. Am văzut cu ochii mei asemenea transformări uluitoare. Dar sunt cazuri în care nu se pot concepe astfel de evoluții. Imposibil! Pur și simplu pentru că nu se atinge cvorumul de neuroni. Dacă cineva mi-ar spune că nevastă-mea a devenit o femeie cultivată, înțelegătoare, plăcută, eu aș răspunde: „Da, domnule, mulțumesc lui Dumnezeu, așa s-a întâmplat și mă bucur că v-ați dat seama“, dar aș fi conștient că la mijloc e o confuzie, că mi se vorbește despre cineva care în nici un caz nu e soția mea sau că acela care face asemenea afirmații brusc și-a pierdut mințile. Cum vă spuneam, sunt cazuri în care astfel de transformări sunt imposibile. Unul dintre aceste cazuri este cel al domnișoarei Vives. Mediocritatea ei era fără margini. Am luat prânzul și am cinat în tren. Am băut un vin excelent. Ramona avea pretenția ca atenția fratelui ei, deci și a mea, să se concentreze exclusiv asupra ei și a universului ei meschin de trivialități și capricii. Ramona Vives avea intenția să facă o teză de doctorat și, nu știu din ce motive, cât mai repede cu putință. Problema ei, după cum spunea chiar ea, era că toate subiectele o atrăgeau în egală măsură. Și adăuga că drama personalității ei era faptul că nu se putea hotărî. Avea de gând să facă o listă cu vreo zecedouăsprezece subiecte care i se păreau interesante și să tragă la sorți. De fapt, nu voia decât să atragă atenția cu nazurile și miorlăielile ei. Și ce voce avea! Vai de lume! Cel mai mult mă mira faptul că Rodrigo o lua în serios. Îi recomanda să încerce un fel de eseu literar care să țină seamă de resursele antropologiei speculative, cum ar fi studiul influenței demonului sau al voluptății morții în literatura mexicană începând de la cronicile conchistadorilor până în ziua de

azi. În primul rând, să-l studieze serios pe Bernardino de Sahagún, de exemplu, care, de cum a pus piciorul pe continentul american, s-a și confruntat cu prezența ubicuă și mișcătoare a demonului în tot ceea ce descoperea în Noua Spanie. „Desigur, Ramona – îi spunea el cu multă elocvență și cu vocea catifelată a marilor seducători ai cinematografului mexican de acum câțiva ani, când voiau s-o cucerească pe María Antonieta Pons. Trebuie să revezi vechile noastre mituri, să verifici ce a mai rămas din ele, să intri cu totul în text și să explorezi miasma ascunsă sub ce e vizibil, să cercetezi ceea ce literatura doar insinuează, dar fără de care nu s-ar putea vorbi de operă literară." Și uite-așa, dragi prieteni, se puse pe un discurs cum numai el știa să facă, împănat cu nume de filozofi, scriitori și antropologi francezi, englezi, germani, ba chiar și un român, mă rog, nu te puteai pune cu el. Discursurile de care avusesem parte la Roma erau niște dulci bâlbâieli față de acesta. Vorbi despre antropologia politică, necesară înțelegerii adevăratului discurs al puterii. Ei bine, după cum spunea el, nimeni în Mexic, în afara discursului politic oficial, nu se interesa de romanul secolului al XIX-lea și, cu atât mai puțin, de cel din timpul Revoluției; în schimb, criticii nu dădeau nici o atenție conceptului politic conținut, diluat în discursul narativ, care apare în mod indirect în anumite acțiuni, se întrevede în elementele accesorii sau de regie și care, la urma urmelor, revelează adevărata concepție politică a autorului, chiar dacă uneori vine în contradicție cu declarațiile publice ale acestuia. Dezvoltând această ipotetică teză, Rodrigo se pierdea în tot felul de digresiuni confuze despre conceptele simbolice, sacrul și profanul, reîntoarcerea la o formulare filozofică clară a mitului, începând de la greci, ideile alchimiștilor etc. etc. „Restul nu e decât banalitate, *fratella* mea dragă", încheie el stors de puteri. Ea îl asculta vrăjită și, aș

putea să jur, fără să priceapă o boabă, ca și cum ar fi ascultat vorbindu-i-se într-o limbă străină. „Spune-mi, asta ce este? Cu ce se mănâncă? Cum se prepară? Se adaugă capere sau măsline? Crezi că am putea pune și câteva felii de slănină?", păreau să întrebe ochișorii ei de mielușea nevinovată. Eu am profitat de o pauză ca să le explic că în italiană, limbă pe care ajunsesem să o cunosc destul de bine, pentru „frate" se spune *fratello*, iar pentru „soră", *sorella*; să spui *fratella* sau *fratella mia* era o greșeală grosolană, dar drept răspuns mi-au râs amândoi în nas. M-am simțit jignit, așa că, posomorât, m-am uitat ostentativ la ceasul de mână cu intenția de a le spune că era momentul să mă retrag în apartamentul meu multifamilial. Dar Rodrigo m-a oprit apucându-mă de braț și, încetând brusc să mai râdă, a început să-mi vorbească despre interesul care îl mâna la Istanbul. Avea de gând să-i facă o vizită Mariettei Karapetiz, văduva celebrului călător și antropolog Aram Karapetiz, un fel de clasic al studiilor de etnografie din vremea noastră. Atunci am auzit pentru prima oară acest nume. Cum puteam să-mi imaginez ce importanță teribilă va avea el pentru propriul meu destin? Fără să vrea, această doamnă a fost cea care m-a inițiat în literatură; ea a fost la originea nenumăratelor articole critice pe care le-am scris și în care, v-o spun de pe acum, nu o dată am dat cu ea de pământ. Și mai ales datorită ei l-am descoperit pe uriașul scriitor Nikolai Vasilievici Gogol, a cărui operă mi-a înseninat clipele cele mai negre din viață. Rodrigo a continuat să peroreze toată seara, până când s-a retras fiecare în vagonul său, ei la paturile lor cu saltele și perne moi, iar eu la bancheta mea de lemn, înconjurat de tot felul de catrafuse urât mirositoare, care n-aveau nimic atrăgător, pot să vă asigur; și a ținut-o tot așa a doua zi, tot timpul cât am fost împreună în același restaurant al trenului, exprimându-și cu entuziasm admirația pe care

o avea pentru acest cuplu cu nume atât de exotic. Marietta Karapetiz era cea care păstra cu fidelitate și devotament scrierile defunctului soț, dar nu se mulțumea să fie doar clasica văduvă a unui bărbat eminent. Vives scoase în evidență valoarea propriilor ei lucrări. Era o slavistă de nivel înalt, profesoară universitară și autoarea unor interesante monografii asupra literaturii ruse. În ultima vreme își petrecea mai multe luni pe an ținând conferințe în universitățile americane. Rodrigo coresponda cu ea încă dinainte de venirea lui la Paris, de fapt din momentul în care, fiind în Mexic, descoperise niște vechi reviste de istorie cronicile lui Karapetiz despre călătoriile lui în sudul Mexicului, care i se păruseră excepționale, extrem de interesante și inovatoare. Ce înseamnă un om format în epoca de aur a antropologiei! Care participase încă din prima tinerețe la o expediție în Noua Guinee și la alta în Asia Centrală. Care, mai târziu, călătorise împreună cu soția sa prin tot Mexicul și America Centrală. „De la el am învățat – spuse cu solemnitate Rodrigo, care nu pusese niciodată piciorul în afara biroului sau a bibliotecii de lucru – că o operă de valoare se realizează acolo unde s-au petrecut faptele, în viața adevărată, nu în laboratoare sau cenacluri universitare." Revoluția i-a prins pe Karapetiz și pe tânăra lui soție în pădurile din Tabasco. Prin urmare, trăiseră în Mexic câțiva ani la rând și călătoriseră din plin, numai că, dat fiind momentul istoric, șederea lor a trecut complet neobservată, căci atunci nu-i ardea nimănui în Mexic de aventurile lui Karapetiz. Se confruntaseră cu tot felul de obstacole; uneori, peregrinările lor au părut suspecte așa încât, ca să nu aibă neplăceri mai mari, au hotărât să se întoarcă în Europa. Karapetiz a ținut cursuri în Germania și în Elveția. Cu puțin înainte de izbucnirea războiului, s-a hotărât să accepte o propunere a Universității din Ankara și s-a stabilit în Turcia. De cum

sosise în Europa, Vives intrase în contact cu văduva lui Karapetiz. Avuseseră ocazia să se întâlnească o dată la Paris și altă dată la Geneva. Și iar a luat-o de la capăt, pentru a nu știu câta oară, aceeași palinodie: scria perfect în nenumărate limbi, era o adevărată umanistă, o femeie care își avea locul mai curând în Renaștere decât în zilele noastre lipsite de vlagă. „Poate vorbi de albastrul transparent al Mării Egee sau de cobaltul Mării Marmara, despre crema de zahăr ars pe care a savurat-o la prânz, despre căldura înăbușitoare a zilelor și răcoarea nopților din Podișul Anatoliei, despre o vestă, o geantă sau o pereche de pantofi pe care avusese de gând să-i cumpere după-amiază dintr-o prăvălie modestă, dar în care tot ce era de vânzare, nu în mare cantitate, era de o calitate excepțională, iar de sub cuvintele ei ieșea întotdeauna, ca o lavă arzătoare, un șuvoi de gândire. Tot ce pomenea ea într-o discuție devenea, într-un fel sau altul, subiect de cultură." Ce mi-era dat să aud! Ăsta era Rodrigo Vives în toată splendoarea lui! Ambițios cum era, chiar dacă s-a ales praful de ambițiile lui, era capabil de mari gogomănii, ba chiar și mai și. Într-adevăr, șuvoiul de lavă curgea prin venele doamnei Karapetiz, dar nu prea avea de-a face cu cultura. Am făcut cunoștință cu ea două zile mai târziu. Nu vreau să-mi amintesc în ce condiții! Niciodată în viață n-am avut parte de o umilință mai mare! Celebra Mânușițe-de-Mătase umanistă! Cu o sensibilitate renascentistă! Mi s-a întâmplat s-o și visez, iar în vis s-o numesc Mânușițe-de-Rahat. Când mă trezesc, mi se pare că-i aud vocea de bețivancă, scrâșnetul dinților ei puternici, vorbăria ei lăudăroasă și fără sfârșit, și mă cutremur tot. Mutra ei n-are nimic a face cu Muzele și nici vorbele ei, cu poezia. Dimpotrivă, din gură nu-i iese decât un șuvoi de puroi, o lavă de murdării. Duhoarea de pucioasă a gurii ei, în viața reală, mă urmărește și în vis.

În clipa aceea, un fulger scăpără pe cer. Cascada de lumini și tunetul care zgudui ferestrele păreau să acompanieze în mod natural cuvintele lui De la Estrella. Amelia Millares își ridică ochii de pe lucrul ei și, privindu-l pe musafir, îi spuse cu o voce gravă:

— Am impresia, domnule avocat, că atragi violența. Trebuie să te înveți să-ți ții în frâu dezamăgirile. – Și se întoarse la broderia ei.

Povestitorul părea că se trezește din transă. Se uită cu uimire la ceilalți, ca un copil rătăcit care-și caută drumul ca să iasă din pădure. Nimeni nu părea să-i perceapă apelul secret, cu toții fiind absorbiți de ocupațiile lor. Moscheea Albastră nu se lăsa pentru nimic în lume reconstituită. De la Estrella îl privi cu ciudă pe Millares, apoi îi cercetă cu privirea, unul câte unul, pe toți membrii familiei. Cu alte cuvinte, își dăduse osteneala degeaba și marfa lui nu interesa pe nimeni. Vorbise în pustiu? Dintr-odată, avu chef să urle la ei. Cum adică, vorbele lui nu fuseseră decât o melodie monotonă care servea drept contrapunct furtunii dezlănțuite afară și ritma alene lectura lui Millares și ocupațiile manuale ale familiei? Nimic din povestea lui nu merita atenție? Pentru ei, el nu exista, nu existau nici legăturile cu fostul Constantinopol, vechea și de atâtea ori profanata capitală a Bizanțului, Înalta Poartă, pe ale cărei ziduri le atinsese cu propria mână. Drept cine se luau? Din ce rasă superioară se credeau? Fără să-și arate dezamăgirea, dimpotrivă, cu o voce ascuțită și pe un ton din ce în ce mai categoric, își continuă povestea:

— Mă întreb uneori dacă își mai aduce cineva aminte astăzi de Rodrigo Vives și de aspirațiile lui extravagante. Colegii de liceu, dacă aveau o certitudine în viață, aceasta era viitoarea lui glorie. Până și eu, care nu mă las dus de nimeni la prima vedere și care încerc întotdeauna să fac

pe avocatul diavolului, să nu văd decât defectele cuiva și să-i nesocotesc calitățile, deci până și eu am crezut la un moment dat în viitorul lui strălucit. Și ați văzut ce s-a întâmplat, s-a întors în Mexic și, fără ajutorul nimănui, și-a retezat toate aripile. Și le-a retezat din rădăcină. Nu ești de acord cu mine, domnule Millares? – Și, cum acesta nu răspundea și citea mai departe romanul lui Simenon, De la Estrella continuă pe un ton și mai dușmănos, aproape țipând: – Toată lumea aștepta mult de la el, iar el a sfârșit ca un birocrat mediocru, da, da, un birocrat ca toți birocrații, la grămadă, cenușiu, șovăielnic, lipsit, nu spun de proiecte de calitate, dar chiar și de cel mai mic interes pentru orice. După Turcia, unde am rămas foarte puțin timp, cum v-am mai spus, prietenia noastră s-a stricat pentru totdeauna. Ani în șir nici măcar nu ne dădeam bună ziua. În ultimul timp am lăsat-o mai moale, mi-era milă văzându-l atât de dărâmat. Parcă v-am spus că madam Karapetiz s-a dus pe lumea cealaltă. Din acel moment ne-am reluat oarecum relațiile, am început din nou să ne salutăm, să schimbăm câte o vorbă când se ivea vreo ocazie; nu mai eram prieteni, dar nici nu ne uram. Capacitatea ființei umane de a crea surprize este însă fără margini. Dacă cineva a fost ofensat la Istanbul, eu am fost acela. M-au jignit și m-au înșelat. M-au umilit în cel mai josnic mod. Recunosc că mi-am luat tălpășița fără să-mi iau rămas-bun, dar aveam toate motivele. Nici Rodrigo Vives și nici celebra Ramoncita, azi eminentă profesoară la Universitate, nu și-au cerut vreodată scuze. Poate că de la el le-aș fi acceptat, dar de la ea nici vorbă. M-au pus să-mi plătesc biletele dus-întors, să-mi plătesc hotelul și nu mi-au înapoiat valiza. Mi-am pierdut ceasul, stiloul și o bună parte din banii pe care reușisem să-i adun la Roma. Cu timpul am ajuns la concluzia că nu a fost vorba de răutate din partea lui Vives, cum credeam

atunci. Nu din imoralitate, ci din ignoranță și din naivitate m-a împins în ghearele fiarei sălbatice. Orbirea lui în fața imposturii acelei femei era autentică. Era de-ajuns să-l auzi vorbind: „Trebuie s-o cunoști. Să stai de vorbă cu ea e o adevărată sărbătoare. Un autentic personaj din Secolul Luminilor cu mintea modelată de Iluminism și cu sensibilitatea omului din Renaștere. Din combinarea acestor contrarii rezultă caracterul ei extrem de contemporan." Astăzi acest discurs apare, din toate punctele de vedere, caricatural, dar vă jur că, în ciuda snobismului, el credea în vorbele astea. Oricum, a fost singurul vinovat de această aventură atât de absurdă. Cum de mi-ar fi trecut mie prin cap să merg în Turcia dacă nu mă invita el? Cât privește invitația, v-am mai spus, a fost până la urmă cea mai scumpă călătorie pe care am făcut-o în viața mea. Iar el e principalul vinovat! Mai întâi, că m-a dus în locul acela, apoi că m-a lăsat singur acolo, pretextând că-l doare în gât. Am fost cu toții răciți, domnii mei, pe toți ne-a durut în gât și, cu toate astea, am reușit să facem față. El, nu. Desigur, trecutul e trecut, nu-i decât un fum, cum spun unii, printre care nevastă-mea. De s-ar transforma și ea în fum, ce bine ar fi! Dar eu nu sunt chiar atât de sigur; sunt răni care nu se vindecă niciodată. Asta e tot ce pot să mai spun. Bietul Vives! Dacă stai să te gândești, îți dai seama că nu putea să sfârșească altfel decât ca un învins. Lingușitorii i-au fost, evident, fatali, dar în primul rând incapacitatea lui de a percepe și de a recunoaște realitatea. N-a ajuns intelectualul care se credea. N-a fost nici marele maestru al Americii și nici figura publică în care credeau colegii lui. Nu ești de părerea mea, domnule Millares?

Arhitectul schiță un vag gest de exasperare, dând din mâini fără să se angajeze prea mult. Nu-l cunoscuse niciodată pe Rodrigo Vives, nici măcar nu auzise de el, și deci

nu-și putea închipui ce speranțe au fost înșelate prin eșecurile lui. Habar n-avea și nici nu-l interesa. Era evident că îi era greu să mai citească atâta timp cât individul ăsta nu pleca din casă. Închise cartea și-și îndreptă privirea spre fereastră; ploaia cădea mai departe; își turnă încă un pahar de coniac; își găsi o poziție mai comodă în fotoliu și, cât se poate de prost dispus, se concentră cu totul în contemplarea furtunii.

III

Unde se povestește cum au sosit la Istanbul trei mexicani și cum, încă din prima clipă, este presimțită iminenta apariție a controversatei doamne Karapetiz

— Am sosit în capitala turcă probabil dis-de-dimineață, continuă De la Estrella, deși nu chiar așa de devreme, pentru că am mai avut timp să luăm micul dejun în tren. Primul lucru pe care l-am făcut, cum era și normal, a fost să mergem la hotel să ne lăsăm valizele. Aveam camerele rezervate la Peras Palace, unul dintre acele hoteluri oarecum legendare care reușiseră să supraviețuiască colectivizării turistice din aceea perioadă. M-am urcat în cameră, unde am rămas doar pentru strictul necesar. M-am bărbierit și am făcut un duș, atâta tot. Când am coborât, Ramona mă aștepta deja în holul hotelului. Am surprins în privirea ei parcă o scânteie de dezaprobare, care mi s-a părut destul de insolentă, felul acela de acuzație neformulată, care poate fi mai jenantă decât un reproș pe față, confirmată imediat de tonul acru cu care mi-a atras atenția că mi-au trebuit o sută de ani ca să cobor, dându-mi de înțeles că în acest timp ea și fratele ei rezolvaseră o mie de treburi de o importanță capitală. Chiar așa, domnule, iar eu în vremea asta îmi iroseam viața într-un mod frivol făcându-mi toaleta! Mi-a spus că Rodrigo a anunțat-o pe profesoara Karapetiz de sosirea noastră sau, mai bine zis, că i-a confirmat-o, deoarece încă de la Paris îi trimisese o telegramă, anunțând-o cu ce tren, în ce zi și la ce oră urma să sosim. „Cu toate aceste informații - am comentat eu, așa în treacăt -, nu crezi că ar fi

fost normal să ne aștepte la gară sau cel puțin să trimită pe cineva care să ne ajute să scoatem valizele din toată harababura aia?" Apoi, cu un aer complice, ca și cum eram vinovați de ceva, am întrebat-o: „Că veni vorba, ce vârstă are distinsa doamnă pe care fratele tău o așteaptă cu atâta neliniște?". „Nu știu - îmi răspunse ea destul de surprinsă -, așa a fost Rodrigo întotdeauna. E așa de când mă știu, organizat, rapid și eficient. Cum a ajuns undeva, a și făcut un program pe care îl respectă cu strictețe; te asigur că el nu e omul care să-și piardă timpul cu prostii." Vorbele astea le-a rostit cu atâta solemnitate, că pe moment am crezut că-mi recită Codul civil; după care adăugă cu o voce și cu o atitudine mai normale: „Diseară o să luăm masa cu ea, cu distinsa profesoară. Îmi închipui că nu vrei să ratezi această ocazie. Sunt aproape sigură că Rodrigo are de gând să te invite. De altfel, trebuie să coboare și el dintr-un moment în altul." Mai făcu o pauză scurtă și apoi, ca să evite, dacă mai era necesar, orice îndoială, cu condescendența angelică a celui care dă indicații unui servitor fără minte, adăugă: „Doamna Karapetiz trebuie să fie destul de în vârstă. A trăit în Mexic în timpul revoluției, îți dai seama? Ai niște idei! Mai bine mai târziu decât niciodată, spune un vechi proverb, iar eu sunt de părere că e mai bine să punem lucrurile la punct de la bun început ca să nu avem surprize neplăcute mai târziu. Îl cunosc pe Rodrigo mai bine ca oricine..." În anumite privințe, cele de care familia nu trebuie să știe nimic, poți să fii sigură că nu-l cunoști mai bine ca mine, era cât pe ce să-i ripostez. O clipă am fost tentat să-i dezvălui peregrinările *non sanctas* ale frățiorului prin Roma, dar m-am abținut la timp. Ca și în ajun, îmi începeam ziua pe picior de război. Așa că n-am răspuns nimic și am început să răsfoiesc niște ziare vechi care erau pe o masă și să studiez niște broșuri turistice ale orașului. A trecut o jumătate de

oră, a trecut o oră, a trecut o oră și jumătate; din când în când, dădeam o raită prin holul hotelului sau chiar ieșeam în ușă și mă încumetam să fac câțiva pași pe stradă. Era foarte rapid prietenul meu Rodrigo în discuțiile cu turcoaica, se dovedea foarte organizat, cum vă spun, și foarte eficient ca să-și aranjeze treburile, dar de ceilalți îl durea în fund. Văzând că trecuse aproape toată dimineața și că el tot nu venea, m-am apropiat din nou de Ramona, care se instalase într-un fotoliu unde studia un ghid turistic voluminos și-și tot nota ceva, și am luat-o la rost: „Cât mai are de vorbit cu turcoaica? N-ai impresia că exagerează?" Să discuți cu Ramona era o corvoadă pe care n-o doresc nimănui. Trebuia s-o vedeți: o fată răsfățată și fără imaginație, fără nici un farmec în societate, deși venea dintr-un mediu social unde ai fi putut crede că aceste calități sunt de la sine înțelese. O întrebam ceva, iar ea se gândea îndelung, răspundea da sau nu și nu mai scotea nici o vorbă. După o bună bucată de timp îi mai puneam o întrebare, iar ea răspundea la fel: da, nu, poate, cine știe, bine ar fi, fără să arate nici cel mai mic interes pentru a întreține conversația. După un sfert de oră de efort și de luptă, chiar și cea mai calmă persoană își pierdea răbdarea. Închipuiți-vă deci ce a însemnat să rămân cu ea o oră și jumătate, parcă a durat o eternitate! În câteva rânduri, am încercat să dau de Rodrigo, dar telefonul suna tot timpul ocupat. Am rugat-o pe Ramona de câteva ori să urce în cameră și să-și cheme fratele, însă a refuzat. O ținea una și bună că nimic nu-l enerva mai mult pe Rodrigo decât să-l grăbească cineva. El știa mai bine ca oricine să-și organizeze timpul. „Îmi dau seama pe pielea mea", i-am spus eu în culmea furiei. Dar ea, ca și cum n-ar fi auzit nimic din ce spuneam, mi-a repetat că Rodrigo era un tip foarte organizat, foarte rapid și foarte eficient. Atunci nu m-am mai putut stăpâni. „Uite ce e, drăguțo

– i-am spus –, așa o fi când e vorba de el, atâta tot. Tu și cu mine stăm aici ca doi boi și ne pierdem timpul. Mai bine mai stăteam în baie sau mă întindeam în pat o oră, ceea ce mi-ar fi prins foarte bine, căci, dă-mi voie să-ți amintesc, eu n-am dormit într-un pat ca lumea, ci pe o banchetă tare de lemn. Și, după cum stă treaba, azi n-o să vedem nimic din oraș. Mă înnebunește gândul că fratele tău n-o să fie gata decât diseară, când vom ieși să sărbătorim nunta noastră cu Sofia."

— Cu cine? întrebă Amelia Millares, care, în sfârșit, părea interesată de povestea lui De la Estrella.

— Exact asta m-a întrebat și Ramona și i-am răspuns cum vă răspund și dumneavoastră acum. Cu înțelepciunea! Asta înseamnă Sofia. Din grecescul *sophos*: cunoaștere, cunoștință, înțelegere a unui lucru. Auzisem expresia asta la un profesor din Roma și din când în când o foloseam ca să mă fălesc, pentru că întotdeauna avea un efect teribil. Mă refeream, bineînțeles, la doamna Karapetiz, care, după spusele lui Rodrigo Vives, concentra în ea toată știința din univers. Eram sătul până peste cap, dar, vă dați seama, eu nu eram decât un musafir; din demnitate, din principiu, din bună creștere, nu mă puteam duce eu după Rodrigo. Riscam ca a doua zi să mă trimită după țigări sau să-mi ceară să-i aduc cafeaua sau prosoape curate în cameră. Așa că am trimis un grom la el în cameră să-i spună că l-am așteptat toată dimineața și să-l întrebe dacă avea de gând să rămână toată ziua la hotel, ca să știm și noi ce facem. Răspunsul ni l-a adus nu groomul, ci însuși Vives, care a apărut în hol și și-a cerut scuze, foarte de sus, ca și cum i s-ar fi adresat unui servitor. Adormise cu telefonul în mână încercând să mă sune în cameră. „Mai bine de o oră!", se miră el. „O oră și jumătate!", precizai eu. „De necrezut!", păru el mirat de propria întârziere. Pretindea că se simte rău, că are

temperatură; îl dureau încheieturile și gâtul. Într-adevăr, arăta foarte rău. Am plecat de la hotel după ce a luat vreo două aspirine și a băut o cafea tare. Iată în ce condiții, el într-o stare fizică dintre cele mai proaste, iar eu enervat și înăcrit, a început prima noastră plimbare prin Istanbul.

— Ascultă, ai de gând să ne spui odată ce s-a întâmplat la Istanbul? De ce toată confuzia și toate reticențele astea? Am impresia că am ghicit unde este buba. Sora lui Vives te-a lăsat la început să-ți faci speranțe și apoi, pe drum, a început să dea înapoi. Așa e?

Comentariul bătrânului Millares, ocupat să întindă în șiruri lungi cărțile de joc, cu o încetineală exasperantă și într-o tăcere desăvârșită din care nu ieși decât cu această dovadă de senilitate, îl scoase din sărite. S-a stăpânit cât a putut ca să nu-i dea o replică jignitoare, care l-ar fi putut determina pe fiul său să-l dea afară din casă în plină furtună. Într-adevăr, și acum îi era greu să recunoască în sinea lui că, din momentul în care Vives l-a anunțat că sora lui îi va însoți în călătoria în Turcia, începuse să-și facă iluzii zadarnice. Poate că atunci când se vor întâlni se va naște între ei un sentiment de tandrețe. Cine știe, poate că într-o bună zi, nu prea îndepărtată, va putea și el să-și pună în picioare o pereche nouă-nouță de pantofi Church, ca Rodrigo și ca funcționarul de la Consulatul din Roma, să uite de grija zilei de mâine, să-și facă o casă la Piedras Negras, în capitală sau pe malul mării; avea tot dreptul, de ce nu? Ar fi trebuit să încerce, dar o anumită atitudine disprețuitoare a Ramonei în tren și mai ales purtarea ei din dimineața aceea l-au descurajat complet. Nu era făcut să suporte fasoanele, capriciile și behăielile gratuite ale acestei domnișoare „știe-tot“. Așa că se făcu că n-a auzit ce-a spus tatăl lui Millares și-și continuă povestea:

— Nu s-au întâmplat atât de multe lucruri până acum în povestea mea, dragă domnule, așa că mai aveți un pic de răbdare. Am putea spune mai degrabă că era o dimineață în care, dimpotrivă, nu se întâmpla nimic. Se vor întâmpla mai încolo destul de multe lucruri, vă rog să mă credeți, care vă vor da o idee despre unele dintre cele mai extravagante aberații ale speciei umane. Inițial, trebuia să rămânem o săptămână la Istanbul și de acolo să ne continuăm drumul spre Ankara și poate spre Smirna. Poate că cei doi frați așa au și făcut, n-am știut asta niciodată. Eu mi-am luat tălpășița în ziua următoare. Dar țin să precizez că n-am fugit ca un hoț, ci ca un om de bine, care e înspăimântat, sau cel puțin tulburat, de orice manifestare de nebunie. Nu mă pot lăuda că știu la perfecție orașul, n-am avut timp să-l cunosc. Dacă cineva mi-ar spune: „Dante, fii ghidul nostru la Constantinopol!", ar trebui să refuz din corectitudine profesională, oricât de mulți bani mi s-ar oferi. Experiența mea acolo a fost de un alt tip: o vertiginoasă călătorie în ceea ce am eu mai profund, iar urbea aceea colorată și efervescentă n-a servit decât de decor. În sfârșit, ne începeam în acea zi, cu mare întârziere, programul. O vizită foarte rapidă, epidermică, dacă pot spune așa, insignifiantă, în centrul orașului misterelor; ne-am plimbat prin furnicarul amețitor care este Marele Bazar, am luat prânzul într-un restaurant oarecare, care probabil a costat mai nimic, o mică siestă de vreo două ore la hotel ca să ne refacem puterile, de altfel cel mai plăcut moment al zilei. Eram toți trei obosiți, neliniștiți. Apoteoza petrecerii urma să aibă loc în cursul serii. Era prevăzută o plimbare cu barca în Strâmtoarea Bosfor, până la Marea Marmara; apoi: momentul culminant, apariția atât de așteptată a Mariettei Karapetiz. Ah! Trebuia să-l auziți pe șeful expediției înșirând pentru a nu știu câta oară calitățile acelei femei de excepție! La

restaurant, în bazar, în plină stradă nu ascultam decât curriculumul ei: văduvă a unui bine-cunoscut etnograf și paznică fidelă a operei acestuia, intelectuală de renume care-și dobândise faima prin propriile merite etc. etc. Unele lucruri ni le-a ascuns totuși cu rea-credință. Adevărul mi-l păstra pentru mai târziu, dacă nu eram în stare să-l descopăr singur, cu propriile mijloace. Asta era Vives!

— În sfârșit, domnu', devine interesant! Comoara asta era probabil pur și simplu o mină de aur. Îmi închipui că a fost o adevărată plăcere să faci cunoștință cu ea. - De data asta, întreruperea venea direct de la arhitect.

De la Estrella se înfioră. Nu-i plăcea deloc acest familiar „domnu'" cu care i se adresa Salvador Millares pentru a doua oară în seara aceea. Dar, oricum, în acele cuvinte care sunau a comedie de bulevard, întrezărise un anume interes din partea fostului său colaborator, abia voalat de sarcasmul tonului. Rămase tăcut câteva minute, copleșit parcă de greutatea uriașă a amintirilor, apoi, cu o voce care încetă dintr-odată să mai fie stridentă, isterică, spuse răspicat, într-o tonalitate de bas care-i dădea o anumită demnitate:

— Nu-mi place să-mi dau pe față sentimentele, domnule Millares. Ba dimpotrivă. Aș vrea să precizez că e prima oară când vorbesc de această călătorie. Nici măcar soția mea nu cunoaște în amănunt împrejurările în care s-a desfășurat. Ar trebui să-mi pierd mințile ca să i le povestesc. A trecut de atunci peste un sfert de secol. Pe vremea aia eram foarte tânăr, nu știam nimic sau aproape nimic din ale lumii, în ciuda faptului că avusesem o viață grea, fiind obligat să fac față unor situații dintre cele mai dificile, ca să pot evolua. Totuși, aventura de la Istanbul mi s-a părut atât de intensă încât a fost cât pe ce să-mi pierd pe veci respectul pentru mine însumi. Desigur, în viață am călcat și eu pe de lături ca tot omul; așa am reușit să supraviețuiesc, să-mi fac o

meserie; dar aș putea să jur că greu s-ar putea găsi pe lumea asta un om mai inocent și mai curat ca mine. Eram, de fapt, un romantic. Pentru mine, femeile erau niște zeițe. Și să mă pomenesc eu în mijlocul unor asemenea lepădături! Ce conversații aveau, Doamne Dumnezeule, ce obiceiuri! - De la Estrella începu să-și fluture mâna în fața ochilor ca și cum ar fi vrut să gonească niște vedenii. - Mai ales a doua zi, în casa acelui monument de înțelepciune unde am ajuns, când în prostia mea credeam că suntem prieteni și făceam tot posibilul să întăresc această prietenie, dat fiind că, într-un acces neașteptat de demență, mi se părea în momentul acela că asta era singura cauză importantă pentru care merita să-mi dau viața. Îmi dau seama că am sărit niște etape, vă rog să mă iertați, am luat-o razna; nu mi-e ușor, chiar deloc ușor să povestesc. Eram la prima noastră plimbare, nu-i așa? După care ne-am întors la hotel. Încă nu făcusem cunoștință cu Marietta Karapetiz, nici cu fratele ei Alexander, sau Sașa, dacă așa l-o fi chemând, și am sărit la după-amiaza zilei următoare, când am fost poftit la ea acasă, unde țicnitul de frățior, având pe el doar un halat alb, m-a apucat de braț, ca să mă ia deoparte, și, târându-și piciorul estropiat, m-a tras după el pe balcon să-mi țină următorul discurs: „Ia-o cu binișorul, prietene! Ești tânăr, și asta o tulbură foarte tare"; apoi oftă din greu, de parcă ar fi avut un burduf în piept, și continuă: „Săraca soră-mea! Nici nu-ți închipui prin câte a trebuit să treacă în viața asta mizerabilă!" De uimire am îngânat câteva vorbe fără nici o noimă, încercând să-i spun că nici pe departe nu voiam s-o deranjez sau s-o tulbur, ba că, dimpotrivă, făceam tot ce-mi stătea în puteri ca să-i arăt prietenia mea și s-o fac să înțeleagă că Ramona nu era singura persoană demnă de afecțiunea ei; să-i atrag atenția asupra falsității acelei mironosițe, care nu-i merita prietenia și nu făcea decât să bage intrigi din toate puterile

ca să ne despartă. I-am spus că în curând va vedea și el că realitatea nu era așa cum și-o imaginează. Dacă ar fi mai atent, și-ar da seama că aș fi în stare de orice s-o conving pe Marietta că inima mea, deși un pic rănită de sarcasmul ei, îi aparținea întru totul; dar el nici nu se uita la mine și habar n-avea de vorbele mele, o ținea una și bună: „Nimeni nu-și poate închipui cât a suferit biata soră-mea! Uită-te bine la ea! Așa subțire și mlădioasă cum era, grațioasă și cu picioare lungi, ar fi putut fi o extraordinară dansatoare din buric! O adevărată campioană, crede-mă pe cuvânt! Închipuie-ți-o pe Leda dansând în fața Lebedei în extaz! Pe Europa în fața taurului lasciv! Câtă senzualitate, câtă poezie, câtă eleganță știe ea să dea fiecărei mișcări! Pântecele ei ar fi putut fi o adevărată minune, un pântece de heruvim, tinere, un pântece de serafim, dacă n-ar fi avut tăietura aceea care îl străbate din coastă în coastă, o cicatrice destul de ciudată, nu vreau să spun scârboasă, să nu mă înțelegi greșit, fiindcă nu e cazul, nici pe departe. Rana are chiar un soi de eleganță stranie, cu marginile ei trandafirii spre mijloc, acolo unde cicatricea e mai lată și formează un fel de vulvă minusculă. Ehei, prietene, numai s-o vezi! Un deliciu, o vulvă ca un boboc de trandafir, ceva extra! Marietta e o femeie atât de deșteaptă încât a învățat niște mișcări din stomac cu care își imobilizează toți mușchii abdomenului, cu excepția buzelor perverse din centrul rănii, iar gurița pare atunci că se deschide, se închide, cască... N-are rost să ți-o descriu eu, trebuie s-o vezi! Uneori am impresia că e gata să miorlăie sau să spună tată și mamă." Îl văzui lingându-și buzele cu o perversitate extatică. „Trebuie să știi - continuă el - că arta surorii mele e destinată elitelor, e un spectacol de turn de fildeș și n-are nici în clin, nici în mânecă cu gustul vulgar al maselor. Dar, dragă prietene, habar n-ai ce înseamnă să dansezi pentru acest public select. Riscul e atât de mare

încât ea e foarte înțeleaptă că nu se bagă." Își privi cu melancolie piciorul estropiat, bătându-și delicat cu palma, ca prin vis, mușchiul inert. Am rămas cu gura căscată. Am avut o senzație de rău de înălțime, de amețeală. Unde nimerisem? În ce pădure întunecoasă mă aflam? Babalâcul ăla își bătea joc de mine? Vorbea serios? Răspunsul îl voi avea doar după ce mă vor fi târât în noroi. - Dante de la Estrella făcu o pauză, apoi, cu o modestie de care nu mai dăduse dovadă până atunci, murmură: - Am vorbit prea mult... - Paloarea chipului scăldat în sudoare făcea frică. Termină povestea cu o voce plângăreață, de om înfrânt: - Da, da, am spus prea multe. Probabil că ați început să vă dați seama... În sfârșit... Poate că, slavă Domnului, a sosit momentul de a dezvălui adevărul. Nu mai puteam să tac! Toată viața am fost prea, prea... - Păru dintr-odată uimit. Apoi încheie cu o voce stridentă, aproape țipând: - Fie! Voi vorbi...! Dacă trebuie să mor mâine[4]...!

— ...măcar să mor dintr-odată, îi răspunse Juan Ramón Millares cu entuziasm.

De la Estrella se ridică de pe scaun și porni ca un automat spre masa unde băiețelul și sora lui făceau puzzle-ul. Se uită la ei cu multă curiozitate, ca și cum le redescoperea existența. Apoi le zâmbi recunoscător. Gemenii aproape că renunțaseră la puzzle ca să-l asculte.

— Să vă ajute Dumnezeu! murmură el. - Ochii sticloși păreau că i se umezesc dintr-odată. Ca să-și ascundă emoția și să-și recapete liniștea, apucă planșa care-i servea drept model lui Juan Ramón și și-o duse la ochi. - Moscheea Albastră! exclamă el imediat, cu o emfază inutilă și cu același

[4] *Valentina* - cântec popular al Revoluției mexicane: „Dacă trebuie să mor mâine, măcar să mor dintr-odată („Si me han de matar mañana, que me maten de una vez") (n.tr.).

ton înșiră fără oprire un pomelnic de cuvinte: Sfânta Sofia! Hagia Sofia, cum spun ei! Cornul de aur! Bosforul! Marele Bazar! Bazarul egiptean, cel cu mirodenii! Peras Palace! Sfânta Irina! Asta înseamnă Istanbulul!

— Și Topkapi! adăugă Elenita.

— Așa e, și Topkapi! Bineînțeles, drăguțo, și Topkapi, și încă vreo trei-patru lucruri, dintre care două persoane dezgustătoare, doi nerușinați, un frate și o soră, două canalii, gunoaie ale marii cărți a Naturii, așa-ziși maseuri! Ai dreptate, și ăștia doi, ca și Topkapi, nu trebuie să uităm, înseamnă pentru mine Istanbulul.

— ...Înalta Poartă, vechiul Constantinopol, capitala mitică a Bizanțului și mai târziu a Sfântului Imperiu Roman de Răsărit. – Juan Ramón citea textul de pe spatele planșei pe care Dante de la Estrella o pusese la loc pe masă. – Poarta dintre Europa și Asia, puntea dintre Orient și Occident.

— Așa e, chiar așa, mulțumesc, spuse musafirul. Așa este, așa a fost și așa va fi. Nu mai trebuie spus nimic. Eu n-am vizitat decât Bazarul, vreo două restaurante, dintre care unul situat pe malul Mării Marmara, chiar lângă gura Strâmtorii Bosfor. Am vizitat orașul în fugă, nu m-am ales cu nimic. Simple imagini întrezărite prin fereastra unui taxi. Ici-colo câte un minaret și alături nelipsitele moschei. Una dintre ele trebuie să fi fost Moscheea Albastră, deși, dacă n-ar fi fotografiile văzute de-a lungul anilor, nu mi-aș mai aminti aproape deloc de ea, ca, de altfel, de restul acelui oraș extravagant, în afară de mulțimea compactă de oameni care deambulau la orice oră din zi și din noapte pe străzi, prin piețe și prin bazaruri; oameni de tot soiul și de toate vârstele; unii aveau ceva de vânzare, alții cerșeau, alții îți propuneau nu știu ce trocuri; femei cu capul sau chiar cu toată fața acoperită; și tot timpul un zgomot asurzitor. Toate sunetele pe care este în stare să le emită o ființă omenească,

de la murmurul cel mai discret până la chiotele cele mai ascuțite, își dăduseră întâlnire acolo. Gemete, strigăte, rugăminți, suspine, o zarvă acoperită și accentuată de valuri neîntrerupte de muzică orientală, lansate dintr-un lanț de megafoane plasate în puncte strategice. Nici după trei zile de la întoarcerea mea la Roma, claustrat în cameră, cu o febră probabil nervoasă, n-am reușit să-mi scap urechile de acea agresiune persistentă. Călătoria mea, nu știu dacă v-am mai spus-o, a fost în primul rând o aventură interioară, o anchetă asupra răutății omenești și, în același timp, și cu asta pot să mă mândresc, o descoperire a rezistenței mele la rău. Am fost răstignit, mort și îngropat, am coborât în infern, într-unul dintre cercuri, nu știu dacă în cel mai obscur sau în cel mai abject, dar, cu siguranță, pot să jur, în cel mai pestilențial.

De la Estrella surprinse în momentul acela privirea Ameliei către Salvador Millares, încărcată de un început de neliniște, și-și spuse că trebuia s-o ia mai pe ocolite. Încă nu venise momentul să-și descumpănească ascultătorii și să și-i supună definitiv, așa încât se grăbi să facă tot posibilul pentru a risipi tulburarea trezită de vorbele lui.

— Poate că vă întrebați la ce servește toată înșiruirea asta de văicăreli cu care ne regalează, sau mai bine zis, ne copleșește avocatul Dante de la Estrella? Din păcate, trebuie să vă răspund că ele au rostul lor. Dacă vă spun că am fost în capitala Turciei și n-am văzut decât o infimă parte dintre comorile ei culturale, că n-am vizitat nici muzee, nici moschei albastre sau galbene, că nu mi-am îmbogățit mintea contemplând nici o capodoperă, trebuie să precizez faptul că n-am avut nici pe departe condițiile ideale pentru asta, dat fiind că o serie de interese au intrat în joc și m-au împiedicat s-o fac. Bineînțeles, nu suntem la tribunal și, chiar dacă ar fi așa, nu mi-ar păsa. N-am suportat niciodată să mi

se ceară socoteală. De acord, sunt multe locuri pe care nu le-am vizitat, recunosc, evident! În schimb, sunt și multe orașe pe care le-aș putea descrie piatră cu piatră; locuri de o importanță mult mai mare în istoria culturii mondiale. Aș putea să vă vorbesc zile întregi cu voluptate despre Roma. Cunosc Parisul, Londra, Madrid, Sevilla. Am fost de mai multe ori la Houston și la San Antonio. Am ajuns până la Leningrad, Parisul boreal, oraș în care a trăit și despre care a scris atât de mult marele Gogol, și astfel am putut, asemenea locotenentului Pirogov, să parcurg Nevski Prospekt de la un cap la altul și să mă oglindesc în canalul Fontanka, unde acea creatură delirantă, nasul maiorului Kovaliov, a hotărât să-și ia tălpășița. Dar la ce bun să vorbesc despre aceste locuri? Doar n-am studiat în două universități ca să-mi petrec viața descriind orașe! Mai bine să ne întoarcem la clipele petrecute la Istanbul. V-am povestit deja programul primei zile. Ziua următoare a fost cu totul diferită. Dimineața am petrecut-o aproape în întregime în pat. Aveam nevoie de odihnă. Drumul lung cu trenul, agitația dementă din ajun, seara care nu se mai termina, cina cu madam Karapetiz, cantitatea de alcool băută, tutunul, întoarcerea la hotel aproape în zori, eram făcut bucățele. Dacă nu mă înșel, am plecat ultimii din restaurant. Când să plecăm, pe scările localului ne-a ajuns din urmă orchestra de țigani, au început iarăși să cânte *Ramona* în onoarea doamnelor care își agitau ritmic brațele deasupra capului, în timp ce se bâțâiau ca găinile pe ouă. Dacă mi-aș mai permite azi o asemenea noapte, pur și simplu n-aș mai apuca ziua de mâine; fie mi-aș da duhul întorcându-mă acasă, fie m-ar găsi a doua zi în patul de hotel *in articulo mortis*. Sufletul meu zbuciumat ar zice adio pentru totdeauna trupului muritor. Când ești tânăr, altfel stă treaba. Eram tânăr pe vremea aceea, dar chiar și așa...

— Așadar, ați dansat până-n zori? îl întrerupse bătrânul Millares. Adevărul, stimate domn, este că ai un fel de a povesti lucrurile, încât, deși omul are impresia că înțelege tot ce-i spui, la un moment dat își dă seama că nu a priceput nici o boabă din toată tărășenia. Mă rog, ceva tot am priceput eu. Și-a făcut apariția Cupidon, nu-i așa?, a tras o săgeată și tânărul licențiat în drept de atunci De la Estrella a căzut fulgerat, îndrăgostit peste urechi de sora iubitului său prieten. De ce nu vrei să recunoști că, de fapt, ai cucerit-o pe bătrână?

— Găina bătrână face ciorba bună! spuse solemn Amelia.

— V-am spus de nu știu câte ori că pe sora prietenului meu o chema Ramona - declară mecanic, dar pe un ton categoric De la Estrella, încercând să pună stavilă unor asemenea insinuări vulgare, să le înlăture, ca nu cumva să le creadă și ceilalți, dar realiză în clipa aceea că amintirile îi jucau feste; uneori erau de o precizie halucinantă, pentru ca imediat după aceea să se disloce, afundându-se parcă într-o uriașă lagună. Vedea cu exactitate o mie de detalii, ca și cum totul s-ar fi petrecut, să spunem, abia la sfârșitul săptămânii trecute. Își aducea aminte, de exemplu, de rochia neagră pe care o purta Marietta Karapetiz la restaurant, nenumăratele ei inele și mâinile tinere cu degete lungi care țineau tot timpul o țigară. Își aducea aminte de timbrul vocii Ramonei Vives, voce lipsită de vlagă, voce de fetiță, dar îi scăpa ceva esențial, structura emoțională care s-a creat la începutul relației lor. Își dădea seama că, vorbind despre ea, tinde să o denigreze în toate privințele, desigur, pe bună dreptate, dar se temea că nu asta a fost situația întotdeauna. Oare după ce a cunoscut-o i-a mai fost gândul la pantofii Church? Sau la paltoanele de cașmir și la cravatele de mătase? Vechea poveste! De fiecare dată când încearcă să-și analizeze semnalele propriei inimi, se lovește de un mister

neînchipuit. Are impresia că unele lucruri nu s-au petrecut așa cum le povestește el. Ramona Vives, dimpotrivă, i s-a părut la început o fată atrăgătoare: discretă, interesându-se de nenumărate lucruri plăcute, încântată de perspectiva călătoriei și dornică să se bucure întru totul de ea. Abia mai târziu, pe măsură ce evolua relația lor, i-a devenit din ce în ce mai antipatică, până când a ajuns să o urască din toate puterile. Își aduce aminte că, atunci când vorbeau în tren despre ezitările ei în legătură cu alegerea unui subiect de teză, mersese până într-acolo încât se oferise s-o ajute, chiar dacă acum n-ar mai putea preciza în ce ar fi constat acest ajutor. Poate i-a propus să înceapă împreună să citească niște cărți de antropologie, adevărul e că nu mai știe. În momentul acela, Rodrigo le luase vorba din gură, povestind, chipurile, că, datorită șederii în Mexic, madam Karapetiz reușise să înțeleagă anumiți autori ruși, pe care începuse să-i studieze într-o lumină nouă, desigur, mult mai revelatoare, idee pe care De la Estrella o interpretase greșit de-a lungul anilor, ajungând la concluzia că tot ce-i spusese Vives vreodată era de o prostie fără margini. Această întrerupere l-a împiedicat să dezvolte ajutorul pe care i-l putea da el tinerei fete. Pentru Vives, discuția din tren în legătură cu teza surorii sale nu fusese decât un pretext, ca să se pună pe el în evidență și să ajungă treptat-treptat la singurul subiect care îl interesa de fapt: strălucita personalitate a Mariettei Karapetiz. Corespondase cu ea încă din Mexic, făcuseră cunoștință personal la Paris, o întâlnise la Geneva; corespondența lor devenise din ce în ce mai intensă, iar ea îi promisese că-i pune la dispoziție scrierile lui Karapetiz cu privire la călătoria în Mexic, cu singura condiție ca acestea să nu iasă din Istanbul; cu alte cuvinte, trebuiau citite la ea acasă. De la Estrella își închipuise că, dacă la Roma îl invitase să facă această călătorie, asta se datora faptului că știa că vine

Ramona și voia să se ocupe cineva de ea, s-o plimbe, s-o scoată la dans, să-i schimbe scutecele când face pipi, în timp ce el și madam Karapetiz vor putea să stea de vorbă liniștiți, ore întregi, privind cum scânteiază luna deasupra Cornului de Aur, examinând din când în când câte o hârtie îngălbenită și, bineînțeles, oferindu-și câteva plăceri sub pretextul de a actualiza riturile studiate de Aram Karapetiz în Mexic. Dar nu i-a reușit planul. Mai mult ca sigur că, după fuga lui, a avut-o pe cap tot timpul.

— Tot nu mi-ai răspuns la întrebare, domnule, spuse Antonio Millares.

Dante de la Estrella preferă să-l ignore cu măreție.

— Vives era un adevărat fanatic! Seara, când am trecut să-mi iau rămas-bun înainte de cină, cu o voce tot mai răgușită și mai strangulată, pe cale să se stingă dintr- o clipă în alta, a luat-o de la capăt, enumerând virtuțile marii intelectuale, și iată cum noi merite, farmece, calități au ieșit la iveală, înmulțindu-se ca ciupercile după ploaie, umflându-se și crescând atât de mult încât era cât pe ce să fim de-a dreptul striviți de atâtea calități grotești. Cu fiecare merit menționat, deveneam din ce în ce mai indiferent, plictisit, enervat și chiar dușmănos. A fost cât pe ce să mă prefac bolnav ca să nu merg la cină. Adică de ce Rodrigo își putea permite să aibă o faringită, iar eu, după o zi infernală și o noapte pe care nu o petrecusem la Waldorf Astoria, trebuia să-i țin locul la masă? Adevărul e, domnule Millares, că eșecul profesional al lui Rodrigo Vives, cariera lui mediocră și lipsa de personalitate se pot explica, cu timpul, prin modul execrabil în care făcea față evenimentelor. Și când te gândești că unii evocau tactul de mare finețe și delicatețea spirituală a acestui porc spinos. Ferească Dumnezeu! Mai degrabă ar trebui evocați spinii!

De la Estrella se apropie de fereastră, se asigură că e bine închisă și că nu lăsa să treacă nici un firicel de aer. Apoi se îndreptă cu pași hotărâți spre masa cu băuturi și-și prepară un pahar zdravăn de whisky cu sifon, făcând în treacăt, cu multă vervă, o aluzie la capacitatea lui de a rezista la orice campanie publicitară destinată să-l facă să cumpere un anumit produs. Nimeni nu mai pricepea nimic. Abia mai târziu și-au dat seama că, de fapt, nu-și schimbase subiectul, rămânând victima obsesiei care îl tortura în seara aceea încă de când începuse furtuna.

— Așa sunt eu! exclamă el victorios. Așa am devenit. Din ce în ce mai exigent în privința mâncării, a mediului de viață, a îmbrăcămintei. În toate privințele. Nu suport să mi se bage pe gât un produs până nu i-am verificat calitățile. Mă închid în mine, mă blindez, mă acopăr cu ace ca un arici sau rămân ascuns în carapacea mea ca o bătrână broască țestoasă care a învățat multe de-a lungul anilor. La orice întâlnire mă duc bine pregătit. Ceea ce nu înseamnă că spiritul meu e rigid, vă rog să mă credeți. Încerc să evit atât prejudecățile, cât și snobismul. Sunt gata să recunosc oricând meritul altcuiva, așa cum îmi recunosc și greșelile. Dacă vreodată am judecat greșit pe cineva, puteți fi siguri că sunt gata să-i cer scuze, să-mi schimb părerea și să-i sărut mâinile și picioarele, dacă e cazul. Dar, pentru asta, partea adversă, ca să zic așa, trebuie să știe să mă convingă. Ramona îl asculta vrăjită pe fratele său; cucerită dinainte și dispusă să se predea cu totul, cu o expresie de extaz în ochii ei de vacă, cu limba scoasă și cu bale la gură. Parcă nu aștepta decât să i se pună cu fierul roșu marca distinctivă a șeptelului lui Rodrigo Vives, al Mariettei Karapetiz sau chiar al lui Sașa, ceea ce ar fi fost chiar culmea. Cu mine lucrurile stau cu totul altfel. Eu sunt făcut din altă stofă. O vedeam cum soarbe cuvintele rostite de fratele său cu

o voce din ce în ce mai stinsă, mai puțin inteligibilă, într-o beatitudine extatică, fiind convinsă că în seara aceea, peste câteva minute, va face cunoștință cu minunea minunilor, pe care Rodrigo încerca să ne-o impună cu orice preț. Dar mai bine să mă întorc în punctul în care m-am oprit din povestit. După trista plimbare din dimineața aceea și după un prânz modest, ne-am întors la hotel. Eu unul abia îmi târam picioarele. De altfel, toți trei eram morți de oboseală. Am ajuns târâș-grăpiș în cameră și m-am prăbușit pe pat. Cred că am început să sforăi înainte să-mi ajungă capul pe pernă și am rămas în starea asta plăcută și reconfortantă de catalepsie vreo trei ore. Aș fi putut dormi și mai mult, să mă las pradă acelui somn greu, continuu, până a doua zi de dimineață. Din nefericire, m-a trezit telefonul. Era o voce insistentă care m-a smuls din somn. La început, nu-mi dădeam seama nici unde eram, nici a cui era vocea și, cu atât mai puțin, ce mi se spunea. Nici măcar nu realizam dacă sunt la Roma sau în Mexico. Am întins mâna încercând să recunosc patul în care mă aflam, dar fără succes. În cele din urmă, insistența vocii și tonul categoric au reușit încet-încet să mă scoată din beznă. Ramoncita mă anunța că Rodrigo e foarte bolnav, are temperatură mare și gâtul atât de inflamat încât nu mai poate vorbi. Îl chemaseră pe doctorul hotelului, care pusese diagnosticul de faringită acută. Infecție sau pustule, n-aș putea să spun. Tocmai îi făcuse o injecție ca să-i scadă febra și o infirmieră urma să-i mai facă la fiecare cinci ore câte una. N-avea voie să iasă din hotel, nici măcar din cameră. Parcă l-am apucat pe Dumnezeu de picior. Am spus, cum se obișnuiește în asemenea cazuri, că îmi pare rău. Din pură politețe, mi-am oferit ajutorul. Puteam să-i ajut cu ceva? Să mă duc după medicamente? Sau orice altceva? Eram la dispoziția ei oricând avea nevoie. I-am urat însănătoșire grabnică, dar cu un egoism sănătos mă bucuram

că nu mai eram obligat să ies în seara aceea, putând astfel să mă odihnesc cum trebuie, să mă refac după oboseala drumului, pe care o simțeam încă. La urma urmelor, mai aveam atâtea zile pentru vizite și obligații sociale. Principalul era ca Rodrigo să se facă bine cât mai repede. La telefon se făcu dintr-odată liniște, ceea ce mi se păru de rău augur. Apoi din receptor se auziră tot felul de murmure, suspine, sunete incoerente, gemete. Ce muzică mai era și asta? Cu multă greutate am reușit să descifrez și să interpretez semnalele prin care Ramona încerca să comunice cu mine. Îmi spuse că a telefonat acasă la profesoara Karapetiz ca să se scuze și că i-a răspuns cineva cu care, din cauza limbii, i-a fost imposibil să se înțeleagă. Dar nu se temea ea de asemenea obstacole pe care soarta i le punea în cale, așa că i-a cerut cuiva de la administrația hotelului să formeze din nou numărul de telefon și să o ceară pe doamna profesoară. Tipul de la hotel traducea tot ce i se spunea. Nici doamna Karapetiz, nici fratele ei nu erau acasă. Ieșiseră în oraș și urmau să se întoarcă mai târziu... mult mai... Mult mai ce? vru să știe Ramona și, cu ajutorul traducătorului, răspunsul nu se lăsă așteptat. Mult mai târziu, ce altceva? Atât ea, cât și domnul Alexander nu se întorceau decât la culcare. Se duseseră în centru și urmau să cineze în oraș cu niște prieteni străini. „Acești prieteni suntem noi, îți dai seama?" I-am răspuns că nu era deloc greu să-mi dau seama. „Iată de ce îmi permit să-ți telefonez, Dante - și acum venea lovitura de grație de care mă temeam de la început -, vreau să te rog să vii cu mine la restaurant. Rodrigo e în ultimul hal și situația asta i-a făcut și mai rău. Îți dai seama ce grosolănie fără margini ar fi să-i dăm plasă doamnei Karapetiz într-un restaurant care, culmea culmilor, e undeva în afara orașului. Rodrigo m-a rugat să ne cerem iertare și să-i explicăm ce s-a întâmplat. Doctorul zice că, dacă se îngrijește

cum trebuie, poimâine poate fi complet vindecat... Trebuie ca faringele..." Trebuia s-o împiedic cu orice preț să-mi dea detaliile clinice ale bolii. Descrierile referitoare la putreziciunea care sălășluiește în corpul omenesc mă plictisesc și mă întristează. Ca s-o fac să tacă, i-am răspuns că poate conta pe mine, să-mi spună doar când trebuie să plecăm de la hotel și că voi fi gata la ora stabilită de ea. Seara la opt? Perfect, voi fi în holul hotelului cu zece minute înainte de opt. N-aveam prea mult timp ca să mă spăl și să mă îmbrac. Nu mi-am pus cravată. M-am îmbrăcat mai curând într-un stil lejer. Era vară! În plin august! Era o căldură infernală. Ramona însăși îmi spusese la telefon că era vorba de un restaurant în afara orașului. Așa că mi-am pus niște pantaloni și o cămașă de bumbac. Din moment ce la Roma, oraș cu atâtea pretenții, Orașul Etern, nu-i așa?, lumea obișnuia să se îmbrace vara pentru cină cu astfel de haine, nu vedeam de ce n-aș fi putut să fac asta la Istanbul, care pentru mine era, și mai este și azi, fundul lumii. – În salon răsună un râs ca de șoricel, dar povestitorul nu-i dădu nici o atenție și continuă: – Una dintre calitățile de necontestat ale Ramonei era punctualitatea, de fapt poate singura calitate pe care i-am descoperit-o. Când am coborât din lift, ea mă aștepta deja în hol. Ce pretenții, ce afectare, ce prost-gust! Vă jur că nu sunt de rea-credință în judecata mea. Avea o rochie de mătase ca o vâlvătaie portocalie, cu un fel de guler brodat din ață foarte fină de culoare verde-papagal. Rochia asta îți dădea de gândit. Frații Vives, cu toate aerele lor de aristocrați de la San Luis Potosí, rămâneau niște bieți provinciali de la tropice. Nu i-am spus ce gândeam; dimpotrivă, cu multă tandrețe, i-am declarat că nu-i lipseau decât niște ananași, niște banane și câteva fructe roșii în păr ca să semene cu Carmen Miranda. Mi-a răspuns că poate eram foarte spiritual, dar ea, cu părere de rău, nu împărtășea același simț

al umorului. Aveam de gând să fim la restaurant la opt și jumătate. Ni se spusese că drumul dura cel mult o jumătate de oră. Am trecut pe la Rodrigo să ne luăm rămas-bun, iar el ne-a servit din nou discursul, pe care vi l-am mai spus, despre înalta categorie morală a femeii pe care urma să o întâlnim. I-am urat noapte bună și am plecat; și bine am făcut, pentru că, deși se credea pe patul de moarte, gura nu-i tăcea o clipă despre una și aceeași temă pe care o cunoașteți. Așa încât, dacă mai rămâneam câteva minute, îmi pierea tot cheful să mă mai duc la restaurant și o trimiteam pe Ramona singură. N-a fost să fie așa. Și îmi pare rău și astăzi. Teoretic, aveam timp berechet și puteam să fim de o punctualitate britanică. Dar nu ținuserăm cont de greutățile pe care aveam să le întâmpinăm pentru a face rost de un taxi. Și de cele pe care le-am avut până am dat de restaurant. Nu vreau să vă plictisesc cu peripețiile noastre, e de-ajuns să vă spun că am reușit să ajungem la adresa respectivă abia pe la ora zece.

De la Estrella luă o înghițitură de whisky pe care și-l pusese singur de o bună bucată de vreme, dar de care nu se atinsese cât timp durase tristul monolog de mai înainte. Înghițind băutura, păru cuprins de uimire, ca și cum ar fi gustat pentru prima oară o poțiune care îl surprindea și îl dezgusta în același timp. Ținându-și în continuare paharul în mână, înaintă clătinându-se până la sofa și se prăbuși drept în mijlocul ei, apoi, fără pauze, se puse pe băut, cu înghițituri mari, plescăind din buze, gemând, și goli paharul. Toată această agitație produse un efect aproape mai puternic decât cel obținut în timpul povestirii.

Sună telefonul și soneria lui îi făcu să tresară pe toți cei prezenți în salon. Răspunse Salvador Millares. Din dialogul care urmă se înțelese că Julia, soția lui, avea să ajungă acasă târziu, deci nu trebuiau să o aștepte la cină. Millares

profită de ocazie ca să o anunțe că o aștepta domnul De la Estrella pentru a pune la punct ultimele detalii ale lucrărilor. Ea izbucni în râs. Cum putea să-și închipuie imbecilul ăla că ea sau mama ei aveau să-i accepte propunerea? Cum e posibil ca el să nu fi înțeles acest lucru, doar fuseseră cât se poate de clare în răspunsul lor. Așa că îi ceru să-l dea afară în brânci, fără nici un menajament. Apoi trecu la altceva. Avea să aducă acasă câteva casete video noi. Ceva de René Clair, *Dinner at eight*, pe care îl căutau de atâta timp, *Mares de China* și două filme germane cu Conrad Veidt, o adevărată raritate. Nu, la Coyoacán nu ploua prea tare. În sfârșit, vor vorbi despre toate astea mai târziu.

Salvador Millares se uită la De la Estrella și își dădu seama că nu era momentul să-i transmită mesajul soției sale. Îi văzu fața abătută și cuprinsă de furie, de resemnare și de nebunie în același timp. Mai bine să-l lase în pace până-i trece criza de tot.

Și în clipa aceea fereastra se zgudui din nou. O lumină puternică invadă toată camera. Apoi izbucniră tunetele. Toată casa se cutremura din temelii, paharele zdrăngăneau. La un moment dat, curentul s-a întrerupt pur și simplu. Când a revenit, Millares văzu că expresia musafirului nepoftit era neschimbată. Doar că pe chipul lui apăruse ceva nou, un zâmbet disprețuitor care putea fi în același timp o strâmbătură de spaimă.

IV

Unde apare, în sfârșit, mult așteptata Marietta Karapetiz și ni se arată farmecele ei, care nu sunt întotdeauna pe gustul lui Dante C. de la Estrella

Se făcu liniște. Nu se putea spune că membrii familiei Millares urmăriseră până atunci cu atenție egală povestea lui Dante de la Estrella. Fiecare dintre ei fusese interesat de un anumit moment al poveștii. În general, considerau discursul lui De la Estrella un contrapunct permanent la zgomotul produs de ploaia care biciuia ferestrele. Îl ascultaseră așa cum se ascultă radioul. Sunetul era prezent, dar nimeni nu se simțea obligat să-i acorde atenție. Acest public familial, pasiv la început, trecuse pe nesimțite de la plictiseală la nerăbdare; încet-încet, pe măsură ce încâlcita bâlbâială inițială a povestitorului devenise un șuvoi nestăvilit, acesta îi captivase definitiv. În momentul de față, par cu toții mai mult sau mai puțin fascinați de spectacolul oferit de această cavalcadă impetuoasă, nervoasă, uneori de-a dreptul dementă, care, cu siguranță, avea să-l conducă inevitabil pe călăreț direct în prăpastie. Salvador Millares închisese romanul lui Simenon, resemnându-se să descopere soluția enigmelor abia după plecarea fostului său client. Tatăl lui Millares își întrerupse pasiența, iar sora acestuia, Amelia, acordă poate mai puțină atenție lucrului cu croșeta. Până și gemenii păreau să nu mai fie interesați de reconstituirea Taj Mahal-ului și a Moscheii Albastre. Când De la Estrella își încetă povestea, singurul zgomot perceptibil era răpăiala monotonă a ploii în ferestre. Toate privirile erau concentrate

pe omulețul acela cu privirea de nebun și chipul aproape desfigurat, care stătea nemișcat în mijlocul sofalei. Evident, se uitau la el în așteptarea unei explicații. Nimeni nu putea pretinde că a dibuit în întregime sensul acelei zbuciumate perorații: o călătorie în Turcia, care, dintr-un motiv oarecare, a ieșit prost, așa cum se întâmplă cu atâtea călătorii făcute în grup, când, dintr-odată, atunci când te aștepți mai puțin, ies la iveală incompatibilități nebănuite, capabile să zdrobească orice prietenie, logodnă, legătură amoroasă sau pur și simplu relație de afaceri. Ascultându-l pe De la Estrella, aveai impresia că acea călătorie fusese mai nenorocită decât multe altele, fără să știi exact de ce. Detaliile furnizate de povestitor erau mai degrabă incoerente. Poate că motivul acelui dezastru fusese pur și simplu evocat la începutul acelei cronici și nimeni nu fusese în momentul acela destul de atent ca să-l sesizeze. Oricum, faptul că a trebuit să plătească un bilet de tren nu părea un motiv suficient pentru toată agitația și vorbăria asta fără nici o noimă.

Salvador Millares părea să se bucure de schimbarea pe care o suferise acel animal de pradă care îl chinuise cu ani în urmă, omul acela de oțel care-i provocase atâtea momente dificile în scurta lor relație profesională și care acum se transformase dintr-odată – de ce? din cauza vârstei? din cauza furtunii încărcate de electricitate? din cauza vreunei boli nervoase? – într-o gelatină tremurătoare, un fel de stridie palpitând și zgârcindu-se sub picăturile de lămâie care cad peste ea. Așa zăcea De la Estrella în mijlocul sofalei, smiorcăindu-se și tremurând din toate încheieturile. Părea că-și terminase povestea și că nu se va mai mișca din loc, cuprins de o furie inexplicabilă, până când va veni mașina să-l ia.

Amelia se ridică în picioare și se duse în bucătărie pentru a cere să li se servească gustarea și cafeaua pe care le

comandase cu puțin timp înainte. Când se întoarse în salon, atmosfera era neschimbată. Nimeni nu-și reluase ocupațiile dinainte. Până și aerul părea nemișcat, așteptând ca musafirul să-și reia povestea călătoriei la Istanbul. Ce se întâmplase cu Ramona și cu Rodrigo Vives? Și mai ales de ce nu le dezvăluia misterul la care făcea tot timpul aluzie când vorbea despre profesoara aceea cu pântecele spintecat și cu nume atât de neobișnuit, așa-numita Marietta, care, de atâtea ori anunțată, se făcea nevăzută chiar în momentul în care era pe cale să-și facă apariția?

Expresia de stupoare de pe chipul lui De la Estrella era atât de evidentă încât ar fi fost foarte greu să încerci vreun comentariu sau să riști o întrebare. De aceea a fost pentru toți o ușurare când Amelia Millares a ieșit din bucătărie și, întorcându-se în salon, a luat cuvântul cât se poate de natural.

— Cafeaua sosește imediat. La ora asta pică la țanc. Soțul meu spunea că în serile ploioase nimic nu e mai bun ca o ceașcă de cafea tare, un păhărel de coniac și o discuție interesantă. – Cu același ton cu care înșirase aceste banalități, ea adăugă: – Am impresia că am ratat sfârșitul poveștii. Spuneți-mi, domnule De la Estrella, când ați ajuns la restaurant, păsărica își luase zborul, nu-i așa?

Toți cei prezenți așteptau cu încordare răspunsul. Dar, imediat cum Dante de la Estrella a deschis gura, nimeni nu l-a lăsat să răspundă. Toate glasurile au izbucnit în același timp. Dacă cineva ar fi putut să priceapă ceva din toată hărmălaia, ar fi auzit:

Elenita, fiica lui Millares, întreba câți turci încăpeau în interiorul Moscheii Albastre și dacă era plină tot timpul sau numai când se făcea slujbă.

Fratele ei, Juan Ramón, întreba dacă la restaurant turcoaica le dansase din buric, adăugând, cu multă veselie, cât de mult i-ar fi plăcut să vadă cicatricea în formă de guriță,

și dacă, într-adevăr, buzele acesteia se deschideau și se închideau ca și cum ar fi cântat.

Bătrânul Millares era de părere că, oricum, chiar dacă femeia plecase de la restaurant, nu era nici o problemă să se întâlnească cu ea în orice altă zi. La urma urmelor, făcuseră această călătorie în Turcia cu scopul precis de a se vedea cu ea, nu-i așa?

Amelia voia să i se explice cine se îndrăgostise de cine, dat fiind că încă din primul moment intuise că era vorba de o poveste de amor cu obstacole, dar nu reușise să determine cu precizie cine erau protagoniștii.

Iar Salvador Millares, arhitectul, susținea sus și tare că pierduse partea cea mai importantă a poveștii. De ce distinsul lor musafir nu-i mai adresa cuvântul lui Rodrigo Vives? Sau, ca în cazul lui, Rodrigo însuși hotărâse să înceteze orice legătură cu el? Ce se întâmplase între ei? Era vorba tot de o problemă financiară?

În clipa aceea, intră pe ușă servitoarea cu cafeaua și gustările. Toți tăcură, parcă rușinați. De la Estrella se scuză că nu bea cafea și își mai turnă un pahar de whisky, mai puțin plin decât cel dinainte. În liniștea generală care se instalase din nou, începu să înfulece repede, cu înghițituri mari, o bucată de omletă cu cartofi, sorbind cu zgomot din paharul de whisky.

— Așadar, domnule avocat? insistă Amelia.

— Așadar, ce? răspunse acesta iritat.

— Nu mi-ai răspuns la întrebare.

— Într-adevăr, nu ți-am răspuns și, dacă insiști, dă-mi voie să-ți atrag atenția că n-am de ce s-o fac. Mai ales că, printre altele, nu pricep ce vrei să spui.

— Nu te-am întrebat decât dacă păsărica își luase zborul, răspunse Amelia, un pic înțepată.

— Iar eu, la rândul meu, îți răspund cu altă întrebare: Despre ce păsărică e vorba? Am impresia că pentru dumneata n-am vorbit decât de păsări, nu-i așa?, de rațe, de găini. - Apoi adăugă tăios: - Datorită unei contradicții atât de frecvente a sufletului colectiv, vreți cu toții să aflați ceva despre mine, mă somați să vă dau toate detaliile și, când în sfârșit am renunțat la orice scrupule, faceți o asemenea hărmălaie încât nici nu pot deschide gura. Mi-am deschis sufletul în fața dumneavoastră. V-am spus că e prima și, cu siguranță, ultima oară când voi pomeni această călătorie. Și asta nu numai datorită faptului că am dat cu ochii de această moschee uluitoare - spuse el, arătând spre piesele de puzzle ale lui Juan Ramón -, ci mai ales în numele vechii prietenii care ne leagă; poate că visul pe care l-am avut azi-noapte contribuie și el la această destăinuire. Un coșmar de care nu reușesc să-mi mai aduc aminte, deși probabil că are legătură cu nevoia asta de comunicare, chiar dacă mi-e cu totul străină. Am trăit toată dimineața ca un somnambul, cu senzația că înăuntrul meu visul acela, pe care nu reușesc să-l definesc, continuă să existe și să mă obsedeze. Brusc, am simțit nevoia să vorbesc cu soția dumitale, domnule Millares, și am dat peste Moscheea Albastră. Un caz clasic de parapsihologie! N-o să înțelegeți niciodată, oricât v-ați strădui, cât de tare m-a afectat această călătorie, și nu numai pe moment, ceea ce e absolut normal, ci în toți anii care au urmat. Viața mea n-a mai fost niciodată ca înainte. Acum, să fie clar, nu-mi pare rău că am fost la Istanbul. Mă vaiet, pomenesc de traumele și suferințele mele etc., dar, în fond, trebuie să recunosc că din bătălia care a avut loc acolo numai eu am ieșit victorios. Da, da, sunt singurul învingător al acelei teribile lupte care mi-a deschis un spațiu infinit de evoluție spirituală. Mi-e teamă, dragă domnule Millares, că dumneata, redus cum ești, prin propria dumitale voință,

la subliteratură, nu vei putea înțelege plăcerea pe care ți-o poate provoca un alt soi de lectură. După părerea mea, nimic pe lumea asta nu e mai presus de voluptatea erudiției. Îmi place să caut anumite opere în cataloage greu de obținut, să le comand și apoi să aștept nerăbdător să-mi sosească. Îmi petrec ore întregi pe zi în compania lor, concentrat asupra lecturii și notându-mi toate impresiile. Atunci sunt alt om, în ciuda eforturilor nevestei și ale lumii întregi de a mă menține la nivelul comun. Este un efort eroic pe care multă lume nu-l poate pricepe, dar a cărui împlinire îmi este de-ajuns.

— Deci, insistă Amelia cu o voce mai puțin sigură, când ați ajuns la restaurant, plecase doamna sau mai era acolo?

— V-au propus să încercați vreun afrodiziac? Se pare că afrodiziacele orientale sunt cele mai bune din lume, îl întrerupse și Juan Ramón.

— Fii drăguț și lasă-l în pace pe domnul De la Estrella. Lasă-l să ne povestească dacă în seara aceea a făcut drumul degeaba până la restaurant sau nu.

De la Estrella se uită de jur-împrejur, oprindu-și privirea asupra fiecăruia dintre cei prezenți. Apoi, cu o voce ascuțită, exclamă:

— Știți bine cât sunt de obsedat de punctualitate. Recunosc că e o adevărată manie la mine. Mulți mi-o reproează, dar asta e, n-am ce-i face. Chiar și în zilele cu mult trafic și la orele de vârf, eu sosesc întotdeauna la timp. E o calitate pe care nu m-am forțat să o dobândesc, e un obicei înnăscut, o parte integrantă a naturii mele profunde. N-am nevoie nici de ceas, nici să-mi indice cineva ora și știu precis când trebuie să intru în baie, dacă trebuie să mă bărbieresc mai repede sau mai încet, când să-mi pun cravata, la ce oră să închid ușa în urma mea și să mă urc în mașină. În interiorul meu funcționează un mecanism de ceasornic de mare precizie. Plec de-acasă la momentul potrivit și ajung la destinație fix la

ora indicată. Ăsta sunt, ăsta am fost de când mă știu și ăsta voi fi până în clipa morții. Dacă sunt invitat la cină la ora opt seara, puteți fi sigur că voi ajunge acasă la amfitrioni exact când ceasul bate ora opt, și astfel întotdeauna îi găsesc pe aceștia în cămașă și trebuie să aștept două ore bune până când sosesc ceilalți musafiri. Exactitatea asta este enervantă pentru ceilalți, care susțin, ca să-și justifice dezordinea interioară, că sunt total ridicol cu acest obicei învechit, că e un snobism de prost-gust, și sfârșesc prin a nu mă mai invita niciodată. Habar n-au ei că-mi fac un bine, căci și eu, și cercetările mele suntem în câștig. Dar ce rost are toată vorbăria asta? vă veți întreba dumneavoastră. Ce se tot laudă Dante de la Estrella, licențiat în drept cu un an de doctorat la Roma, cu tot felul de calități, când începuse să ne vorbească despre o călătorie în Turcia? Și-a pierdut mințile? Sau s-a molipsit și el de proastele obiceiuri ale nevestei și ale altor persoane cu care, împotriva voinței sale, e obligat să aibă de-a face? Sunt unii cărora le-ar plăcea să fie așa, dar mă văd obligat să-i dezamăgesc. Insist asupra obsesiei mele de a fi punctual doar pentru a explica chinurile prin care am trecut în seara aceea, neliniștea cu care așteptam să ajungem în locul în care ne aștepta Marietta Karapetiz de o oră și jumătate.

— Deci până la urmă ați dat de ea? Ca să vezi!

— Trebuie să știți, stimată doamnă, că orice hotel care pretinde a fi de categoria întâi are tot timpul la dispoziție un serviciu de taxi mai mult sau mai puțin eficient. Orice hotel, cu excepția celui în care eram cazați. Peras Palace era la vremea aceea un loc destul de prestigios, menționat în romanele sau memoriile unor autori importanți, filmat în mai multe producții americane. Și totuși, nu dispunea de asemenea servicii indispensabile, pe care orice hotel mexican, chiar cu mai puține stele, le pune la dispoziția clienților. Un portar mi-a comunicat că deja ceruse un taxi și urma

să vină să ne ia dintr-un moment în altul. „Un Buick negru", îmi spuse el, făcându-mi, nu se știe de ce, cu ochiul. Dar n-a venit nici un Buick negru, nici albastru, nici violet, nici un Ford, nici un Volkswagen, nici un măgar și nici o cămilă. Până la urmă, i-am cerut unui bagajist să iasă în stradă și să ne facă rost de o mașină. Acesta a apărut cu mașina în momentul în care trebuia deja să fim la restaurant. Cum să-mi mai aduc aminte acum dacă era un Buick negru sau de nu știu ce altă culoare. Tot ce pot spune este că era o mașină veche și murdară, care mirosea înăuntru a capră. Ramona i-a dat șoferului o carte de vizită cu numele și adresa localului unde voiam să ajungem. Pot să vă asigur că nu există greșeală mai mare decât aceea de a avea încredere într-un turc. Băiatul care se dusese după mașină se aștepta la nu știu ce bacșiș fabulos și, când i-am dat câteva monede italiene care-mi rămăseseră prin buzunare, a dat cu ele de pământ, bombănind nu știu ce înjurături pe limba lui de neînțeles. Tonul lui și privirile pline de subînțeles pe care le-a schimbat cu șoferul m-au băgat la bănuială. Sunt sigur că nici nu plecase bine mașina, că s-a și pus în patru labe să recupereze monedele. N-am crezut niciodată nici în vorbele și nici în gesturile vehemente ale celor care pretind că disprețuiesc banii. Timp de o jumătate de oră, am străbătut orașul în toate direcțiile. Până la urmă, am ieșit din oraș, am trecut pe lângă podul cel mare peste Bosfor și am ajuns la o plajă invadată de restaurante și baruri de noapte. Mașina s-a oprit, așa încât am crezut că ajunseserăm. Tocmai mă pregăteam să deschid portiera și să ies în stradă, când am dat de o nouă belea, specifică acestei călătorii blestemate. Șoferul s-a întors spre noi și a început să ne vorbească pe turcește. Cine să-l înțeleagă? Nici engleza, nici italiana, ca să nu mai vorbesc de limba noastră, care e mai presus de toate, nu ne-au servit la nimic. După cum arăta spre

restaurantele din apropiere, precum și după semnele iscoditoare cu care ne indica partea gastronomică a ghidului orașului, am înțeles că ne cerea să-i spunem numele și adresa localului pe care îl căutam. I-am spus că îi dădusem o carte de vizită pe care erau aceste date. Nici vorbă să priceapă ceva; mai bine zis, se făcea că nu pricepe. Ramona smulse o foaie albă din agenda ei de buzunar, își scoase stiloul și simulă că scrie ceva, apoi îi dădu hârtia. Încerca să refacă gestul inițial, când îi dăduse șoferului cartea de vizită cu adresa. Turcul luă hârtia, o întoarse pe toate părțile cu o mutră uluită, dându-ne de înțeles că nu vedea nimic, și apoi, cu o strâmbătură vulgară de nedescris, își duse mâna la tâmplă și ne arătă prin gesturi care nu lăsau nici un dubiu că Ramona nu e în toate mințile, iar eu, ca bărbat, sunt responsabil de toată situația. Tonul lui devenise foarte agresiv. Era pur și simplu o scenă de balamuc! Apoi porni mașina și străbătu câteva străzi într-o viteză demențială, citind cu voce tare fiecare reclamă luminată. La un moment dat, taxiul intră pe o străduță întunecată. Eram sigur, și în aceste situații instinctul nu m-a înșelat niciodată, că individul se înțelesese cu bagajistul de la hotel să ne jefuiască; n-aveam nici o îndoială că acesta îi anunțase prin telefon pe alți pungași, care ne așteptau pe străduța aceea îngustă și pustie ca să ne despoaie până la chiloți. După aceea nimic mai simplu decât să prezinte agresiunea drept un accident. Eram extrem de enervat, dar nu mi-am permis să-mi pierd capul. Am scos imediat o hârtie de cincizeci de dolari și i-am arătat-o șoferului. Mafiotul a aprins o lanternă și s-a pus s-o cerceteze pe îndelete. Chiar în clipa aceea, ca prin farmec, lanterna a luminat un colț al mașinii în care se vedea o hârtie mototolită lângă frâna de mână; o apucă prefăcându-se surprins; bineînțeles, era cartea noastră de vizită cu numele și adresa restaurantului pe care îl căutam.

Șoferul dădu să apuce bancnota, dar, cu o viteză de prestidigitator, am reușit să i-o smulg din mână, spunându-i că, odată ajunși la restaurant, va avea parte de un bacșiș pe cinste. Părea că a înțeles că îi demascasem jocul și că nu-i mai rămânea decât să se poarte cum trebuie. Nu mai vreau să mă întind prea mult cu acest incident. E suficient să vă spun că era aproape zece noaptea când ne-am întâlnit cu Marietta Karapetiz. Iar întâlnirea fusese fixată la ora opt și jumătate!

— Dar mult mai ținea turcoaica la Rodrigo Vives, dacă îl așteptase până la o oră atât de înaintată! N-a fost dezamăgită să descopere că prietenul mult iubit se mulțumise să-și trimită ambasadorii? întrebă pe un ton cam batjocoritor arhitectul Millares.

— N-am spus niciodată că Marietta Karapetiz e turcoaică, ci că trăia în Turcia, la Istanbul, asta ca să fiu precis. V-aș fi foarte recunoscător dacă ați evita de acum înainte să-mi deformați cuvintele închipuindu-vă vrute și nevrute. Eu încerc să fiu cât mai exact în toate și în fiecare dintre incidentele care au constituit acest absurd, dar revelator episod din viața mea. Dar, la rândul meu, vă cer, și cred că am tot dreptul, să vă abțineți de la a vă exprima propriile interpretări, răspunse De la Estrella cu acreală. Într-adevăr, ne aflam în fața restaurantului unde ne aștepta, n-aș putea spune cu răbdare, cea pe care o numiți „turcoaica". M-am dat jos dintr-un salt. Cu cea mai mare politețe, i-am spus Ramonei că o las să încheie socotelile cu șoferul, eu grăbindu-mă să intru ca s-o găsesc pe invitată și să-i prezint scuzele de rigoare. Fără să-i aștept răspunsul, am intrat în fugă în restaurant. I-am explicat pe italienește ospătarului-șef, care, din fericire, m-a înțeles imediat, că aveam rezervată o masă pentru patru persoane pe numele domnului Vives, cazat la Peras Palace, și că era posibil ca o doamnă să ne aștepte de mai mult timp. „Sigur, sigur că da, de foarte mult timp!",

îmi răspunse acesta pe un ton cam de sus, mi s-a părut mie, și a poruncit unui ospătar să mă conducă până la ea. Deși poate părea uluitor, dar trebuie să vă spun că de la ea te puteai aștepta oricând la cele mai surprinzătoare lucruri, mă aflam, în sfârșit, în fața Mariettei Karapetiz, atât de des pomenită până acum. Mi-e greu să vă descriu prima mea impresie. Aproape că mi s-a făcut frică. Avea o față de tucan; dar această viziune a dispărut într-o clipă, pentru că, în afara nasului, nu avea nici una dintre însușirile care li se atribuie în general acestor zglobii păsări tropicale. Era mai curând un corb uriaș cu nasul proeminent, asta e sigur, nas de tucan, și care, în același timp, se impunea ca o masivă casă de bani. Nu, din nou vă rog să nu vă grăbiți cu propriile dumneavoastră interpretări, nu se putea spune că văduva lui Karapetiz era grasă, ci mai degrabă compactă, impenetrabilă, pătrată în umeri; o cantitate de carne bine îndesată, aș spune, încorsetată într-o rochie lucioasă de moar negru. Vă repet fără nici o jenă: mi s-a făcut frică. Era înconjurată de o orchestră de țigani. Arcușul primului violonist aproape că îi atingea părul negru ca pana corbului, în timp ce ea fredona o melodie, cu un aer absent și sumbru. M-am apropiat șovăielnic de masă. Ea mi-a aruncat o privire atât de lipsită de interes, că parcă nici nu mă vedea. Am ajuns lângă ea și i-am întins mâna. M-a oprit ritos cu un gest sever, milităresc și a cântat mai departe, ridicând tonul vocii. Când și-a terminat cântecul, i-a izgonit pe muzicanți cu un zâmbet larg, deși un pic melancolic, și cu câteva cuvinte pe turcește. Nici urmă de familiaritate în atitudinea ei. Dimpotrivă: se comporta ca o mare doamnă, o figură matriarhală, condescendentă, generoasă, dar semeață și autoritară. Apoi s-a întors spre mine și mi-a arătat cu multă duritate că masa era ocupată și că nu accepta nici o companie. „Ieși afară! Valea!“, mi-a strigat ea pe englezește. Probabil, avea impresia

că atitudinea mea era lipsită de respect. Asta ar putea explica multe din lucrurile care s-au întâmplat după aceea. Poate că îi inspirasem frică, deși era o femeie care-și petrecuse toată viața călătorind prin lume. N-aș putea spune. Cert e că rar mi-a fost dat să am parte de o primire atât de ostilă. Din fericire, chiar în clipa aceea a sosit Ramona, care a parcurs distanța dintre ușa de la intrare și masa noastră clătinându-se, cu o mutră înspăimântată, mișcându-și necontrolat buzele, ca și cum ar fi vorbit singură, dar fără să scoată nici un sunet. Nu mi-era greu să-mi imaginez prin ce momente grele trecuse cu șoferul. Cine știe câți bani o fi reușit să-i stoarcă pentru că ne plimbase timp de un ceas și jumătate împotriva voinței noastre prin cele mai infecte cartiere din Istanbul! Dar eram hotărât să nu mă simt vinovat de nimic și să nu mă las șantajat de mutrele ei de teroare teatrală. Mă invitaseră să vizitez Turcia sau își băteau joc de mine? Frații Vives, din câte mi-am putut da seama, erau capricioși, lăudăroși și mai ales uituci. O să mă străduiesc să vă aduc aminte de toate! mi-am spus. În sfârșit, fără să mă lase să scot vreun cuvânt, Ramona începu cu multă stângăcie să-i explice reginei din fața noastră cine eram. Aceasta, cu un gest marțial, ca acela cu care mă împiedicase să mă apropii de ea, de parcă aș fi fost un servitor, ne-a arătat două scaune, fredonând mai departe, fără muzicanți de data asta, același cântec pe care îl cântase până atunci. Primele ei cuvinte, când, în sfârșit, a găsit de cuviință că sosise momentul să stăm de vorbă, nu puteau fi mai antipatice: „Halal vouă! Mexicani! Am fost în Mexic, îmi închipui că sunteți la curent... Mexic frumos, Mexic iubit, de-o fi să mor departe de tine...[5] Știu eu cu ce soi de oameni am de-a face! Mâine,

---

[5] Cântec mexican de Chucho Monje și Jorge Negrete (*México lindo y querido / Si muero lejos de tí / Que digan que estoy dormido / Y que me traigan aquí*) (n.tr.).

mâine, lasă pe mâine! Nu face azi ce poți lăsa pentru mileniul următor! Când mă gândesc că a fost cât pe ce să devin mexicană! N-am avut decât o clipă de îndoială. Era cât pe ce să mă transform într-o țărăncuță undeva în munții din Jalisco, dar nu s-a putut, pentru că eram deja măritată și am fost credincioasă toată viața, așa e felul meu. Nu regret nimic, nici pe departe, am preferat să fiu pentru scurt timp nu o arogantă amazoană anexată haremului popular al unei mârțoage lascive, ci o sărăntoacă blândă și supusă, stăpână în casa ei din centrul capitalei, strada de la Palma, numărul nouăzeci și cinci, apartamentul șapte. Slăviți să fie Sfânta Fecioară din Los Remedios, făcătoare de minuni, precum și Sfântul Prunc din Chalma și, bineînțeles, mai presus de toate, maica noastră Tonanțin, sfântă fecioară prin antonomază[6], mulatra din Guadalupe, Împărăteasa Americii, care m-a scăpat de inevitabilele amânări la anul și la mulți ani în care credeți cu sfințenie și mi-a păstrat intactă, în ciuda tuturor vicisitudinilor, credința mea în modestul prezent, în al nostru „astăzi" cel de toate zilele! *Olé torero*!" Nu-mi rămânea decât să mă întreb dacă ne aflam cumva în prezența unei nebune de legat sau dacă la ora aceea doamna era deja beată moartă. Ramona Vives, foarte întristată de această primire ciudată, începu, cu o voce ascuțită, monotonă și supusă, caracteristică domnișoarelor educate în pension, să explice tot ceea ce se întâmplase, cum Rodrigo se simțise rău de cum sosise la gară, cum i se agravase brusc boala după câteva ore, cât de mult își dorea să o întâlnească, să

---

[6] În religia aztecă, Tonanțin era o zeiță-mamă lunară, numită și „Zeița hranei", „Bunică venerată" etc. sau *Chicomexochitl* („Șapte flori") sau *Chalchiuhcihuatl* („Femeia pietrei prețioase"). În Mexicul modern, bazilica din Guadalupe este construită pe locul fostei piramide Tonanțin. Unii antropologi consideră că „Maica Domnului din Guadalupe" este forma creștinizată a lui Tonanțin (n.tr.).

o vadă și să stea de vorbă cu ea; mai lipsea să spună doar cât de mult dorea să o miroasă. Mai spuse că voia să consulte împreună cu ea anumite documente pe care le considera fundamentale pentru studiile lui. „Sunteți adevăratul scop al călătoriei noastre, dragă doamnă profesoară, începutul și sfârșitul ei. Nici nu vă închipuiți cât de mare e admirația, mai bine zis pasiunea fratelui meu pentru opera soțului și pentru personalitatea dumneavoastră. Nici n-am cuvinte să vă spun! Adevărul e, Marietta – Ramona, încrezătoare, începu să i se adreseze cu numele de botez, dacă ăsta era într-adevăr –, că Rodrigo ne-a vorbit foarte mult despre dumneavoastră, despre scrierile și conferințele pe care le-ați ținut."

— Situația pare destul de amuzantă, comentă Salvador Millares.

— Asta-i părerea dumitale? întrebă De la Estrella cu o voce pedantă. Poate că de departe, din afară, pare amuzantă, dar vă asigur că, în realitate, ceea ce trăiam n-avea nimic amuzant. În timp ce Ramona repeta și înflorea în forma cea mai alambicată toate elogiile pe care le adusese Rodrigo Mariettei și lui Aram Karapetiz, ba adăuga și de la ea, interlocutoarea ei o privea cu atenție, cântărindu-i fiecare cuvânt, evaluându-i importanța, scrutând în același timp cu ochi lacomi de cămătar hainele și bijuteriile tinerei Vives; apoi începu să mângâie ușor o broșă de argint cu incrustații albastre, poate de lapis lazuli, și o întrebă dacă acea piesă atât de frumoasă era din Mexic. Nu-mi mai amintesc exact ce a răspuns Ramona, mi se pare că a început să explice că era o broșă egipteană pe care o cumpărase de la un anticar din New York, nu sunt sigur, dar îmi aduc aminte la perfecție că, îndată ce Marietta Karapetiz și-a retras mâna, Ramona și-a scos broșa din piept și a agățat-o pe unul dintre reverele acelei rochii care o făcea pe proprietara ei să semene cu o inexpugnabilă casă de bani. Celebra umanistă acceptă cadoul

cu o nerușinare de necrezut. N-a opus, ca să respecte măcar formele cele mai elementare de politețe, nici cea mai mică rezistență. A acceptat-o ca pe un tribut care nici măcar nu părea să o satisfacă prea tare. Își scoase o oglindă din geantă, studiind cu răceală poziția broșei, și-i schimbă de câteva ori locul ca să se potrivească cu mărgelele ei grele din argint. În sfârșit, îi găsi locul potrivit. Iar mulțumirile pe care le rosti fură o dovadă în plus a gustului ei pentru glumele proaste: „Mulțumescu-ți ție, Sfântă Fecioară din Oponoxtle, că nu m-ai părăsit în această zi care a început atât de prost".

— Și mai spui că femeia asta era lipsită de spirit! - îl întrerupse tatăl lui Millares. De la Estrella se uită urât la el, dar bătrânul nu se lăsă impresionat. - După părerea mea, o femeie care așteaptă la restaurant mai bine de o oră și jumătate și mai are chef de glume e o adevărată comoară.

— Totul e de ochii lumii! De fațadă! Dacă ați fi cunoscut-o mai bine, v-ați păstra pentru dumneavoastră astfel de comentarii, care, permiteți-mi să vă spun, îmi plac din ce în ce mai puțin, pentru că le consider suspect de asemănătoare cu anumite dialoguri comice de operetă. Ca să fim clari, bășcăliile nu pot atinge în nici un fel un om ca mine care a dobândit de multă vreme, poate forțat de împrejurările care i-au guvernat viața, dar a reușit în cele din urmă să dobândească maturitatea necesară.

— Asta-i bună! Eu...!

— Da, domnul meu, mai bine las-o baltă! Așadar, credeam că trecuse momentul greu de început, că gheața era spartă, și am profitat să mă prezint cum se cuvine și i-am întins cartea mea de vizită. A citit-o mai întâi cu voce normală, apoi a repetat cu voce tare, scandând silabă cu silabă: „Dante C. de la Estrella, doctor în drept, Via Vittoria 36, Roma". Nu obținusem încă titlul de doctor, e adevărat, de fapt nu l-am obținut niciodată, de ce să nu recunosc? Doar

nu e o crimă? Dar nu mi se părea atât de grav că pe cartea de vizită eram prezentat ca atare, dat fiind că la vremea aceea eram sigur că în câteva luni aveam să-mi termin doctoratul. N-a fost să fie. A trebuit să mă întorc mai repede decât credeam în Mexic din motive ce n-au nimic de-a face cu povestea mea, dar pe care n-am de ce să le ascund. M-am însurat. Nu e un secret pentru nimeni că am fost silit să mă însor. Văduva lui Karapetiz, ținând încă în mână cartea mea de vizită, m-a examinat cu un dispreț abia disimulat, a schițat un soi de zâmbet care s-ar fi potrivit de minune cu chipul unei vipere și, în cele din urmă, m-a întrebat: „E vorba de un pseudonim? – adăugând imediat pe același ton batjocoritor, înainte ca eu să apuc să deschid gura: – Ce secret rușinos se ascunde în spatele literei C?" Am rămas uimit, fără glas în fața acestui atac neașteptat și total gratuit. În general, lăsam să se înțeleagă că acel C era inițiala de la César, numele bunicului meu dinspre mamă. Nu mi-a plăcut niciodată al doilea prenume pe care îl aveam și nu-l pomenesc nicăieri. Litera C fusese imprimată pe cartea de vizită dintr-o greșeală a prietenului meu, cel de la Consulatul mexican, care i-a dat tipografului numele așa cum apărea pe pașaport, și asta pentru că ținea morțiș să-mi dăruiască de ziua mea cărțile de vizită. Am preferat să nu dau atenție acestei întrebări insidioase, dar, tocmai când începusem să subliniez credința mea nezdruncinată în punctualitate și să-i povestesc spaima prin care trecusem în taxi, ea a revenit la interogatoriu cu aerul nemilos al unui judecător de instrucție: „Așadar, este vorba de un pseudonim, don Dante?" Am negat din cap, cu stângăcie, dând să o iau de la capăt cu povestea taxiului, dar ea continuă, implacabilă, tăioasă, cu mult temuta întrebare: „Și acest C? Această splendidă și mult iubită literă C, ce înseamnă? Este vorba poate despre inițiala numelui Mântuitorului nostru? În ziua de

azi, te poți aștepta la orice, dar asta mi s-ar părea un pic exagerat, nu-i așa?“ Eram gata să i-o retez cât se poate de tăios, căci pe vremea aceea eram tânăr și puternic, capabil de riposte mai eficiente decât o lovitură la ficat, când Ramona Vives mi-a luat-o înainte cu vocea ei enervantă de fată de pension: „Nu, Marietta, oricât de ciudat ți s-ar părea, nu e vorba de un pseudonim. Dante e adevăratul lui nume. Iar litera C, care, pe bună dreptate, te intrigă, este inițiala de la Chiriac[7].“ În momentul acela, am simțit că încremenesc. De unde putea Ramona să-mi cunoască numele? De la frate-său, fără îndoială, dar chiar și așa, cum, unde, când aflase Rodrigo Vives că al doilea prenume al meu era Chiriac? Primisem o lovitură atât de distrugătoare, încât pentru o clipă toate celulele din corp, până la ultima, erau complet paralizate. Dacă cineva pretinde că ar fi experimentat moartea clinică, acela trebuie să fi cunoscut o senzație asemănătoare cu aceea pe care am avut-o în acele momente. Mare minune că nu m-am prăbușit la pământ. Mă străduisem toată viața să ascund acest nume și-mi dădeam seama că, de fapt, îl știa toată lumea, așa încât o femeie pe care o cunoscusem abia cu o zi înainte îl pronunța cu voce stridentă într-un local de noapte din Istanbul. Mi-au venit în minte glumele triviale pe care le făcuseră probabil colegii mei de facultate și cele mai recente cu care probabil își bătuse joc de mine Rodrigo în fața Ramonei în compartimentul lor de lux: „Știi, *fratellita*, că individul cu care ne-am întâlnit la Veneția se numește Dante și, pe lângă acest nume glorios, are altul de un ridicol desăvârșit. Vrei să-ți spun care este acest al doilea nume? Chiriac! Dante Chiriac! Cum ți se pare?“ Și s-or fi pornit amândoi pe un râs în hohote. Aveam fața în flăcări, tâmplele îmi zvâcneau, iar inima

[7] În spaniolă, Ciriaco, în franceză, Currito (n.tr.).

bătea să-mi spargă pieptul. Am dat dovadă în acele clipe de o tărie de caracter de care nici eu nu mă credeam în stare, astfel încât nu numai că nu m-am prăbușit la pământ pradă convulsiilor, ci mi-am permis luxul de a trece peste toate cu fruntea sus, terminând explicațiile pe care le începusem despre problemele cu șoferul de taxi. „Dacă am fi știut că Rodrigo a ales un restaurant atât de departe în afara orașului - am precizat eu -, am fi trecut pe la dumneavoastră pe acasă, să venim împreună. Astfel, în cazul în care am fi avut puțină întârziere, ne-ați fi putut aștepta liniștită acasă, fără să vă deranjați.“ Poate și-a închipuit că făceam aluzii răutăcioase la neatenția fraților Vives, cert e că mi-a răspuns, nu numai în batjocură, dar și cu o grosolănie evidentă, că ea fusese cea care a ales restaurantul, și nu Rodrigo; el era întotdeauna foarte atent, foarte politicos, atât de studios și atât de deștept, semăna atât de mult în tot ceea ce făcea cu doctorul Karapetiz, „și aceasta este lauda cea mai mare pe care o pot aduce cuiva pe lumea asta“; iar motivul pentru care alesese acest restaurant era că se afla la doi pași de casă. Apoi începu să spună cât o ținea gura, chiar dacă nimănui nu-i păsa de aceste confidențe, că ea nu suportă orașele, nici mari, nici mici, nici mijlocii. Ea era pasionată de Natură din cap până-n picioare. Avea nevoie de mare, de cer și de munți. Și de râuri, și de păduri. Iar aici avea marea la o aruncătură de băț. Putea s-o vadă, s-o miroasă, să-i simtă efectele pe pielea ei, s-o soarbă prin toți porii. „Când soțul meu s-a îmbolnăvit, am reușit să-l conving că trebuie să ne instalăm pe meleagurile astea. Boala lui era fără leac și el știa asta foarte bine. Ce rost avea să mai rămânem la Ankara, unde singurul lucru care ne interesa era Universitatea, iar acolo tot nu se mai putea duce? Aici aveam și doctori, și marea. Locuiesc la un pas de cârciuma asta unde vin deseori să mănânc și să beau. Dacă aș fi știut că veți veni atât

de târziu, m-aş fi scăldat timp de o oră în lapte de cămilă, cel mai bun remediu pentru a-ţi face pielea moale şi măruntaiele zdravene." Îi plăcea la nebunie să debiteze prostii de genul ăsta, bune de un umorist de mâna a şaptea, dar pe care ea le considera pline de spirit şi de bun-gust. Din fericire, ceva i-a atras atenţia la rochia Ramonei, aşa că a început să pipăie ţesătura mânecilor şi să o întrebe nu ştiu ce în legătură cu croiala. Ceea ce a făcut-o pe însoţitoarea mea să se ridice de pe scaun, făcând câţiva paşi într-o parte şi-n alta, ca să se vadă cum îi cădea partea de jos a rochiei în spate. Abia în clipa aceea, când m-am simţit în afara atenţiei Mariettei Karapetiz, am putut arunca o privire în jurul meu şi mi-am dat seama că localul era mult mai elegant decât îmi închipuisem eu. Majoritatea femeilor erau în rochii de seară, iar eu cu cămaşa şi cu pantalonii mei de pânză eram singurul client care se distingea de ansamblul comesenilor, drept care o bună bucată de vreme m-am simţit mai mult decât jenat. Mă simţeam vulnerabil, ca un individ cu pantalonii rupţi printre oameni îmbrăcaţi în fracuri. Eram ca ţăranul adus la oraş, ceea ce a făcut ca antipatia mea faţă de cele două muieri împopoţonate să crească şi mai mult. Le-am cerut permisiunea să mă retrag câteva clipe. Nici nu m-au băgat în seamă. În drum spre toaletă m-am oprit la bar să cumpăr ţigări şi am profitat să cercetez puţin lumea din jur, mai ales că simţeam nevoia să respir alt aer decât acela înăcrit de la masa noastră şi să-mi aerisesc puţin plămânii. Când m-am întors la masă, Ramona povestea, ca să varieze, că trecea printr-un moment foarte greu, dată fiind angoasa existenţială determinată de faptul că încă nu hotărâse ce temă să aleagă pentru doctorat, şi afirma sus şi tare că în noaptea dinainte apăruse în orizontul ei cultural, în timpul cinei din Orient Express, concepţia antropologiei ca auxiliar de preţ în cunoaşterea literară. Marietta

Karapetiz o asculta nu numai cu răbdare, dar chiar cu atenție, poate nu excesivă, dat fiind că, imediat ce compatrioata mea făcu o pauză, ea dădu din cap și, în loc să spună ceva în legătură cu asta, cum era logic, schimbă subiectul, întrebându-ne ce vizitaserăm în dimineața aceea la Istanbul. „Foarte puține lucruri", am spus amândoi la unison și am început să vorbim în același timp. Doamna își pierdu răbdarea. Ridică un braț, cel drept, mi se pare, și întinse palma spre noi, obligându-ne să tăcem. Apoi, deși nu-i ceruse nimeni nimic, ne făcu o amplă descriere a orașului, a moștenirii lui istorice, ne vorbi despre ceea ce a mai rămas din ziduri, din bisericile creștine și din moschei, despre încrucișarea diferitelor culturi, limbi și religii și despre extrema lui complexitate etnică. Nu mă așteptam deloc la așa ceva, astfel că am fost surprins de bogăția și calitatea expunerii ei. Când m-am dezmeticit, eram cu totul captivat de ceea ce auzeam. Erau oare într-adevăr vorbele ei atât de înălțătoare? Sau poate că așa mi s-au părut pe moment. Eram foarte tânăr, neștiutor în atâtea domenii și puteam lua caracterul excesiv al discursului ei drept calitate oratorică. Într-o pauză mi-am permis să spun că, privind oamenii din jur, aveam impresia că mă aflu într-un restaurant de bună calitate din Mexico. „Ai dreptate, domnule – îmi răspunse ea cu blândețe –, ai observat foarte bine, căci sunt multe puncte asemănătoare între cele două țări." Vă dați seama? Pentru prima oară catadicsea să recunoască o boabă de adevăr în spusele mele. „Aproape toate tipurile umane de aici le-am putea găsi și în Mexicul atât de divers, pe care îl iubim. Dar sunt și alte asemănări mai subtile între cele două lumi, mai ascunse, pe care doar un spirit hipersensibil, și n-aș fi crezut că e cazul dumitale, ar putea să le sesizeze"; iar mai departe adăugă un lucru care m-a lăsat total descumpănit: „Acum câteva secole, Constantin Porfirogenetul a dezvăluit că, în

momentul în care căcatul, care la urma urmelor este foc, va rupe pactul cu diavolul, atunci el va putea deveni hrană, suflu dătător de roade". Am crezut că n-am auzit bine un cuvânt, nu trebuie să vă explic care, și m-am încumetat s-o întreb: „Puteți să-mi mai spuneți o dată, doamnă, ce era foc pentru personajul pe care l-ați menționat?". Iar ea, cu cel mai mare calm din lume, ridică spre mine paharul de vin, îl apropie de buze și, mai mult lingându-l decât bând, îmi răspunse cu voluptate: „Căcatul". „Căcatul - repetă ea, savurând fiecare silabă –, eliberându-se de pactul cu diavolul, va sfârși, după cum spune el, prin a se transforma în ceva hrănitor, într-un suflu dătător de roade." Vă puteți închipui în ce stare de uimire mă aflam! Cum trebuia să interpretez asemenea vorbe? Credeam că șederea la Roma făcuse din mine un om de lume, pe care nimic nu-l mai putea surprinde, dar în clipa aceea aveam impresia că eram încă la o distanță de mai multe secole lumină de această condiție. Ca să-mi ascund tulburarea, am ridicat și eu paharul și am băut dintr-o înghițitură tot vinul din el. Apoi m-am uitat spre Ramona, cerându-i parcă ajutor. Sufeream oare de o halucinație auditivă? Auzeam voci imaginare? Ce auzise, în schimb, ipocrita domnișoară Vives? Aparent, nu același lucru ca mine, dat fiind că, senină, aproape, aș putea spune, cu delectare, își băga în gură un sparanghel lung și gros cu degețelele ei fine, fără să-mi împărtășească deloc tulburarea. Ca să ies din încurcătură, n-am găsit altă scăpare decât să schimb macazul. Cu falsă dezinvoltură, am observat că nu ne-a spus încă nimic despre momentele, era cât pe ce să spun sublime, dar m-am oprit la timp, calificativul acesta părându-mi-se cu totul nepotrivit, pe care le trăise în Mexic, așa că am rugat-o să ne considere și pe noi tot atât de demni de a-i asculta povestea pe cât a fost Rodrigo Vives, care, din câte ne spunea, fusese total fascinat de amintirile ei. Tot

de la el știam că una dintre călătorii avusese loc în momentul unor evenimente revoluționare, ceea ce îngreunase enorm cercetările soțului ei. Și, hodoronc-tronc, dintr-un simplu capriciu și fără să mă gândesc, doar de plăcerea conversației, pentru că, de fapt, puțin îmi păsa, am întrebat-o dacă plecaseră spre Mexic din Istanbul. Mai precis, dacă luaseră vaporul de la Istanbul. „De ce la Istanbul? sări ea la mine ca o mâță călcată pe coadă. De unde-ți veni ideea asta năstrușnică? Pe vremea aceea, nu stăteam aici și nici prin cap nu-mi trecea că într-o bună zi o să eșuăm pe stânca asta." „Vă rog frumos să n-o luați în nume de rău – i-am răspuns eu –, dar credeam că, dacă ești turc, logic este să iei vaporul dintr-un port turcesc, dragă doamnă."

Dante de la Estrella își îndreptă privirea spre ascultătorii săi și-i întrebă dacă printre cei de față era cineva care să considere întrebarea lui complet aiurea.

— Nu, adevărul e că nu mi se pare aiurea, răspunse Amelia Millares puțin dezorientată.

— Nu vi se pare că, dacă întâlnești pe cineva în Turcia, îl auzi vorbind limba țării, înfățișarea lui e aidoma cu cea a băștinașilor, logic e să-ți închipui că este vorba de un turc?

Se făcu liniște, întreruptă doar de un fel de înghițituri ale lui don Antonio Millares pentru a-și drege glasul și prin care părea că este oarecum de acord cu afirmațiile musafirului. De la Estrella nu părea mulțumit de răspuns. Se uită sever la ceilalți în așteptarea unei aprobări mai concrete. Neprimind-o, insistă cu o voce iritată:

— Aveam sau nu dreptate?

— Se spune că, până la urmă, măcar o dată în viață, orice sac își găsește peticul, exclamă cu veselă satisfacție Salvador Millares. Peticul dumitale, după cum se vede, a fost întâlnirea cu turcoaica asta apocaliptică.

— Cine a spus chestia asta cu peticul?

— Mi se pare că Goethe.

— Să am iertare, dar nici dumneata și nici Goethe habar n-aveți de ce vorbiți. Experiența asta n-a fost în zadar, ci a scos la iveală multe lucruri în ceea ce mă privește, printre altele vocația mea de polemist. A fost într-adevăr o lecție măreață! Dacă m-ar întreba cineva care este sursa profundă a seriei de eseuri pe care le-am publicat după mulți ani în revista *Todo*, i-aș putea răspunde că acestea nu-și trag seva nici din studiile la Universitate, nici din perioada șederii mele la Roma, ci din ceea ce am descoperit în timpul celor două zile pe care le-am petrecut în capitala Turciei. Trebuie să vă amintesc că suntem încă în noaptea acelei prime zile interminabile. Cred că v-ați dat seama din spusele mele că Marietta Karapetiz era mare specialistă a replicilor sarcastice, dar de data asta s-a întrecut pe sine, ba chiar cu brio! „Turcoaică!“, strigă ea, schimonosindu-se la față și închizând ochii ca o maimuță în culmea furiei, înspăimântătoare și disprețuitoare în același timp. Iar, când i-a deschis, s-a uitat la mine ca și cum aș fi fost un șobolan, un gândac, o insectă dezgustătoare. Privirea ei m-a impresionat atât de tare încât am început să mă agit, mâinile au început să-mi tremure și abia am reușit să-mi mai torn un pic de vin. Până la urmă, începu să-mi vorbească: „Vin oameni la mine, dacă vor, îmi spun cum îi cheamă, eu una nu-i oblig și puțin îmi pasă dacă numele lor sună respectabil sau dacă sunt – și nu spun asta cu intenția de a-i jigni pe cei de față – pur și simplu grotești; pot să-mi spună de unde vin, îmi vorbesc despre ce au ei chef, eu nu pun niciodată nici o întrebare. Nu mă interesează să știu dacă s-au născut dracu' știe pe ce stradă sau într-o groapă împuțită la marginea drumului. Nu e treaba mea, nu e treaba nimănui de altfel, nu e decât treaba celui în cauză. Te-am întrebat eu oare de ce naționalitate ești? Dumneata mi-ai spus că ești mexican. Foarte

bine, așa să fie, eu cred ce mi-ai spus. Nu te supun nici unui interogatoriu, pentru că așa ceva nu-mi stă în fire. Din câte știu eu, nimeni nu m-a poreclit până în ziua de azi Doamna Inchiziție. Am primit o educație corectă, curată, și mă port ca atare fără să fac nici un efort. Turcoaică, spaniolă, grecoaică din Alexandria, caucaziană, paraguayană! Alege dumneata naționalitatea după cum ți se năzare, dacă te interesează atât de tare. Poate vrei să fiu asiriană? Nu, domnul meu, așa ceva nu-ți pot permite! Nu te înșela în privința mea și fii atent cu cine ai de-a face, pentru că are cine să mă apere – spuse ea cu atâta înflăcărare și cu atâta furie, că l-ar fi băgat și pe dracul în sperieți. Să știi că nu sunt nici feniciană. Bagă-ți bine asta în cap. N-am permis niciodată nimănui să mă califice drept feniciană. Alții poate or fi, dar nu eu." Vorbele îi ieșeau din gură împinse de un suflu atât de înveninat, încât mi se părea că am în față nu o cobră, ci un piton înfuriat. Mâinile îmi tremurau în continuare, dar de data asta nu din cauza nervilor. Frica îmi dispăruse. Tremuram de furie. Cum de îndrăznea să mă insulte în așa hal muierea asta smintită!? Eram cât pe ce să fac scandal, să-i arunc conținutul paharului în față, s-o insult cu grosolănie așa cum merita și apoi să ies din restaurant, dar m-a oprit o idee salvatoare. Cu un asemenea comportament însemna să mă cobor la nivelul ei, să fiu la fel de lipsit de demnitate ca și ea. În clipa aceea, adevărata ei condiție mi-a apărut cu o precizie orbitoare: aveam în fața mea nu numai o biată ființă slabă de minte, ci mai ales, și asta o descalifica în primul rând în ochii mei, o femeie lipsită de demnitate. Mi-am dat seama că o doamnă care se respectă cât de cât nu stă să aștepte un ceas și jumătate într-un restaurant, cântând cu voce tare împreună cu muzicanții localului ca să treacă timpul, chiar dacă susține sus și tare că, domiciliată fiind pe strada de la Palma, la numărul nouăzeci și cinci, apartamentul șapte,

s-a obișnuit cu lipsa de punctualitate a mexicanilor. O doamnă adevărată s-ar fi întors furioasă și jignită la ea acasă, așteptând a doua zi un buchet mare de flori și scuzele de rigoare de la cei care o lăsaseră să aștepte. Și abia atunci ar fi hotărât dacă să le accepte sau să le socotească insuficiente, ceea ce n-ar fi privit-o decât pe ea. Asta însemna să fii o doamnă, și nu o smintită născută „dracu' știe în ce groapă împuțită de la marginea drumului". Dar ea precis s-a așezat la masă, a consumat alcool cu nemiluita, s-a umflat cu sendvișuri și apoi a apucat-o spaima că va trebui să plătească ceea ce consumase. Mai bine să rămână acolo până la ora închiderii, așteptând să se producă un miracol înainte de a fi obligată să-și deschidă geanta și să plătească așa cum se cuvine! Cunosc eu o puzderie de lepădături care formează asemenea legiune! Mă uitam la ea cum înghite friptura de curcan cu ochi mânioși. Masa se umpluse de platouri și farfurii de toate dimensiunile pline de bunătăți: salată de vinete, piure de năut, brânzeturi de toate soiurile, nisetru, icre negre și icre de Manciuria, legume în sos de muștar sau în iaurt, ierburi mirositoare, fistic, semințe de pin, migdale. Ea își mânca friptura de curcan, dar ciugulea în același timp din toate. Se întindea peste masă, adulmeca fiecare platou sau farfurie, chiar și pe ale noastre, și-și întindea brațele ca și cum ar fi vrut să le înhațe pe toate. În clipele acelea nu mai semăna nici cu un tucan, nici cu un corb, ci devenise un fel de sarigă, un urs furnicar vorace, gata în orice moment să-și bage botul enorm prin toate sosierele. Adulmeca și mânca vorbind în același timp. Cred că v-ați dat seama că era o palavragioaică fără leac. Brusc, uită de discursul absurd cu care încercase să mă intimideze, făcând nu știu ce remarcă în legătură cu pantofii de culoarea pepenelui verde pe care îi purta Ramona. Într-o clipită, amândouă cucoanele și-au scos picioarele de sub masă și au început

să-și arate încălțările. Pantofii Ramonei Vives păreau făcuți dintr-un material grosolan, un fel de carton acoperit cu plastic, iar culoarea lor stridentă îi făcea să pară de și mai proastă calitate; pantofii Mariettei Karapetiz erau din piele de șarpe, de culoare închisă cu reflexe și, ca toate lucrurile pe care le purta, păreau de o calitate excelentă. Să dăm Cezarului ce e al Cezarului! mi-am spus eu în sinea mea, fără să-mi treacă măcar o clipă prin cap că la fel de bine pantofii puteau fi luați cu împrumut de la o cizmărie. Cunosc doamne care-și împrumută rochiile cu ziua din magazine sau de la vreo vecină mai bogată pentru a merge la o nuntă, la teatru sau la o masă simandicoasă. Amândouă păreau domolite sub efectele frivolității, flecărind despre forma vârfului, a tocului sau a cambrurii. Una dintre ele spuse că avea niște cizmulițe cu nasturi de ceramică de toată frumusețea, cealaltă vorbi despre o pereche de pantofi uluitori cu tocuri transparente, făcute parcă din cristal de cuarț veritabil și cu niște fluturași cu aripi de opalină la vârfuri; amândouă se luau la întrecere, aducând elogii deșănțate modei italiene, și modei franceze, și pantofilor spanioli, și pielii de căprioară, și fetrului spaniol de primă calitate, și gemeau, suspinau, mișcau din picioare și-și dădeau ochii peste cap ca niște zvârlugi, continuând să devoreze mâncărurile cu o voracitate nemaipomenită. Eu eram și nu eram cu ele. Le auzeam, dar nu le vedeam deloc. Am profitat de tot acest răgaz ca să-mi recapăt liniștea și să mă relaxez; m-am întors la friptura de curcan din care abia gustasem, continuând să beau un vin tare și parfumat comandat de Marietta Karapetiz, o bunătate. Ca să spun drept, nu știu dacă pentru o clipă am adormit pe jumătate sau doar m-am sustras de la conversație ca să-mi salvez sufletul. Cert e că, atunci când m-am trezit din nou la realitate, gaița aia nerușinată vorbea de niște conferințe pe care le ținea în fiecare iarnă, de vreo

patru-cinci ani, în universități nord-americane. Alta acum! O aveam în față pe doctoreasa Jekyll-Karapetiz; solemnă, severă, până și privirea ei părea să fie alta. În momentul în care am ieșit din starea mea letargică, am avut senzația că ascult predicile unei misionare evangheliste. În ultima vreme, spunea ea, hotărâse să vorbească numai și numai despre Gogol. Susținea că e la curent cu aproape tot ce era important din ce s-a scris sau s-a spus despre el, că descoperise ea însăși două-trei lucruri cu totul și cu totul inedite. Când îmi amintesc cu câtă seriozitate făcea asemenea declarații, nu știu dacă să mă pun pe râs sau pe plâns. Cu câteva zile în urmă, ne spuse ea, tocmai făcuse corecturile pentru o carte care trebuia să apară la Presses Universitaires de France. Cartea urma să apară în curând și la editura unei universități americane. Zicea că lucrează ca o leoaică și aparent se hotărâse să mă ignore cu desăvârșire. N-o interesa decât ceea ce o privea pe ea. La sfârșitul verii, urma să țină o prelegere, ceva modest, spunea ea, o cronică simplă despre moartea lui Nikolai Vasilievici, la un colocviu internațional de slaviști care va avea loc la Verona. Subiectul îi permitea să dea frâu liber întregii imaginații și fantezii de care era capabilă, dat fiind că scena părea în întregime scoasă din propria lui operă, mai cu seamă din primele nuvele, unde Satana și toată progenitura lui odioasă joacă un rol atât de important, povestiri pe care unii exegeți, mai cu seamă incisivul Nabokov, le tratau cu dispreț, ca pe niște simple exerciții de ucenicie, scrise ca să-și facă mâna; în timp ce ea considera că în aceste povestiri ucrainene nu numai că deja se putea întrezări în germene autorul prodigios care va scrie peste câțiva ani *Suflete moarte*, dar și că în sine aceste nuvele erau niște mici capodopere, indispensabile pentru a înțelege spiritul care însuflețea întreaga operă a scriitorului. Așa e, din momentul în care am început să ascult

acest discurs, am înțeles că în femeia aceea conviețuiau mai multe personalități, cea a doctorului Jekyll, cea a domnului Hyde, cea a Mariettei Karapetiz și cine mai știe câte. Fiecare dintre ființele care sălășluiau în ea vorbea pe limba ei, se comporta într-un mod diferit, avea alte gesturi și alte maniere. În momentul acela, toată ființa ei era numai rigoare, cumpătare, profesionalism. Ne-a precizat că acela care avea de gând să pătrundă într-o operă atât de amplă trebuia să se oprească la un text deseori disprețuit de exegeți, dar comentat până la saturație, deși întotdeauna se pornea pe căi greșite. Titlul acestei nuvele era *Moșieri de altădată*. Încă de când trăia autorul, criticii erau radical împărțiți cu privire la aprecierea acestei povestiri. Pe de o parte, eternii nonconformiști, această rasă blestemată de critici, buni doar să semene zâzanie, l-au împroșcat pe Gogol cu tot noroiul în care se bălăceau sufletele lor. Ce anume îi enerva și-i înfuria la culme în acest text, pe care orice simplu cititor îl putea lua drept o inocentă succesiune de scene ale vieții la țară? De ce făceau cu toții spume la gură vorbind despre ea? Dintr-un motiv foarte simplu. Îl acuzau pe autor că devenise un apărător înverșunat al obiceiurilor feudale, ba chiar și al iobăgiei, în care țăranul era legat de pământ, fără drept de strămutare, și asta pur și simplu datorită faptului că descria viața de zi cu zi a unei familii de bătrâni, cu distracțiile lor simple, deprinderile molcome și glumele inocente cu care își petreceau timpul. Pe de altă parte, criticii conformiști, iubitori de ordine, care și ei uneori, trebuie să recunosc, sunt destul de orbi, l-au acuzat pe Gogol exact de contrariu, și anume că denigra, prin descrierea acestui cuplu senil, întreaga clasă a moșierilor. O continuă bătaie de joc, pretextau ei, o satiră implacabilă a valorilor stabilite prin tradiție, considerând că era de-a dreptul jignitor pentru boierii rurali să fie încarnați de perechea aceea de babalâci

ramoliți. La asta se reducea pentru ei povestirea lui Gogol. Or, lacunele maestrei Jekyll-Hyde-Karapetiz erau în anumite privințe uriașe, aș putea spune oceanice. Aproape în nici unul dintre eseurile ei nu se referă la polemica aceasta care în sine ne ajută să înțelegem mai bine o întreagă epocă a culturii ruse. Vorbind despre „moșieri", doamna se pierdea într-un adevărat talmeș-balmeș, din care nu se putea pricepe mare lucru. Eros! Thanatos! Libidoul ca mântuire! Libidoul ca osândă! Numai farafastâcuri la modă, numai aroganță! Curată înșelătorie!

— Dar toate astea n-aveau, într-adevăr, nici un interes?

Dante C. de la Estrella nu răspunse nimic, ci se îndreptă, ca un somnambul, spre măsuța cu băuturi. Își umplu din nou un pahar cu whisky cu sifon, gustă din băutură, plescăi din buze și dădu din cap dintr-o parte în alta, nemulțumit de rezultat. Mai puse o bucată de gheață în pahar și dădu pe gât din nou o dușcă zdravănă care, aparent, îi plăcu mai mult decât cea dinainte. Întorcându-se la locul lui, își inspectă auditoriul cu privirea. Era gata să-și bea paharul de whisky. Cu excepția arhitectului, care nu mai citea, ci stătea cu capul pe spate, cu ochii închiși și cu un zâmbet stins pe buze, legănându-se încet în balansoar, ceilalți se întorseseră la ocupațiile lor mărunte: cărțile de joc, croșetatul, Taj Mahal, Moscheea Albastră. Așadar, își pierduse timpul stricând orzul pe gâște? Iar în ograda asta nimeni nu se lăsa impresionat de nimic, dacă nu te coborai la nivelul lor, erau cu toții imuni la orice fel de emoție legată de o adiere cât de mică a spiritului. El încercase să-i ridice spre o altă lume și acum își contempla eșecul. Nu li se trezea interesul decât atunci când era vorba de dispute abjecte, de povești ordinare de amor, de pântece spintecate și de răni încă nevindecate. Mintea i se încețoșă. Ajunse cu un mers mecanic la locul lui și se lăsă să cadă, ca și mai înainte, drept în mijlocul

sofalei. Capul i se înclină și mai mult într-o parte, în timp ce ochii lui sticloși fulgerau turma aceea sortită definitiv pierzaniei. În cele din urmă, păru să-și revină din marasm. Așadar, considerațiile lui asupra autorului rus îi plictisiseră! Ei bine, dacă voi nu mă vreți, eu vă vreau, păru să-și spună el și, cu o voce metalică, neplăcută, întrebă:

— L-ai citit vreodată pe Gogol, domnule Millares?

Arhitectul, trezit parcă dintr-o visare plină de încântare, se mulțumi să zâmbească batjocoritor și să-i arate lui De la Estrella romanul lui Simenon pe care îl avea în mână. Apoi, fără să scoată nici un cuvânt, îl deschise și păru că se cufundă în lectură.

Don Antonio Millares spuse că, într-adevăr, îl citise, dar cu o mie de ani în urmă.

— *Suflete moarte*, bineînțeles; asta-i tot ce am citit de el. Acum, dacă m-ai întreba matale despre ce e vorba, mi-ar fi greu să-ți răspund. Îmi aduc aminte că eroul principal era un tip destul de ciudat, care străbătea drumurile vechii Rusii ca să cumpere morți, nu-i așa? La ce-i trebuiau? Asta nu-mi mai aduc aminte deloc. Pentru generația mea, citirea scriitorilor ruși era aproape obligatorie. M-am oprit la Andreiev, mi se pare.

— Eu, în schimb, îl întrerupse brusc Dante de la Estrella cu o voce triumfătoare și încărcată de animozitate, l-am citit în întregime; de la un capăt la altul, și nu o dată, ci de mai multe ori. Cine zice că am făcut asta ca s-o întrec pe Marietta Karapetiz e un mincinos! Să mă ferească Dumnezeu de așa ceva! N-am fost niciodată nici succesorul, nici discipolul ei. Dimpotrivă! Am fost cititorul ei cel mai conștiincios, asta e adevărat, dar și cel mai exigent. Și, ca să vorbim pe șleau, am devenit judecătorul ei cel mai necruțător, un adevărat bici. Am demonstrat cu multă inteligență, bazându-mă pe un bogat și erudit aparat critic, că atât ea, cât și

tot ceea ce a produs ea nu sunt decât fraudă de la un capăt la altul. Am citit la momentul potrivit cartea ei despre Gogol, precum și toate eseurile pe care le-a publicat după aceea prin reviste universitare americane și canadiene. Le-am ras pe toate, fără nici o excepție! – De la Estrella izbucni într-un râs scurt, uscat și odios. – Fără nici o milă, căci pe tărâmul cunoașterii trebuie să fim necruțători. Am demonstrat cu argumente irefutabile că sub o proză, care nu era altceva decât o simplă adunătură fâsâită de mofturi și de falsuri, se ascundeau erori cu nemiluita. Da, domnii mei, am devorat nu numai opera completă a marelui Nikolai Vasilievici Gogol, ci și o mare parte din ceea ce s-a scris despre el în engleză, italiană și spaniolă, ceea ce pot să vă asigur că nu e de ici, de colo. După cum știți, la un moment dat, am publicat sistematic articole. Vă aduceți aminte de revista *Todo*? Am debutat în această publicație foarte prestigioasă. O cabală de intriganți și de invidioși mi-a închis ușa care mi se deschisese la început cu atâta generozitate. Totuși, nu m-am dat bătut. Mi-am publicat mai departe diatribele sub formă de „Scrisori către Redacție" în diferite ziare și reviste din capitală și mai ales din provincie, căci, de fapt, acolo citește lumea mai mult. Și informam persoana interesată de tot ceea ce publicam. Unele dintre afirmațiile mele au atins-o probabil din plin, dat fiind că niciodată nu mi-a trimis nici măcar cel mai simplu aviz de primire, nicidecum un răspuns prin care să se apere cât de cât. – Trase o dușcă din paharul de whisky, apoi, cu o voce mai derutată, întrebă: – Dar de ce vă spun eu toate astea?

— Ne vorbeai despre cina într-un restaurant, undeva în afara Istanbulului...

— Da? Doar acolo am ajuns cu povestea? Nu știu de ce, dar am impresia că ajunsesem mult mai departe, spuse De la Estrella, jignit.

— De fapt, interveni Don Antonio, împăciuitor ca întotdeauna, ne spuneai că profesoara aceea extrem de vorbăreață vă povestea în timp ce mânca despre niște cărți ale lui Gogol pe care criticii au tendința să le disprețuiască.

— Exact! Marietta Karapetiz se lansase într-un discurs despre primele povestiri ale lui Nikolai Vasilievici Gogol. Nu despre cele pline de vrăjitoare, drăcușori, farmece, spiriduși înfricoșători, eroism fără margini și sânge cu grămada, care nu pot fi nici ele ignorate, ci despre parodiile lui pline de fantezie ale vieții de zi cu zi, *Ivan Feodorovici Șponka și mătușica sa*, de exemplu, sau *Cum s-a certat Ivan Ivanovici cu Ivan Nikiforovici*, și ne-a vorbit mai ales despre *Moșieri de altădată*. Spunea că încă din aceste cronici, fără ca Gogol să fi recurs la tot echipamentul satanic al povestirilor de tinerețe și nici la magia carnavalescă un pic prefabricată cu care își colora legendele ucrainene, apăreau deja elementul somnambulic, halucinant, și gustul pentru exagerare, care îl anunțau pe viitorul autor al unor capodopere incontestabile.

De la Estrella se întrerupse iar, se uită de jur-împrejur, parcă speriat, ca și cum memoria l-ar fi lăsat dintr-odată și ar fi sperat în apariția nu se știe de unde a unui sufleor care să-l ajute să-și continue discursul.

— Despre ce element era vorba? întrebă bătrânul Millares, încercând să-l scoată din impas.

— Așteaptă, te rog. Acordă-mi un mic răgaz. Îți mulțumesc pentru interesul pe care mi-l arăți, dar în viață, dragă prietene, lucrurile trebuie să-și urmeze cursul normal. Dămi voie să-ți aduc aminte că, de vreme ce curiozitatea a omorât pisica, graba strică treaba. Dacă ai ști spre ce codru întunecos mă îndreptam și ce prăpăstii mă așteptau, ai înțelege poate de ce înaintez în povestire cu atâta precauție. Doar integritatea mea și o voință de titan au reușit să mă

salveze. În discuția din seara aceea, Marietta Karapetiz ne-a expus o teză pe care a repetat-o de multe ori după aceea, în diferite ocazii, fapt de care mi-am dat seama citindu-i cartea și unele articole și care constituia punctul de plecare al unor elucubrații pe cât de năstrușnice în formă, pe atât de rahitice în conținut. Ce element era considerat de ea primordial? mă veți întreba dumneavoastră și pe bună dreptate. În acele scene de viață idilică, ea se încăpățâna să descopere un substrat pervers, clocotind de contradicții, tulbure, având-și originea într-un libido pe cât de puternic, pe atât de nesigur, o sexualitate exacerbată la maximum și, în același timp, inhibată. Învăluită într-o miasmă sexuală, pe care sunt sigur că, din propria sa experiență, o cunoștea la perfecție, și uitând în ce loc ne aflam, Marietta Karapetiz începu să-și țină cursul. Se urcă la catedră pe o platformă imaginară, mi se pare că se oprise din mâncat, și se lansă într-o analiză a moșierilor de altădată. Ca să spun drept, pe mine unul m-a lăsat în seara aceea cu gura căscată; mai târziu, studiind aceste idei expuse mai pe larg în cartea ei, mi s-au părut atât de pretențioase și de absurde, încât m-am hotărât să le combat în scris. Le-am atacat cu o energie de care sunt sigur că ea habar n-avea, obișnuită fiind cu lingușirile admiratorilor și cu aplauzele fără sfârșit ale unor acoliți servili. Îmi aduc aminte de primul articol cu o emoție cu totul ieșită din comun, căci cu el mi-am început activitatea de scriitor, întreruptă doar în ultima vreme. Din câte am înțeles, n-ați citit povestirea lui Gogol, așa că îmi permit să v-o rezum în câteva cuvinte. Trebuie să vă imaginați o pereche căsătorită de mulți ani, mai aproape de lumea de dincolo decât de tărâmurile noastre: Afanasie Ivanovici și Pulheria Ivanovna. Amândoi trăiesc complet rupți de lumea înconjurătoare, neavând nici în clin, nici în mânecă cu agitația din jur. Singura lor ocupație este să mănânce zi și noapte fără întrerupere.

În casa acestor bătrâni blagosloviți de Dumnezeu, se servește masa o dată pe oră sau măcar o dată la două ore, chiar și în timpul nopții. Casa lor e o adevărată fortăreață. Cei doi bătrâni nici măcar nu știu ce bunuri au, darămite să se bucure de ele. Ar rămâne fără glas dacă cineva i-ar întreba ce reprezintă tabloul atârnat în stânga ferestrei din salon sau cele două picturi mai mici care împodobesc pereții sufrageriei. Nici nu le trece prin cap să se oprească în fața lor să le privească. Pentru ei, tablourile sunt doar așa, un fel de caca de muscă lipită pe pereții între care trăiesc. Nu-i interesează decât cele opt sau nouă mese pe care le înfulecă și le digeră cât e ziua de mare. „Simulacrul de viață reprezentat în această atmosferă digestivă și excremențială - nota, bineînțeles, savanta Karapetiz - trebuia să fie rigid și insipid." În afară de soțul ei, Pulheria Ivanovna mai iubește și o pisică delicată care se ține după ea peste tot, făcându-se ghem la picioarele ei oriunde se apuca de treabă. Într-o noapte, animalul, sătul de o viață atât de monotonă, pleacă în căutarea unor plăceri mai aspre, mai potrivite cu natura lui felină, înhăitându-se cu niște pisici sălbatice, adevărate fiare, care își făceau mendrele prin pădurile învecinate. Nu dorea altceva decât să guste din experiența sălbatică a vieții în pădure. Stăpâna nu i-a dus prea tare lipsa, dar într-o bună zi, nu mult după aceea, când o credea pierdută pentru veșnicie, o găsi în apropierea grădinii, transformată într-o mică fiară înfometată, murdară și neîncrezătoare. Bătrâna o ademenește cu mâncare ca s-o facă să intre în casă și i se pare că pisica își recunoaște fostul sălaș; ba mai mult, că, de cum trece pragul ușii, simte că acolo e locul ei. Înfulecă mâncarea care i se dă la bucătărie, dar domesticirea ei e iluzorie, căci, cum își potolește foamea, fuge din nou în pădure pentru a-și regăsi hoarda nestăpânită căreia îi aparține de fapt. Un val de aer sălbatic a năvălit dintr-odată în

acel sanctuar funebru. Un miros acru de măruntaie a pătruns în acea fortăreață din care demult dispăruse orice urmă de viață. Pentru Pulheria Ivanovna, aceasta e o lovitură fatală. Vizita și fuga animalului care-i fusese tovarăș de singurătate sunt pentru ea un semn lugubru, prevestind, fără doar și poate, apropierea morții. Și, într-adevăr, așa cum susținea Marietta Karapetiz, fără nici o explicație rațională din partea autorului, nu peste mult timp sosește moartea cu coasa și distruge oaza în care acel cuplu de morți se jucau zi de zi de-a viii. Un exemplu clar de triumf al lui Eros asupra morții.

— Măi, să fie, domnule avocat! S-ar zice că ai învățat lecția pe de rost! exclamă Amelia.

Dante de la Estrella se uită lung la ea cu oroare și uimire în același timp, apoi îi privi pe rând pe toți cei de față, cu un aer năuc, de parcă tocmai ieșise din transă. În sfârșit, își scoase din buzunar o batistă foarte mototolită cu care își șterse fața din ce în ce mai aprinsă.

— Oare pisica s-o fi întors să-i țină tovărășie bătrânului după ce au scăpat de nevastă? întrebă Juan Ramón.

— La vârsta ta, băiete, nu poți pricepe că viața nu e o joacă. Și nu e o joacă. Am pierdut zece ani din viață combătând această teză și simbolismul ei erotic atât de simplist, spuse Dante de la Estrella cu o voce schimbată, catifelată, aproape visătoare și rotunjindu-și gura când vorbea, încât și-o transforma într-un orificiu ca un fund de găină. Mi-am intitulat articolul „Oare leul își închipuie că toți sunt ca el?". În seara aceea însă, mi-ar fi fost imposibil să exprim vreun punct de vedere. Era prima oară când auzeam vorbindu-se de acel autor rus care o înflăcăra pe oratoarea noastră. După zece ani de studii intense, am ajuns să stăpânesc subiectul la perfecție. M-am îmbibat de Gogol, i-am studiat toată bibliografia. Prin ministerul unde lucram am început să descopăr și să achiziționez o sumedenie de cărți și de abonamente

la reviste fără să cheltuiesc un ban. A trebuit să încep totul de la zero. Trebuia să reușesc! Mi-a trebuit ceva timp, dar am câștigat. N-am fost plătit, dar nici nu mi-au cerut să plătesc din buzunar ca să public articolul, ceea ce în sine a fost pentru mine o victorie. Acolo, în acest prim text, mi-am expus teoria conform căreia Gogol își concepuse de la bun început literatura ca pe o armă în slujba regenerării naționale. Renunțând la căile tradiționale ale narațiunii, el și-a depășit epoca cu câteva secole și a reușit să se folosească de grotescul lumii înconjurătoare, de coșmarurile ei cele mai incoerente, de mascarade și de toate formele de excentricitate pur și simplu ca de un miraj, pentru a transmite un mesaj, nu atât evanghelic, cum de multe ori, în inocenta lui confuzie, credea chiar el, ci legat de principiile unei morale practice. Lumea idilică a moșierilor de odinioară nu era condamnată să dispară din motive sociale sau politice, cum susțineau intransigenții liberali, dar nici nu putea să mai dureze neschimbată în vecii vecilor, așa cum doreau apostolii tradiției. Problema era cu totul alta, iar contemporanilor săi le era greu să-și dea seama de adevărata ei anvergură. După mine, păcatul lui Afanasie Ivanovici și al Pulheriei Ivanovna constă mai ales în lipsa lor de chibzuință, în cheltuielile lor nesăbuite și într-o incapacitate viscerală de a prevedea o redresare sănătoasă economisind și punând bani deoparte. Din cauza unor minți iresponsabile ca acestea, nu se poate apăra esența proprietății și progresul este în pericol. Viața lor nu e pur și simplu decât o metaforă a risipei. Ei sunt în stare să cheltuiască o adevărată avere pe mâncare și să plătească o armată de servitori al căror număr nici măcar nu-l cunosc. Sunt un fel de mână spartă, nu știu decât să dea. Vechilii îi fură de sub ochi. Nici n-au habar ce cultivă pe pământurile lor și în ce stare le sunt pădurile. Gogol condamnă în mod indirect iresponsabilitatea

moșierilor în a-și administra averile, precum și lenea și viclenia servitorilor, așa cum în celebra povestire *Mantaua* își bate joc cu dispreț de omul de rând, de slujbașul modest, desăvârșitul domn Nimeni, care nu se mulțumește cu ceea ce îi permite situația lui reală, ci aspiră la un palton căptușit cu blană, a cărui achiziție este peste puterile lui financiare. Numai prin austeritate și prin spirit de economie se poate ajunge la o societate înaintată. Gogol ar trebui să fie autorul de căpătâi al întreprinzătorului contemporan. În eseul meu, pisica rebelă a Pulheriei Ivanovna devine un simbol al slujbașului anarhist, sindicalist sau nu, din zilele noastre, capabil să-l dea gata pe patronul care, în loc să dea dovadă de fermitate, încearcă să-i câștige devotamentul și înțelegerea prin tot felul de gesturi filantropice obosite. Nu susțin că patronul ar trebui să dovedească o cruzime gratuită. Știu foarte bine că salariatul din zilele noastre, ca și cel dintotdeauna, este un orfan nevinovat, pierdut într-o lume despre care nu știe mai nimic și în care îl amenință tot felul de primejdii. Principalul lui dușman nu e patronul și nici măcar șeful direct, ci propriile lui instincte. De acestea se teme el în primul rând, mai mult decât de dracul, pentru că întrezărește puterea distructivă pe care o presupune. A-i acorda prietenie și afecțiune e ca și cum ai turna untdelemn pe un foc care, obiectiv vorbind, e destinat să ardă tot. Atunci când lumea e transformată în cenușă, focul se stinge de la sine și muncitorul știe foarte bine acest lucru. El intuiește că setea lui instinctivă de distrugere nu se va potoli decât cu arderea ultimei bucățele de lemn, adică a lui însuși. Din adâncul sufletului se înalță un strigăt de protest care cere ordine, disciplină și mână de fier. Doar în felul acesta pactul social își atinge obiectivul: armonia. N-a existat niciodată o societate care să avanseze cu alte mângâieri decât cu biciul. Doar așa se vor înălța hornurile uzinelor, se va dezvolta

comerțul, știința va progresa și bunăstarea și bogăția se vor răspândi în toate straturile populației. Sunt mândru că sunt singurul exeget al marelui autor rus care a întrezărit în opera lui acest filon contemporan. Când îmi voi aduna toate scrierile într-un volum, voi da la iveală un Gogol necunoscut, un autor pe care nimeni, sunt sigur de asta, nu l-a bănuit vreodată. N-am făcut-o încă pentru că principalul meu scop a fost să o împiedic pe înspăimântătoarea escroacă de la Istanbul să-și răspândească în continuare gogomăniile. Poate că mă veți considera naiv, dar scopul meu era să o aduc pe calea cea bună. Din această cauză le trimiteam ei și acolitului ei Rodrigo Vives câte o copie a fiecărui articol. Dar nu eu am reușit să îmblânzesc divina egretă, ci moartea. Am aflat vestea dintr-o revistă canadiană de studii de slavistică. Pot să vă spun că pentru mine a fost o lovitură puternică. Din momentul acela, n-am mai scris nimic, deși sunt convins că nu trebuie să renunț la publicarea într-o bună zi a unei cărți. Dacă sunt sigur de ceva, sunt sigur de valoarea intrinsecă a convingerilor mele, dincolo de ideile pe care le combat. Va veni și vremea când mă voi putea consacra în întregime studiului. Acum, că ai mei își petrec cea mai mare parte a timpului în Matamoros, poate voi reuși să mă organizez. Cea pe care sunt obligat să o numesc fiica mea este o femeie pașnică, cât despre ginerele meu, abia dacă îi recunosc vocea. În schimb, nevastă-mea! Ostilitatea pe care o trezește prin simpla ei prezență, chiar dacă nici măcar nu deschide gura, e ceva de necrezut. Dar ce contează! Va veni și ziua în care îmi va apărea cartea, chiar dacă zmeoaica pe care o am acasă mă trăsnește cu suflarea ei de pucioasă. Trebuie mai întâi să-mi pun ordine în hârtii, să le revăd și să le completez. Voi suprima anumite repetiții inutile, precum și unele comentarii prea puțin galante cu privire la personalitatea defunctei. Va veni și ziua când numele meu

va începe să urce pe firmament, pe măsură ce acela al bietei Karapetiz se va cufunda în uitare. Spiritul meu se va înălța spre lumina supremă, iar spiritul ei se va dezintegra încetul cu încetul în gheena unde, desigur, sălășluiește. - Spunând acestea, De la Estrella își agită furios mâinile în fața ochilor, ca și cum ar fi dorit să gonească o viziune neplăcută, pentru ca, o clipă după aceea, să înceapă să aplaude cu un entuziasm zgomotos pe care nimeni nu-l putea pricepe. Apoi, revenindu-și din această criză subită de entuziasm și de frică să nu-i ia cineva dintre cei de față vorba din gură, se întoarse la subiectul lui preferat: - Da, domnii mei, în momentul acela, și nu mi-e rușine s-o recunosc, la cina aceea de pe țărmul Mării Marmara, n-aș fi fost în stare să mă pun cu o asemenea lupoaică, iar preocupările mele de atunci erau de cu totul alt ordin. Ea își relata interpretarea în legătură cu perechea aceea de moșieri bătrâni și cu povestea pisicii care prefera să trăiască în sălbăticie, adresându-se exclusiv Ramonei, ca și cum eu n-aș fi fost de față, dar, când a ajuns la faza finală în care încerca să identifice în pisică încarnarea impulsurilor animale ale vieții, ale Erosului, ale libidoului, mă privi îndelung și cu subînțeles, cu niște ochi care parcă voiau să-mi sfredelească creierul deja obosit peste poate. În momentele acelea, furia mi se domolise cu totul. Trebuie să mărturisesc însă că eram îngrozit la culme. Femeia aceea îmi producea în acea clipă o spaimă și o oroare fără margini. Dincolo de rochia elegantă de moar negru care-i strângea cărnurile, dincolo de colierele și inelele de argint și de perfecțiunea fardurilor, ea îmi apărea ca o pisică uriașă și nestăpânită, gata să fugă cu țiganii din orchestră, cu contrabandiștii din cel mai periculos port al Levantului sau cu o haită de bătăuși din cartierele rău famate din Palermo. În același timp, se desprindea din ea un val de miasme sălbatice care ne îmbăta și ne zăpăcea pe toți cei din jur. Părea că-mi

citește gândurile. Privirea ei, plină de cruzime, când se oprea asupra mea, avu dintr-odată o sclipire nemiloasă de felină. „Simulacrele în viață – spuse ea când catadicsi în cele din urmă să-mi adreseze cuvântul – se plătesc foarte scump. Află de la mine, dragă Chiriac, și ține bine minte ce-ți spun. Cine cultivă forțele ostile vieții culege de obicei fructe acre." Și izbucni într-un hohot de râs metalic. Mi se părea că o mână nevăzută mișca din interior maxilarele unui craniu ca să obțină acest râs zgrunțuros care îți zgâria timpanul. Crac, crac, crac, crac! Am vrut să-i răspund, dar, înainte de a-mi găsi cuvintele, ea se și întorsese spre Ramona: „Iartă-mă, drăguța mea, mă plec în fața ta și te rog să mă ierți! Știu că sunt incorigibilă. Cred că te-am amețit cu lecția mea plicticoasă. Nu trebuie să mă lași să vorbesc fără oprire. Fii bună și, la o adică, dă-mi un pumn în cap, dacă nu se poate altfel. Te rog eu să-mi dai la cap. Atâta te roagă această supusă mexicană, nu dintotdeauna, domiciliată în strada de la Palma, numărul nouăzeci și cinci, apartamentul șapte... Ramoncita, frumoasa mea, ai milă și iart-o pentru toată vorbăria pe baba asta nerușinată care tot nu-și bagă în cap că de mult nu mai este o divină egretă, așa cum a cineva făcut-o să creadă într-o bună zi."

Dintre toți membrii familiei Millares, gemenii erau cei mai atenți și se delectau cel mai mult cu spectacolul oferit de Dante de la Estrella. Juan Ramón profită de pauză ca să întrebe:

— E adevărat că femeia aceea era cât pe ce să se transforme în pisică?

— Mai mult ca sigur, în pisică, în panteră, ba poate și mai rău. Mult mai rău. Din respect pentru voi, nu voi intra în detalii. Dacă e cineva care ține cont de inocența copiilor, eu sunt acela. Soția mea a fost mama a două fete care au avut și ele cândva nobila și frageda vârstă a voastră. Una

dintre ele a murit; cealaltă e acum măritată și locuiește cu familia ei la Matamoros. De-ar da Domnul să rămână acolo toată viața! Dar vă asigur că femeia aceea se putea transforma în ceva mai rău decât o pisică. În comparație cu ea, hiena poate părea un animal extrem de blând. În momentul acela, Ramona își scosese, ca o elevă model ce se credea, un carnețel de culoarea rochiei și un stilou Parker de aur foarte sofisticat și nota, cu un servilism care-ți făcea greață, tot ceea ce înșira Marietta Karapetiz, umflată de mândră ce se credea, cu o voce răspicată ca un președinte de republică dictându-i secretarei textul unui decret de importanță capitală. Nu mai era un urs furnicar, o sarigă care amușină peste și printre farfurii, ci devenise din nou un tucan, mândru de ciocul lui puternic și așteptând ocazia să te atace prin surprindere. Cu o atitudine și o voce de om de stat, doamna profesoară ne-a vorbit mai departe de Gogol, de ciudățeniile lui, de legendele care s-au născut în legătură cu el încă din timpul vieții, zvonuri lansate de dușmani, acuzații teribile, de o mare gravitate, printre altele aceea de necrofilie; vorbi despre *O noapte la vilă*, un document pe care l-a calificat drept decisiv pentru a putea întrezări cel puțin complexitatea psihologică, labirintul în care rătăcea sexualitatea lui maltratată și încărcată de anxietate. Convorbirea aceasta nu mi s-a șters din minte. Am contestat, rectificat și corectat totul în articolele mele, a căror copie, cum v-am mai spus, o trimiteam atât persoanei în cauză, cât și acelei nulități perfecte în care viața s-a străduit să-l transforme pe Rodrigo Vives.

Un fulger lumină muntele, urmat de un lanț de tunete. Fiecare bubuitură părea ecoul multiplicat al celei dinainte. Dante C. de la Estrella se ridică tresărind, scoase un strigăt și căzu din nou pe sofa. Părea că suferise un atac. Doar gura i se mai mișca, deschizându-se și închizându-se fără încetare cu gâfâieli întretăiate.

V

Unde avocatul cu pricina reușește fără să vrea să o îmblânzească pe Divina Egretă și unde veselia generală care însoțește această victorie sporește odată cu apariția voiosului Sașa

Doar gemenii au rămas pe loc, lângă piesele de puzzle, aparent fără să se lase deloc impresionați de leșinul avocatului. Adulții, în schimb, au intrat imediat în acțiune. Amelia dădu fuga la bucătărie. Bărbații, atât tatăl, cât și fiul, se apropiară cu prudență de musafirul în stare de leșin. Don Antonio încercă să-i ia pulsul, dar în clipa aceea încetară și gemetele, și zbaterile. Dante de la Estrella deschise ochii și privi încremenit de stupoare comportamentul celor din jur.

— Puteți să mă lămuriți și pe mine ce glumă mai e și asta? întrebă el. - Doar niște pete roșii ca sângele pe gât și pe obraji, precum și pleoapele inflamate arătau că i se întâmplase ceva anormal.

— Voiam doar să știm cum stați cu tensiunea, spuse Amelia, care se întoarse cu o cană de apă în mână.

— Tensiunea mea arterială? Atât tensiunea, cât și starea sănătății mele în general sunt probleme care nu mă privesc decât pe mine și pe nimeni altcineva. - De la Estrella nu părea să fie conștient de leșin, dar nici nu-și dădea prea bine seama de ce se întâmplase. Pricepea doar că ceva nu era în regulă, dar nu știa ce. Cuprins brusc de o expresie de panică, își duse mâna la piept, se asigură că portofelul era la locul lui în buzunarul interior al vestei, și asta păru să-l liniștească dintr-odată, așa că își reluă povestea exact din punctul în care o lăsase. - Până una-alta - cele două femei făcuseră ce

făcuseră și mă înlăturaseră cu desăvârșire din conversație. Din demnitate mă făceam că nu-mi dau seama, deci cu atât mai puțin puteam să protestez. Așa că m-am mulțumit doar să mănânc și să beau mai departe, cerând mereu să se mai aducă de toate la masă. N-am avut niciodată probleme cu tensiunea, dragă domnule Millares! Ăla care ți-a spus așa ceva e un mincinos. De altfel, pe unde te duci dai de șarlatani! Probabil că Marietta Karapetiz s-a temut că o să-i dau gata și porția ei, așa că, dintr-odată, s-a întrerupt din vorbă și a sfătuit-o pe Ramona: „Știi ceva, drăguțo, cât timp rămâneți la Istanbul o să mai avem și alte ocazii să abordăm acest subiect, dacă într-adevăr te interesează. Îți propun deci să aducem omagiu cultului lui Elagabalus înainte ca nehalitul de Chiriac în lăcomia lui să radă tot." Aceste vorbe răuvoitoare puteau fi picătura care umple paharul. Totuși, am strâns din pleoape, am respirat din tot pieptul, am numărat până la treizeci și cinci, cu jumătate de glas, ca să fiu sigur că mă aud și ceilalți și m-am silit din toate puterile să zâmbesc. Probabil că zâmbetul părea nițel forțat, dat fiind că simțeam cum mi s-au încordat până și gingiile, pomeții, buza de sus și colțul gurii. Dar pot spune că am reușit să mă țin tare. „Vă rog să mă iertați, doamnă, poate am făcut prezentările prea repede și n-ați reușit să-mi rețineți corect numele. Știu prea bine și înțeleg, și cine înțelege iartă, că adesea se întâmplă ca decăderea firească datorată anilor ori supunerea de voie sau de nevoie exigențelor lui Bachus, exigențe aducătoare de veselie, dar și de iresponsabilitate, tind să producă asemenea confuzii. În mai multe rânduri, mi-ați pronunțat numele în mod greșit. Mă numesc Dante de la Estrella." „Dante C. de la Estrella", răspunse ea cu un sarcasm evident și adăugă: „Robul lui Dumnezeu Dante Chiriac de la Estrella! Vezi că n-am uitat? Nu trebuie să crezi în toate fleacurile, drăguțule. La vârsta mea, orice nume e greu

de reținut; de multe ori, recunosc de bunăvoie, uit sau încurc lucrurile; nici auzul nu-mi mai e cel de pe vremuri, când eu, așa cum mă vezi în ziua de azi, nu râde, eram o blondă splendidă, curtată de o mârțoagă în călduri, domiciliată în centrul capitalei Mexicului, strada de la Palma...

— Numărul nouăzeci și cinci, apartamentul șapte! exclamară în cor gemenii.

— Exact, răspunse fără nici o plăcere avocatul, vizibil contrariat, și mai spuse o dată după ei: „Domiciliată în capitala mexicană, în centrul orașului, pe strada de la Palma, la numărul nouăzeci și cinci, apartamentul șapte, sluga dumitale; nu-ți permit însă să-mi interpretezi vorbele astea cine știe cum și n-aș vrea să crezi că-ți voi permite să te întreci cu gluma în ceea ce mă privește. Nici prin cap să nu-ți treacă! În primul rând, te rog să mă respecți! Înțelegi ce spun? Să mă respecți!" Și chiar sub nasul meu izbucni într-un râs batjocoritor. Ce m-ai fi sfătuit să fac în situația asta, domnule Millares? - Era o întrebare pur retorică, pentru că, nici nu apucase arhitectul să deschidă gura, și povestitorul, ca de obicei, îi și luase vorba din gură. - Să mă ridic de la masă, să chem un taxi și să o las pe Ramona singură cu acea sursă permanentă de provocări? Ce-i de făcut? Veșnica întrebare în momentele cruciale! Ce-i de făcut? Să le dau dracului pe amândouă femeile sau să suport mai departe ca ultimul laș tot soiul de umilințe?

— Nu puteai s-o convingi pe Ramona Vives să se întoarcă la hotel cu dumneata? întrebă bătrânul Millares.

— Nici vorbă de așa ceva! Se vede că n-o cunoști pe femeia asta. M-ar fi scuipat între ochi, sunt sigur. În clipa aceea, la cererea Mariettei Karapetiz, lângă masa noastră își făcuseră din nou apariția muzicanții. Ea le dădu un ordin pe turcește și toată banda începu să cânte *Ramona*, această veche melodie, preferata dintotdeauna a tuturor țoapelor din lume.

Trebuia să fi văzut cum tremura violonistul ca o frunză între cele două femei! Doamna profesoară îngâna câteva cuvinte în spaniolă: *Ramooooona, gentil artista de mi amooooor*, apoi adăugă câteva cuvinte în italiană și încă vreo două-trei cuvinte într-o limbă necunoscută mie. La sfârșitul interpretării, cele două femei începură să aplaude frenetic. Marietta Karapetiz îi expedie pe muzicanți cu unul dintre gesturile ei seci și tăioase de regină, în care părea mare expertă, iar ei se retraseră, făcând adânci plecăciuni. Aparent, ea se simți obligată să ne explice de ce îi expediase atât de repede. *Ramona* trebuia să scânteieze ca un diamant pur și nu trebuia să se dilueze printre alte melodii; altfel, nu era decât un cântec ordinar, o melodie insipidă ca atâtea altele. Asta era tot. Apoi își scoase unul dintre inele și i-l puse pe deget Ramonei. „O să-ți aducă mult noroc. E din argint vechi din Turkmenistan. Un obiect ritual aproape imposibil de găsit în comerț. Nu ți-l poți procura decât în bazarul din Așgabat, și aproape niciodată pe bani, ci doar prin troc sau în schimbul unui serviciu. Acolo l-a găsit pentru mine neobositul și minunatul Karapetiz." La fel de neobosita, dar deloc minunata Ramona și-a deschis din nou carnețelul roșu și a notat conștiincios numele locului și caracteristicile lui. „Așgabat, capitala Turkmenistanului, la granița cu fosta Persie, adică actualul Iran." „Poți nota, înger radios, că bazarul se află în mijlocul deșertului, nu departe de capitală. Un bazar în aer liber, fără alt acoperiș decât cerul. Cel mai indicat moment pentru cumpărături este în zorii zilei. Notează ce-ți spun, pentru că este foarte important: după nouă găsești puține lucruri sau mai nimic. Ai impresia că te afli într-o pâclă roșie care te zăpăcește și te orbește. Oamenii umblă ca niște somnambuli. Deșertul e tapisat cu covoare a căror culoare roșie reflectă lumina, iar soarele demențial parcă extrage culoarea din țesături și o ridică în aer la înălțimea

ochilor. Chiar și cămilele amețesc, se clatină, vomită. Ce să mai vorbim de oameni? Tare aș vrea să-l văd pe Chiriac al nostru pe coclaurile astea! Într-unul din capetele acestui covor de lână și mătase în care se transformă dintr-odată deșertul, se adună femei care vând și alte produse, alcătuind tot soiul de desene geometrice. Cele care vând giuvaieruri se instalează unele lângă altele și formează cornul lunii, luna Islamului. Sunt forme vechi care datează de mai multe veacuri. Femeile stau în picioare, cu brațele întinse, de care atârnă curele de argint, broșe, brățări și coliere; bărbații, stând pe vine, le supraveghează. Cele care vând brânzeturi sau chefir formează razele unei stele; mă rog, nouă ce ne pasă de toate astea, nu-i așa? Acasă am păstrat toată documentația pe care a adunat-o Karapetiz despre această piață fabuloasă. E unul dintre primele lui studii. O să vezi, *Ramoooona, gentil artista de mi amoooooor*, câte surprize vă așteaptă la mine acasă, atât pe tine, cât și pe fratele tău." În acest stadiu, eu unul nu mai puteam să ascult asemenea gogomănii, mă simțeam umilit și sătul până peste cap de cele două savante, care, după părerea mea, începeau să-și arate o prietenie cam suspectă prin intimitatea ei, comportându-se ca și cum eu nici măcar nu existam sau adresându-mi-se, în puținele ocazii când îmi remarcau prezența, cu nume umilitoare, așa încât m-am hotărât să întrerup brusc aceste dulci gângureli. Era vorba de un atac prin surprindere, o tactică a cărei eficiență în a dezorienta inamicul fusese de mult timp dovedită. Mai întâi mi-am umplut ochi un pahar cu vin și l-am băut dintr-o înghițitură. Cine mai știe câte pahare băusem până atunci! „Tare-aș vrea să știu ce categorie de oameni se întâlnește aici în seara asta", exclamai eu dintr-odată, cu glas tare, mai tare poate decât se cuvenea, împins doar de nevoia de a simți că exist, pe care o căpătasem în tot acest răstimp – destul de lung – pe care-l petrecusem în calitate de fantomă. Ambele

femei se prefăcură că tresar de uimire și mă priviră îndelung cu o expresie de surpriză bine calculată și, în același timp, foarte jignitoare. „Ce vrei de fapt să afli de la doamna Karapetiz?“, mă întrebă Ramona cu vocea ei tipică de domnișoară de pension care răspândea deasupra mesei o mireasmă respingătoare de falsă blândețe. „Nici mai mult, nici mai puțin decât ceea ce ai auzit! Vreau să știu ce categorie de oameni frecventează localul acesta!“, am repetat eu cu o voce care îmi zgâria urechile chiar și mie. „Dar despre ce vorbește omul ăsta? Pricepe cineva? Ce categorie de oameni? Ce vrea să spună cu asta?“, întrebă Marietta Karapetiz, arcuindu-și sprâncenele a uimire. „Exact asta! Ce categorie de oameni ne înconjoară?“, am behăit eu pe cale să fac un atac. „Categorie? În ce sens folosești acest cuvânt?“, întrebă ea cu o stăpânire de sine perfectă, rece, crudă, răbdătoare și imperturbabilă. Și în clipa aceea se băgă în vorbă și imbecila mea compatrioată: „N-ai putea să fii mai explicit, Dante Chiriac?“, adresându-mi-se din nou cu exasperantul nume Chiriac de care nu mai reușeam să mă descotorosesc! „Când vorbești despre categorie, te referi la sensul sociologic al termenului? Te interesează să afli dacă clientela restaurantului este constituită din muncitori, țărani, clasa de mijloc sau elemente ale burgheziei? Spune, la asta te referi?“ N-am mai putut s-o suport, nimeni n-ar mai fi putut suporta, și am început să urlu: „Ascultă, Mamona, n-am făcut nimic altceva decât să întreb ce fel de oameni vin de obicei să mănânce aici. E o întrebare care depășește nivelul tău de înțelegere?“ „Ah, în sfârșit, am priceput! Dar e uimitor, băiete, cum reușești să complici lucrurile chiar atunci când pui o întrebare prostească!“, spuse bătrâna profesoară cu un oftat de suferință ca și cum ar fi descoperit Mediterana. „Ce să-ți spun, în majoritatea lor, clienții sunt turci, cum e și normal, sau ai ceva de spus și în legătură cu asta? Câteodată mai vin și unii străini, nu atât

turiștii care strică totul, ci străini rezidenți la Istanbul, oameni de afaceri, funcționari consulari, mai știu eu cine! Nimeni nu m-a întrebat așa ceva până acum! Aș îndrăzni să spun că vin mai curând oameni cultivați, bine-crescuți, deși se mai întâmplă să-și facă apariția și câte un coate-goale fără cravată", și se uită fix la gâtul meu. Simții cum mi se urcă sângele la cap. „Îmi închipui că astea sunt riscurile meseriei în orice restaurant. Dacă vă uitați în jur, vedeți că toată lumea e bine îmbrăcată. Presupun că îi atrag aici calitatea mâncării, o anumită eleganță discretă, care nu bate la ochi, și, bineînțeles, orchestra, care este excelentă. Poate mă înșel, și în cazul ăsta te rog să mă ierți, dar nu-mi vine să mă duc pe la mese și să deranjez oamenii cu întrebări", și adăugă câteva cuvinte pe care abia le-am putut desluși: „Nu sunt privighetoare, dar uneori am reușit în trilurile mele să ajung la do de sus." Eu nu mai puteam să rabd. Am făcut un efort ca să nu-mi tremure vocea și cu multă trudă am reușit să îngăim: „Oameni bine-crescuți? Sunteți sigură de ceea ce spuneți? Poate că asta e părerea dumneavoastră. Sunt unele persoane mai tolerante decât altele în judecarea semenilor și am impresia că dumneavoastră, din generozitate sau din necunoașterea lumii, sunteți mult prea indulgentă. Pot să vă asigur că în puținul timp pe care l-am petrecut aici am văzut vreo două-trei doamne, și în privința asta intuiția rareori mă înșală, care n-ar zice nu dacă în seara asta le-aș propune să le înfig ceva în fund." *„Olé, torero!"*, fu strigătul de stentor cu care îmi răspunse imprevizibila văduvă a lui Karapetiz.

Gemenii izbucniră în hohote de râs, urmați imediat de toți cei de față.

— Măi, să fie! Dar interesante discuții aveați cu cucoana asta deocheată! își dădu cu părerea Amelia. Copii, mi se pare că e ora să vă strângeți jucăriile și să începeți să puneți masa!

— Mii de scuze, doamnă! Vă cer în genunchi mii de scuze! Vă rog să mă iertați pentru toate prostiile care îmi ies pe gură în seara asta zbuciumată și furtunoasă. Câți ani sunt de când ai lucrat cu mine, domnule Millares? Doisprezece? Cincisprezece? Spune dacă m-ai auzit vreodată spunând asemenea lucruri! Niciodată! Limbajul ăsta de birjar nu mi se potrivește deloc. În seara aceea, la Istanbul, am fost primul surprins de ce orori îmi ieșeau pe gură. Vă jur că era pur și simplu o frază de care aveam nevoie pentru a-l descumpăni pe inamic. Vorbele mi-au ieșit din gură în modul cel mai firesc cu putință, izvorâte din zona irațională, nocturnă a ființei mele, din partea mea de umbră. N-aveam alt gând decât să sparg coaliția dintre cele două femei îndreptată împotriva mea. Și mai ales să-i dau peste bot babei ăleia pline de morgă și de trufie, s-o pedepsesc pentru aroganța ei înspăimântătoare. La urma urmelor, eram sau nu și eu o ființă umană? Vă rog să mă credeți că nu voiam altceva decât să ies din umbra în care mă lăsaseră și unde, de ce să nu recunosc, simțeam că mă sufoc. Să arăt lumii că Dante de la Estrella exista, chiar dacă cele două dive nu dădeau doi bani pe el. Rezultatul a fost mai mult decât surprinzător. Mai întâi acel răsunător *Olé, torero!*, care s-a auzit probabil până în bucătăria restaurantului de vizavi. Apoi cele două șiruri maiestuoase de dinți s-au întors în direcția mea, dar dintr-odată își pierduseră parcă ferocitatea obișnuită; ba mai mult, se arătau într-un zâmbet de complicitate vădită. Ramona părea complet întoarsă pe dos. Auzindu-mi ieșirea cu privire la dorințele manifestate de anumite dame din partea locului, a apucat-o sughițul. Dar, văzând reacția Mariettei Karapetiz, schiță un zâmbet vag, pe care se simți obligată să-l păstreze pe buze mult timp, ținându-mă, ce-i drept, ca și până atunci, la o distanță foarte mare, kilometrică, aș putea spune. În acest timp, femeia-satrap își continua perorația. „Un mexican

neaoș din cap până-n picioare! Aș putea să jur că vine direct din platoul Jalisco! Află, drăguțule, că știu să recunosc noroiul pestilențial și sublim în același timp, îmbibat de imaginația creatoare și făcut din același aluat de substanță vaporoasă din care sunt făcute visele! De câte ori nu m-am pus și eu în genunchi în acest nămol sacru, sperând să apuc măcar o țandără de lumină!"

Dacă cei prezenți se speriaseră cu câteva momente mai înainte de leșinul domnului De la Estrella, de data asta gesticulația înfrigurată cu care reproducea șuvoiul fără oprire al nestăvilitei doamne Karapetiz, imitarea gesturilor acesteia, expresia incoerentă a feței, strigătele, suspinele și văicărelile cu care își acompania vorbele i-au alarmat și mai tare. De la Estrella își deschidea și închidea ochii fără oprire, și-i rostogolea în orbite, se uita cruciș; buzele erau anormal de mobile, parcă erau făcute din cauciuc. Părea că nu-și putea stăpâni nici o clipă mușchii; mâinile i se învârteau nebunește în toate părțile ca aripile unei mori scăpate din osie. Cuvintele îi țâșneau puhoi, grămadă unele peste altele, în timp ce vorbitorul se sufoca și se învinețea la față. Parcă totul îl împingea inexorabil spre convulsia totală și spectacolul începea să devină de-a dreptul respingător. Bătrânul Millares se ridică, își turnă un pahar de coniac, oferindu-i și lui De la Estrella, dar acesta refuză printr-un gest.

— Poate un pic de whisky sau mai bine o cafea... insistă don Antonio.

— Nu, nu, nu vreau nimic! Vă cer eu dacă am nevoie sau, în orice caz, mă servesc singur. Vă rog să nu mă întrerupeți în clipa asta. - Scoase din buzunar o batistă foarte mare, viu colorată, își șterse fața și-și reluă povestea. - Nu înțelegeam nimic din ce spunea femeia aceea. Monologul ei a durat o bună bucată de timp: „Marele Constantin Porfirogenetul era un tip intuitiv, un vizionar ieșit din comun.

Dar în orașul acesta un înțelept abia dacă poate, după ani și ani de cercetări laborioase, să schițeze o idee; în schimb, în țara voastră, care este și țara mea, căci pe undeva sunt și eu mexicană, războinică liberală de pe vremea împăratului Maximilian, originară din Puebla, din Tehuantepec sau din Veracruz, poporul însuși, atât nobilii, cât și oamenii din clasele de jos, chiar și cele mai modeste și mai ignorante, transformă cu o ușurință uluitoare ideile în fapte reale și cotidiene, în carne din carnea lor, în hrana sacră cea de toate zilele. Preasfântă Fecioară neagră, miluiește-o pe această nefericită păcătoasă care îți cere astăzi ajutorul! Preasfinte și nevinovate Prunc al pășunilor, veșnic ajutor în clipele de restriște, iartă-mă și mă miluiește, căci simt că-mi dau sufletul de plăcere și desfătare!“ Nu vedeam decât două soluții posibile: sau își bătea joc de mine cu această logoree zgomotoasă și plină de lăudăroșenie, sau, pur și simplu, înnebunise de-a binelea. O a treia posibilitate nu vedeam. Oare mi-era dat chiar în seara aceea să asist la venirea infirmierilor de la balamuc și la încorsetarea nervosului tucan într-o cămașă de forță bine strânsă? Marietta Karapetiz făcu o pauză, își umplu un pahar cu apă și îl goli dintr-o înghițitură odată cu două pastile de culoare gălbuie. „Vă rog să mă iertați, copii, pentru această mică digresiune. Când am de-a face cu mexicani, vine, fără doar și poate, momentul în care mi se pare că mă aflu din nou pe meleagurile acelea unde m-am simțit întotdeauna ca peștele în apă. Eu mi-am petrecut copilăria într-un sat din sudul Lumii Noi. Ei da, dragul meu prieten, limba voastră este și prima mea limbă, dacă nu cumva ghiciseși dinainte“, spuse ea, privindu-mă cu un rest din vechea sfidare care, din fericire, s-a destrămat aproape imediat. „Ești mulțumit? Acum știi totul despre mine? Nici prin cap să nu-ți treacă; dimpotrivă, știi mai puțin. Am sosit cu părinții mei în satul acela în anul 1905. Eram foarte mică. M-am născut într-o

lume, dar am crescut în alta diametral opusă. Credeam că sunt fericită, deși intuiam că-mi lipsește ceva, fără să-mi dau seama prea bine ce. Doar când am pus piciorul în Mexic mi-am descoperit sufletul. Îi iubesc pe mexicani. Nimeni pe lume nu e mai generos decât ei. Iar ei mă adorau. Atât de tare încât mă făceau să mă simt ca o divină egretă. O divină egretă ruptă din rai! Nici mai mult, nici mai puțin! Asta eram, o fătucă deloc urâtă în pragul vieții. Uneori mai contează și asta. Mă căsătorisem de puțin timp cu un om pus pe treabă, Aram Karapetiz. Era prima mea călătorie pe mare. Pe măsură ce vaporul se apropia de Veracruz, ceea ce m-a impresionat cel mai mult a fost felul în care cerul își schimba culoarea. Timp de două zile ne-a întovărășit albul pescărușilor. Dintr-odată, apărură păsări care păreau a fi de altă culoare și cu alt comportament. Își făcu apariția o pasăre specifică Mării Caraibelor, înrudită îndeaproape cu vulturul, numită *zopilote*. Nu auzisem de acest *zopilote*, dar duritatea personalității lui, discreția severă și atâtea alte calități mi-au impus respect încă din prima clipă. Așa e cum vă spun eu. Nu văzusem niciodată până atunci astfel de păsări cu penele negre și gâtul cangrenos. La început, s-au apropiat de vapor cu toată încrederea, poposind pe catarge și pe corzi, plimbându-se pe punte spre groaza unor pasageri fricoși, trebuie să recunosc, cu mersul acela săltat și indiferent propriu bătrânilor cavaleri pe care nimic nu-i mai impresionează. Când am ajuns în port, mi-am dat seama că orașul le aparținea. Lumea ieșea în stradă și le azvârlea tot felul de resturi, iar ei dădeau buzna, bucuroși să ia parte la un ospăț atât de neașteptat. De altfel, agapele de felul ăsta nu erau totdeauna un model de armonie. Mi-aduc aminte de o fetiță de vreo unsprezece sau doisprezece ani care mergea pe stradă ținându-și cu o mână frățiorul, iar cu cealaltă o oliță de noapte. Am văzut-o cum golește recipientul lângă

trotuar, la un pas de noi. Ce zarvă de nedescris s-a încins! Un adevărat festin olimpic! Ca vechii spartani, păsările acelea știau să îmbine plăcerile mesei cu plăcerile luptei. Un război în toată regula, într-o vânzoleală de nedescris, s-a încins sub ochii mei! Cu gâturile și labele însângerate, ici-colo cu un ochi lipsă, toți cu penele jumulite, supraviețuitorii și-au sărbătorit victoria printr-o entuziastă degustare a câtorva îmbucături din acea ambrozie. Apoi au mai sosit și altele, care în câteva secunde au dat gata hoiturile învinșilor. O mică grămăjoară de oase, câteva pene pe care briza mării le-a risipit în câteva clipe, și orașul și-a recăpătat, ca prin farmec, curățenia lui tradițională!" Amintirile doamnei Karapetiz, pe cât de pitorești, pe atât de neverosimile, se opriră în acest punct. Se întoarse spre mine cu un zâmbet strălucitor, arătându-și în întregime dantura strălucitoare și neobișnuit de puternică de vechi fildeș șlefuit. Și cu același zâmbet, numai lapte și miere dintr-odată, îmi lansă pe nepusă masă întrebarea: „Așadar, drăguțule, spune-mi și mie ce crezi că le-ar face plăcere doamnelor din restaurantul ăsta?" Mi-a pus întrebarea asta pe neașteptate, că am rămas fără grai. Cum v-am mai spus, îmi închipuiam că se va simți jignită de ieșirea mea atât de vulgară și de provocatoare. Era o formă de apărare și poate chiar de răzbunare din partea mea, pentru potopul de nerozii de care avusesem parte în tot timpul serii. Și iată că efectul era cu totul neașteptat: o apucase dintr-odată o dragoste nebună și mă copleșea cu tot felul de vorbe în vânt, unele mai de neînțeles decât altele. Suferea de inimă albastră sau își pierduse uzul rațiunii, habar n-am de unde i se trăgea. Și, când mă simțeam mai lipsit de orice apărare, ei îi trecu prin cap să mai audă o dată porcăria pe care o spusesem cu puțin înainte. Treaba asta nu-mi plăcea deloc, căci, dacă prima oară vorbele mele avuseseră succes, a doua oară puteau avea un rezultat fatal. Iar ea

insista mai departe: „Mai spune o dată cuvintele acelea, fii drăguț, habar n-ai ce plăcere mi-au făcut. Dumnezeule, ce buze frumoase ai! – spuse ea, pipăindu-mi gura cu degetele. Dar și mai frumoase sunt cuvintele pe care știu ele să le rostească!" Însă iată că din cenușa în care zăcea de o bună bucată de vreme, pe jumătate îngropată, renăscu, când ne era lumea mai dragă, celebra Ramona. Îi suportasem toată seara privirile încărcate de viclenie, de acreală și de ranchiună din ce în ce mai vădită. În clipele acelea, era moartă de invidie. Și de gelozie. În același timp, îmi închipui că, din punct de vedere spiritual, era cu totul depășită, căci alunecaserăm pe un teren care îi era, în mod evident, străin; ca și mie, de altfel. „Ești major și vaccinat – mă somă ea – și te comporți mai rău ca un copil. Repetă ce ai spus, arată că ești bărbat! Hai! Ce aștepți?" Cine ar putea mai bine ca dumneata, domnule Millares, să înțeleagă încurcătura în care mă aflam? Așadar, am spus, dar ca și cum vorbele mele nu ar fi avut nici cea mai mică importanță, că, pur și simplu dintr-un fel de intuiție și dintr-o cunoaștere timpurie a vieții, ajunsesem la concluzia că unora dintre doamnele prezente în local nu le-ar displăcea să se dedea în seara aceea unor plăceri perverse, exersând unele practici care, în sensul strict al cuvântului, trebuiau considerate ca fiind contra naturii. Marietta Karapetiz nu m-a lăsat să continui. „Nu, nu, nu și nu! – începu ea să strige. Nu fi laș! Mai înainte te-ai exprimat mult mai bine. De ce nu repeți aceleași cuvinte? De ce ți-e frică de un fleac?" Eu continuam să mă țin tare, deși îmi dispăruse orice jenă, pentru că pricepusem că în felul acesta puteam, în sfârșit, să pun stăpânire pe situație. Era calea prin care puteam îmblânzi divina egretă. În cele din urmă, Marietta Karapetiz proclamă cu voce răsunătoare: „Ne-ai spus că ești sigur că aproape toate femelele astea jinduiesc ca niște cățele în călduri în seara asta să le bată cineva

caimacul în fund." Și repetă expresia pe care, evident, o folosea întotdeauna în asemenea împrejurări, *Olé, torero!*, acompaniată de hohote de râs și aplauze zgomotoase. Ca un ecou ne ajunse strigătul emis ici și colo la alte mese: „*Olé, torero!*", „*Olé, torero!*".

Gemenii izbucniră din nou în râs. Amelia oftă din toți rărunchii ca să arate că prezența nepoatei ei în salon începea să nu-i mai placă deloc.

— Iertați-mă, doamnă, vă rog din suflet o dată și de o mie de ori să mă iertați. Te rog să mă ierți, domnule Millares! continuă De la Estrella să se scuze mai departe. Nu vă supărați pentru limbajul folosit de femeia aceea. Nu urmăresc altceva decât să fiu cât mai fidel în poveste. Sunt convins că, dacă începi prin a falsifica istoria măruntă, marea Istorie, aceea a Universului, se resimte și ea, transformându-se într-o harababură fără cap și fără coadă. Am fost scandalizat de neobrăzarea cuvintelor ei care o depășea cu mult pe cea a spuselor mele. - De la Estrella păru dintr-odată că-și regăsește calmul, în limburile unei delectări pedante, părând că-și admiră propriul talent de povestitor. - Le-am cercetat îndelung și cu cea mai mare atenție pe cele două femei care erau cu mine la masă. Cea bătrână părea, cum v-am mai spus, un tucan cu pretenții de Grande de Spania, un amestec de cărnuri masive și tăbăcite. Cealaltă, cu vreo treizeci de ani mai tânără, ștearsă și searbădă ca un ou fiert, era exact opusul ei. Fără să fie grasă, părea gata să se reverse deasupra mesei. Pe fața oacheșă a Mariettei Karapetiz totul părea închis, sumbru și dur, în timp ce chipul șters al Ramonei Vives era numai moliciune; pe fața ei insipidă fardul strident părea pus cu vata de zahăr care se vinde la bâlci. Ochii celei dintâi erau mari, alungiți în formă de migdală, de culoarea mierii verzui și strălucitoare, ochii celeilalte erau rotunzi ca doi nasturi negri, stinși și cam jalnici. Părul

strâns cu străşnicie la ceafă al doamnei Karapetiz era negru ca pana corbului; părul compatrioatei mele era cenuşiu, ca un ciorchine de mii de bucle mititele şi de cârlionţi care îi acopereau o parte din frunte şi-i accentuau şi mai tare lipsa de expresie a capului ei de păpuşă. Dinţii celei mai în vârstă erau puternici şi feroce, tăiaţi parcă într-un fildeş uşor patinat; cei ai sărmanei domnişoare Vives erau de toate mărimile şi se încălecau unii peste alţii ca nişte oscioare adunate alandala. Şi totuşi, în ciuda acestor diferenţe şi a multor altora, între maestră şi discipolă se stabilise, încă de la bun început, mi se pare, un curent puternic de fuziune, astfel încât ai fi putut crede că acele două femei făceau parte dintr-una şi aceeaşi familie.

— Era adevărat? Exista vreo legătură de rudenie între ele?

— Vreau să spun, doamnă, că făceau parte din aceeaşi familie spirituală, i-o tăie scurt De la Estrella cu un dispreţ acru. Mi-am luat libertatea de a mă exprima la figurat. Existenţa însăşi a oamenilor, cu pasiunile, năzuinţele, înfrângerile şi speranţele lor, a fost considerată de gânditori mult mai talentaţi decât umilul dumneavoastră servitor ca o simplă metaforă a Universului.

Salvador Millares nu-şi putu stăpâni un hohot de râs.

— Am produs cumva un efect comic şi nu mi-am dat seama? Am spus ceva care să stârnească râsul?

— Nimic deosebit, răspunse arhitectul fără să-şi piardă buna dispoziţie, dar, după câte îmi dau eu seama, domnule De la Estrella, ţi-e frică de ceva şi de asta nu-ţi poţi continua povestea. Accelerezi şi imediat pui frână. Avansezi un pic şi îndată dai înapoi. De ce oare?

— O să afli cât de curând. Şi vei vedea că nu e nici urmă de comic în toate câte mi s-au întâmplat în timpul călătoriei. Nici urmă! Dimpotrivă. De exemplu, reflecţiile mele în legătură cu diferenţele fizice dintre cele două comesene

și cu apropierile psihologice dintre ele nu sunt ceva gratuit, nu se datorează unei dorințe de a-mi înfrumuseța relatarea, ci corespund unei necesități structurale a povestirii. Pe undeva ele exemplifică situația mea de orfan, lipsa de protecție în care mă aflam și zădărnicia eforturilor mele. Cum puteam pretinde eu să îmblânzesc o femeie, care, culmea culmilor, se credea o egretă divină, când de fiecare dată trebuia să fac noi eforturi și să pornesc de la zero? Făceam parte din familii spirituale diferite, antagonice. În schimb, cele două femei găseau la tot pasul vase comunicante, datorită cărora puteau să prindă forțe noi... Dar să lăsăm asta! Unde am rămas?

— La Istanbul.

— Nu mai spune! Îți mulțumesc pentru informație, ești foarte amabil, dar te asigur că n-am uitat, spuse De la Estrella cu sarcasm. Întrebam unde am rămas cu povestea.

— La greșelile cronologice pe care le făcea deseori doamna profesoară, propuse don Antonio.

— Despre asta vorbeam? Despre greșeli cronologice? Greșeli în legătură cu ce? Aha, mi-a picat fisa! Bineînțeles! Vorbeam despre altceva, dar pot să-mi reiau povestea și din punctul ăsta. Adevărul e că Marietta Karapetiz făcea greșeli de felul ăsta nu deseori, ci tot timpul. Se mișca în timp cu un dispreț absolut. Stabilea cronologia faptelor după capul ei. Chiar și eu, deși nu mă consider nici pe departe specialist în trecutul țării mele, mi-am dat seama că, referindu-se la anumite figuri istorice, ea le situa în epoci cu care acestea nu aveau nici în clin, nici în mânecă. Uneori transforma totul într-o caricatură grotescă. La început, am crezut că aceasta se datora faptului că ea și soțul ei veniseră în Mexic cu diferite ocazii între 1908 și 1926 și rămăseseră uneori pentru foarte mult timp, alteori pentru foarte scurtă vreme. De exemplu, într-una dintre călătorii, care a coincis cu asasinatul

lui Obregón, n-au rămas în Mexic decât patru zile, ridicol de puțin, dacă luăm în calcul durata traversării oceanului la vremea aceea. În asemenea condiții, pare aproape normal ca amintirile să se amestece. Apoi mi-am dat seama că același lucru i se întâmpla cu geografia. Amesteca și confunda zone geografice care nu aveau nici o legătură între ele. Cea mai mare parte a cercetărilor lui Karapetiz s-au limitat la sudul și sud-estul Mexicului. Dar ea, când vorbea de călătoriile prin Yucatán, Tabasco, Chiapas sau Oaxaca, pomenea de zilele minunate petrecute la Colima sau de prima vizită la Guanajuato sau la Taxco. La un moment dat, mergeau de la Mérida la Campeche și au rămas extaziați în fața zidurilor roșiatice de la Zacatecas, scăldate în lumina ușoară a zorilor. Asta m-a pus pe gânduri, făcându-mă să mă întreb dacă nu cumva cunoștințele ei despre Gogol, expuse pe larg la începutul serii, fără nici o îndoială în mod abuziv, nu sufereau de aceeași fantezie, supuse doar bunului său plac și lipsite total de orice rigoare. Uneori femeia aceea lăsa impresia că nu fusese niciodată în Mexic, cunoștințele ei neavând altă bază decât filme, de care abia își mai amintea, cărți poștale, povestiri de mâna a doua sau a treia sau pur și simplu produsul unor lecturi dezlânate. Cu toate acestea, isprăvile ei căpătau o dimensiune fantastică datorită extraordinarului ei talent narativ. Trebuie să spun, și nu mi-e greu să recunosc, că, datorită calității deosebite a povestirii, cu efectele, intensitatea și scânteierile ei, cele mai năstrușnice situații deveneau verosimile și mult mai atrăgătoare decât sunt de obicei descrierile făcute de arheologi, etnografi sau exploratori. M-am simțit dintr-odată vrăjit, da, vă asigur, vrăjit în sensul cel mai strict al termenului, de cum am început s-o ascult, ca și cum aș fi fost sub hipnoză. De Ramona, nici nu mai vorbesc. Pur și simplu îi sorbea cuvintele, cum se spune în popor, și nota totul în caiețelul ei cu o viteză surprinzătoare.

Prin glasul acelei femei, vrăjitorii și vracii din Chiapas și din Veracruz începeau să se transforme în șamani din Siberia, în uluitori vraci din inima Africii sau în călugări vizionari din mănăstirile tibetane. Cultura ei părea fabuloasă. Și, în plus, era o actriță înnăscută. Vă asigur că puteai s-o asculți ore întregi fără să crâcnești. Până și limbajul îi devenise mai pur, renunțând la vorbăria trivială, vulgară și grosolană, *olé, torero! olé, torero!*, cu care și-l înflorea în frecventele momente de excitare. Dar să ne înțelegem, vă repet că nu am nici cea mai mică certitudine că afirmațiile ei erau adevărate, ba chiar sunt convins, după ce am studiat în profunzime unele scrieri ale ei, că ne aflam în fața unui caz extrem de șarlatanie. Marietta Karapetiz era frauda personificată. Mă îndoiesc că măcar o dată... Dar, mă rog, nu vreau să anticipez. La un moment dat, în timp ce vorbea, nu-mi mai aduc aminte exact despre ce, surprinzătoarea doamnă își fixă privirea pe ușa de la intrare. Ochii i se luminară, dinții îi sclipiră: părea o lupoaică feroce mândră să-și arate puiul! „Ia priviți cine a venit! Iepurașul meu alb!“, strigă ea. Mi-am întors capul. Un bătrânel zâmbitor, oacheș, cu părul alb ca zăpada și îmbrăcat într-un costum foarte elegant de mătase albă, se apropia de masa noastră, sprijinindu-se într-un baston de culoarea fildeșului cu măciulia neagră. Dinții, ca și la Marietta, păreau că nu-i încap în gură. Avea ochi mari și rotunzi, foarte expresivi; erau ochi veseli și jucăuși de cățelandru, de un albastru foarte deschis, în contrast cu culoarea închisă a pielii, ceea ce îi accentua și mai mult distincția înfățișării. Se vedea că își mișcă din greu un picior, eforturile erau vizibile; mi se pare că era piciorul drept. În sfârșit, ajunse până la noi, se sprijini cu mâinile pe masă și, înainte de a ne saluta sau de a se prezenta, schiță un zâmbet radios și imediat începu să recite cu o voce profundă surprinzătoarea poezioară care urmează:

Nici nu-mi pasă de e tare
Sau dacă iese mai moale,
De e noapte, de e zi
Sfințișorul meu să fii.

Toți cei din familia Millares izbucniră în râs.

— „Nu, Sașa, nu! De data asta, chiar că am dat-o în bară", strigă ea. Bătrânelul, nedumerit, ne privea pe rând, așteptând o explicație. „Domnul acesta, care ne ține companie cu atâta noblețe – explică Marietta Karapetiz – nu este Rodrigo Vives. Te rog frumos să iei loc pe scaun și să bei un pahar de vin cu noi. Sper că ai mâncat ceva, nu-i așa, iepurașule?" Și începu să facă prezentările: „Fratele meu, Alexander, bunul, singurul bun prieten adevărat pe care îl am; domnișoara Ramona Vives, sora celebrului Rodrigo de care ți-am vorbit; avocatul Dante C. de la Estrella, numele e autentic, deși nu pare, care îi însoțește pe frații Vives în călătoria lor în Turcia." Și insistă din nou: „Ți-a pierit glasul? Spune mai bine, ai mâncat ceva?" Apoi, fără să-l lase să răspundă, începu să ne dea niște lămuriri cu privire la poezioara trivială pe care ne-o recitase fratele său. Era un fragment dintr-o rugăciune adresată Copilului Sfințișor, făcător de mari minuni, al cărui cult cunoscuse o fervoare uriașă în anumite regiuni din Mexic în primele două decenii ale secolului. „Soțul meu a studiat și a adunat o întreagă documentație în legătură cu acest cult, iar copilașul meu mult iubit, pe care îl aveți în fața dumneavoastră, voia să-i facă o surpriză lui Rodrigo, care se interesează în mod special de însemnările lui Karapetiz despre acest fenomen." „Puteți să repetați versurile?", îl rugă nesătula de Ramoncita în prostia ei.

Ieși afară, căcățel,
De la locul căldicel.

Hohotele de râs ale gemenilor și ale bunicului lor întrerupseră din nou povestea.

— După cum cred că v-ați dat seama, treceam de la o extremă la alta ca într-un coșmar. Acum eram pe vârfurile cele mai înalte și în clipa următoare cădeam în adâncurile gândirii. Splendoare și nimicnicie. Puncte radical opuse care se succedau atât de repede, încât altul mai slab decât mine ar fi putut să amețească. Dar eu mă țineam tare, deși până la ora aceea băusem, nu glumă. Marietta Karapetiz spuse că nu era cazul să noteze rugăciunea pentru că pregătise ea tot materialul care conținea chiar și gravura prețioasă a Copilului Sfințișor, precum și comentariile exhaustive și minuțioase ale lui Karapetiz. „Fratele tău va rămâne cu gura căscată când o să vadă bogăția transcrierii, antecedentele și interpretarea fenomenului. Documentele acestea îi vor arăta cu adevărat înalta statură intelectuală a soțului meu. Cred că Vives va fi în stare să le aprecieze, căci ele merg de la materie la concept, de la mișcare la repaus, de la visibil la invizibil; cu alte cuvinte, de la josnic la sacru." „Cum să nu fi scris o operă de mare valoare - interveni și fratele ei -, dacă tot materialul pe care l-a strâns pentru studiile lui era ca un ciorchine de strugure din aurul cel mai fin!" Trebuie să vă mărturisesc că nu mai știam pe ce lume sunt; iarăși mă simțeam un pic dezorientat, așa că m-am mulțumit să ascult ce spun ei. „În primul rând - începuse din nou să vorbească doamna Karapetiz -, călătoria în sine a fost o adevărată sărbătoare. Sașa ne însoțea; era încă un copil pe vremea aceea, dar ce-i mai plăceau ceremoniile! Așa mic cum era, a fost pe punctul de a fi încoronat regele sărbătorii!" „În ținuturile calde, sărbătorile sunt întotdeauna mai plăcute decât în ținuturile cu climă rece", își dădu cu părerea pe un ton doctoral nou-venitul. „Așa e", aprobă ea și adăugă cu un fel de înflăcărare: „Și ce frumos ai reușit s-o spui,

iepurașule, câtă profunzime ascund cuvintele tale! În regiunile toride, elementul de plăcere e de obicei mai intens, mai direct și în același timp mai ambiguu decât în regiunile septentrionale, căci la soare corpul joacă rolul principal; de fapt, joacă chiar un dublu rol: acela de corp și acela de noțiune a corpului în oficierea ritualurilor. Ah, ce momente dionisiace! Atâtea izvoare și atât de diferite și toate duc spre același fluviu! Joc de creație și de despuiere! Crearea măștii pentru a ajunge la dezgolirea absolută, la totala transparență, acea stare de tensiune mai presus de toate, în care n-are nici un rost să cauți chipul cuiva, căci cu toții am devenit, suntem deja, Chip!" „Dragi prieteni – o luă Sașa de la capăt –, trebuie să știți că eram într-un loc cu totul extraordinar. Ici câțiva palmieri, colo câțiva manghieri! Copaci frunzoși cu duiumul! Cei mai frumoși copaci pe care ți-i poți închipui! Prin părțile acelea, totul era din abundență, animale cu mers voluptuos, râuri parfumate, nori de egrete aici, nori de papagali mai încolo. Și ce culori! Am spus-o încă de pe-atunci și acum susțin sus și tare: omul a venit pe lume ca să contemple frumusețea, această varietate infinită de orhidee și de păsări, doar asta poate să-i răscumpere toate păcatele și toate suferințele. Să ne aflăm acolo era o minune, o adevărată minune!" „În fiecare an – îi luă soră-sa vorba din gură –, în timpul banchetului, era ales un adolescent care trebuia, desigur, să îndeplinească anumite condiții pentru a-l reprezenta la sărbătoarea din anul următor pe Copilul Sfințișor, protector al pășunilor, care era sărbătorit. Atunci frumosul Sașa a fost cât pe ce să fie ales. Pe vremea aceea, era un adevărat îngeraș plin de dulceață. O să-l vedeți în fotografii cu toiagul împodobit cu flori, cu ghirlanda albă și cu un vas în mână. Dar alegerea nu i-a fost favorabilă." „Auziți dumneavoastră ce ghinion! Să pierzi la un vot! La un singur vot!", vocea bătrânelului se transformase pur și simplu într-un

scâncet la sfârșitul frazei. „Era vorba de votul cel mai important, și Sașa, care în multe privințe are posibilități destul de limitate, n-a putut niciodată să priceapă acest lucru. Acest singur vot de care se plânge atâta era cel al nevestei șefului local, *el cacique*, nici mai mult, nici mai puțin. Un vot egal cu un milion de voturi. Așa că a fost ales un nepot de-al ei. O nedreptate fără margini! Localnicii erau indignați. Dar, oricum, chiar și fără această victorie, asta a fost cea mai frumoasă sărbătoare la care am luat parte. Sărbătoarea vieții noastre! Nu-i așa, Sașenka?" Amândoi vorbeau cu atâta înflăcărare, cu o nostalgie atât de evidentă, încât ți se rupea inima ascultându-i. Brusc, ne-am dat seama că localul urma să se închidă. Ramona a cerut nota de plată. Când chelnerul i-a adus-o, Sașa s-a grăbit să pună mâna pe ea, spunând că în seara aceea eram invitații lui; iar el nu putea uita că veneam dintr-o țară care îi tratase pe el, pe sora lui și pe sărmanul lui cumnat, răposatul Karapetiz, ca pe niște regi. „Tratată ca o regină este pentru mine o expresie care n-are nici un sens", spuse văduva cu un gest plin de dispreț. „Regină! Ce înseamnă în ziua de azi să fii regină? Regine sunt cu duiumul, până și în carnaval. În Mexic, am fost tratată mult mai bine decât o regină; cu voia dumneavoastră, vă repet că acolo am reușit să mă cred, să mă simt ca o divină egretă; din zori și până în adâncul nopții nu mă simțeam altfel decât ca o Divină Egretă ruptă din rai." În momentul acela, lamentabila domnișoară studentă, căreia îi serveam drept cavaler și care se vedea că habar n-avea de bunele maniere, înnebuni aproape cu totul; dacă ar fi văzut nota cum o văzusem eu, nu sunt sigur că ar fi prelungit ridicolul tărăboi pe care a ținut neapărat să ni-l ofere ca să încheie seara cu brio. Invocând faptul că invitația fusese lansată de fratele ei și că acesta n-o va ierta niciodată dacă nu-i îndeplinește instrucțiunile, ea o ținea una și bună că *noi* trebuia să plătim

și că altfel nu pleacă de la masă. „Noi? – mi-am spus în sinea mea. Ce spui, frate? De unde să scot eu atâția bani?" A trebuit deci să încerc să pun lucrurile la punct. Cu o voce energică și poruncitoare, am țipat la ea că se poartă cu o mojicie de necrezut, că-l jignește pe acel domn în vârstă, un prieten al Mexicului, care, dând dovadă de un înalt simț al ospitalității, dorea să ne plătească masa. Iar noi trebuia să-i respectăm calitatea lui de gazdă, pentru că eram în țara lui, și nu să-l umilim așa cum făcea ea în mod ostentativ. Așa că măreţul Sașa, care poate că nu pusese mâna pe nota de plată decât de dragul gestului, se văzu obligat să scoată frumușel bancnotele și să plătească, fără să spună nici pâs la nota aceea enormă. „Sper să am cât de curând ocazia în Mexic să vă tratez pe dumneavoastră și pe sora dumneavoastră așa cum meritați", spusei eu cu doza de teatralitate necesară în asemenea împrejurări, în timp ce ochii Ramonei lansau scântei cu atâta furie, încât, dacă aș fi fost lângă ea, m-ar fi făcut scrum. Cei doi frați nu ne-au îngăduit să-i conducem până acasă. Ne-am întors la Peras Palace cu taxiul. Mă despărțisem de noii mei prieteni cu cea mai mare cordialitate. Ne-am îmbrățișat, ne-am sărutat, ne-am bătut cu palma pe spate. Marietta Karapetiz și-a pus mâna pe mâinile mele, spunându-mi cât de încântată era de convorbirea noastră. „Ești un tânăr inteligent care are multe de spus lumii. Pune-te să-l citești pe Gogol, o să-ți placă foarte mult; o să mai vorbim și cu altă ocazie. Deocamdată, nu uita că aștept de la dumneata lucruri mari, foarte mari. Sunt sigură că o să ajungi departe, am văzut asta în privirea dumitale..." M-am urcat în mașină tulburat, aproape cu lacrimi în ochi, plin de respect pentru doamna aceea și mai ales plin de admirație pentru prudența, inteligența, îndrăzneala și rapiditatea răspunsurilor mele, calități de care dădusem dovadă și cărora le atribuiam transformarea unui arici într-o prietenă

și o admiratoare. O îmblânzisem pe divina egretă! Și o detronasem pe Ramona de pe poziția ei de interlocutoare unică, reducând-o la ceea ce era normal să fie, adică o simplă ascultătoare, o figurantă. Odată pornită mașina, i-am cerut șoferului să se oprească o clipă. Am coborât din mașină, am fugit spre cei doi bătrâni, i-am luat mâna Mariettei Karapetiz și am sărutat-o o dată, de două, de trei, de mai multe ori. Ea mi-a spus din nou cuvinte minunate, care au fost ca un elixir pentru urechile mele obișnuite până atunci să audă numai insulte și prostii. Întors la mașină, am evocat inteligența, simpatia și mai ales vitalitatea celor doi frați. O voce rece ca gheața mi-a răspuns că, din fericire, existau și persoane la care vârsta nu conta; bogăția lor interioară îi păstra mereu tineri, ceea ce nu se va întâmpla cu toți mediocrii care mișună în lumea mare. Am simțit împunsătura, dar am preferat să tac. Cu puțin înainte de a ajunge la hotel, am mai făcut un ultim efort pentru a restabili o apropiere între noi, explicându-i cu tot calmul posibil pentru ce, în virtutea celei mai stricte echități, Sașa era cel care trebuia să achite nota de plată. Ea mi-a răspuns cu vorbe atât de acre, încât prefer să nu le repet. Când am ajuns la hotel, m-am dat jos din mașină și am intrat fără să-mi iau rămas-bun. N-avea decât să se descurce cu șoferul cum putea, dacă era atât de generoasă. În ciuda acestor scene provocate de o personalitate măruntă, eram într-o dispoziție excelentă când am ajuns în cameră: m-am întins în pat și am mulțumit vieții care îmi acordase o seară ca aceasta, diferită de tot ce cunoscusem până atunci. Făcusem o impresie puternică asupra unei femei ieșite din comun și chiar și asupra lui Sașa, Alexander, bătrânul ei Copil Sfințișor care, așa cum spunea chiar ea, era un adevărat îngeraș plin de dulceață.

VI

Unde Dante C. de la Estrella descoperă un moment din trecutul profesoarei Karapetiz foarte diferit de ceea ce-și închipuia el, povestește necazurile personale care l-au condus, după unele rezistențe din partea lui, la căsătorie și află despre agonia și moartea lui Nikolai V. Gogol

Uneori, De la Estrella părea pe punctul de a-și pierde glasul, gâfâia, tărăgăna cuvintele într-un murmur aproape imperceptibil. Alteori, dimpotrivă, ridica tonul peste măsură într-un mod extrem de vulgar. Anumite pasaje păreau filmate cu o exasperantă cameră lentă; apoi, fără nici o trecere care să-l pregătească pe ascultător, o grabă nebunească părea că-l mână de la spate ca să se debaraseze în cât mai scurt timp de amintirile din Turcia; cuvintele dădeau năvală fără nici o frână, îmbulzindu-se și revărsându-se în șuvoaie ca un râu ieșit din matcă. În asemenea momente, membrii familiei Millares îl ascultau cu sentimente foarte amestecate. Până și gemenii își dădeau seama că povestitorul acela nu putea fi luat în serios. Puținii săi auditori începeau să dea tot mai multe semne de enervare, de nerăbdare sau de dispreț, chiar dacă erau, firește, cu toții curioși să afle cum s-a terminat povestea aceea care aluneca din ce în ce mai mult spre grotesc. Care fusese umilința pe care o suferise De la Estrella a cărei destăinuire o tot amâna, de se plictisise toată lumea să mai aștepte? Din motive diferite, fiecare dintre cei prezenți dorea ca sfârșitul să fie spectaculos; să fie o pedeapsă exemplară, mai severă chiar decât aceea pe care inconștient o presimțeau. Capul obtuz de berbec al avocatului era în continuare înclinat spre umărul drept, privirea fixă, aproape tot timpul plină de mânie, gesturile inutile

și exagerate. Din când în când, mâinile îi erau cuprinse de un tremur sau se agitau frenetic. Același lucru se putea spune și despre discursul lui. Trecea de la o vorbire stridentă la o detașare meditativă aproape academică; în acele clipe, mușchii feței se relaxau, gura i se rotunjea, buzele îi formau un cerc delicat de unde, prin contrast, ieșeau cuvinte care evocau mai curând putreziciunea decât gingășia. Ajunsese, în sfârșit, la evenimentele din dimineața celei de-a doua zile, care, după cum lăsase să se înțeleagă, era și ultima zi a șederii lui la Istanbul. În consecință, erau la un pas de explicațiile menite să umple golurile care păreau să-i dea atâta satisfacție. Deznodământul urma, probabil, să justifice toată seria de învinuiri aduse de o bună bucată de vreme fraților Vives și mai ales Mariettei Karapetiz, acuzații care trebuiau să aibă o oarecare gravitate, dacă îl obligaseră să părăsească Turcia chiar în ziua aceea.

După spusele lui, în dimineața aceea se trezise târziu, cu capul într-o beznă absolută, atât din cauza nopții nedormite, cât și a consumului excesiv de vin și de alte băuturi din seara precedentă. I-au fost însă de-ajuns câteva exerciții de gimnastică pentru ca indispoziția să dispară, transformându-se pe nesimțite într-o senzație de fericire necunoscută până atunci. A rămas un timp sub duș, ceea ce a avut ca efect o limpezire totală a situației lui în timp și spațiu. Așadar, trecuse pragul Înaltei Porți, dormise pentru prima oară în legendarul Istanbul, într-o cameră confortabilă dintr-un celebru hotel, unde se aflau, de asemenea, prietenul său, Rodrigo Vives, și sora acestuia, prea puțin amabila Ramona, Vives și ea după numele de familie, dar cu care de acum încolo își va putea permite să fie generos, date fiind victoriile incontestabile și, ce-i drept, involuntare obținute împotriva ei în seara dinainte. Începură să-i apară în minte tot felul de imagini ale acelei femei extraordinare cu care

cinase și discutase într-o ambianță absolut încântătoare, ale simpaticului Alexander, căruia ea îi zicea când Sașa, când Sașenka, când îngerașule, copilașule sau iepurașul meu alb. Își aminti ca printr-o ceață luminoasă primele bâjbâieli, greșelile, propria lipsă de delicatețe de la început față de acea văduvă cu care soarta fusese, probabil, uneori pe nedrept nemiloasă. Se consideră imediat responsabil de preliminariile stângace și deloc promițătoare, care fuseseră cât pe ce să compromită definitiv o seară de neuitat, dar își acordă o serie de circumstanțe atenuante, ca să nuanțeze judecata pe care era tentat să o pronunțe. De la bun început o făcuseră să aștepte o oră și jumătate într-un local public pe o doamnă al cărei timp era prețios; dar care, pe de altă parte, se aștepta să-l întâlnească pe Rodrigo Vives, această nulitate ambulantă, și habar nu avea că urma să cineze cu un tip total necunoscut și cu insuportabila soră a prietenului așteptat. Aceste prime neplăceri se pierdeau în negura amintirii și dispăreau aproape cu totul. În schimb, străluceau momentele de fericire, zâmbetul minunat al femeii de lume; discursul strălucit, savant și înflăcărat al femeii de litere; simțul deosebit al umorului, rafinat și ermetic în același timp, în fața căruia un profan, iar el era obligat uneori să-și recunoască acest defect, nu putea decât să se declare pierdut, sau măcar nesigur, în acel labirint întortocheat de arabescuri verbale. Se întrebă ce o deranja oare atât de mult pe Marietta Karapetiz să-și declare naționalitatea. Dacă cineva ținea morțiș să o afle, poate cel mai simplu era să o întrebe direct pe ea. De altfel, când îl prezentase pe Sașa, nici măcar nu-i menționase numele de familie, căci și acesta ar fi putut fi o pistă pentru a-i afla originea familială. Dar, mă rog, la urma urmelor, nu există femeie fără capricii, fără veleități, șiretlicuri femeiești și tot felul de fantezii personale, iar între

oameni civilizați respectarea acestor parcele secrete ale individualității era o obligație de principiu.

— Mi se părea, declară De la Estrella, că faptul de a fi cunoscut un asemenea personaj a fost un noroc extraordinar, ceva de care n-avea parte oricine. Mi-a făcut o imensă plăcere să trec în revistă unele dintre calitățile pe care i le descoperisem în seara precedentă: cunoașterea aprofundată a Bizanțului, hainele elegante, gesturile autoritare, dragostea profundă pentru Mexic. Pe toate mi le repetam, încercând zadarnic să mă conving pe mine însumi. Pasiunea ei pentru țara mea era atât de vehementă încât devenea vecină cu delirul. Nu voiam să mi se ia pânza de pe ochi; refuzam să recunosc că totul nu era decât înșelătorie: un fals Eden, o Fata Morgana înșelătoare, un Olimp construit din materialele cele mai grosolane. Nu-mi va trebui mult timp până să descopăr impostura! Fiind sub duș, îmi aminteam bruma de excentricitate care se desprindea uneori din vorbele ei; devieri capricioase ale limbajului, exprimări pe care nici o doamnă demnă de acest nume nu le-ar accepta în prezența ei, monologuri nearticulate, valuri de necuviințe sau chiar de vorbe deșănțate. Dar ce contau toate astea în fața atâtor calități? Pe de altă parte, o femeie de litere își putea permite un anume lux la care cineva ca soră-mea sau ca Maria Inmaculada de la Concepción, mult iubita mea soție, nici măcar n-ar visa. Eram atât de dornic să fiu dus de nas, încât am reușit să mă conving că orice toană, neconcordanță sau grosolănie flagrantă detectată în limbajul ei erau numai efectul limitelor mele personale de înțelegere. Avea o minte atât de rapidă încât cine o asculta pentru prima oară cu greu apuca să-i înțeleagă conținutul vorbelor: prindeam pleava, dar îmi scăpa sămânța. Josnicia mea era fără margini, așa încât, în ciuda jignirilor cu care m-a tratat de câte ori a avut ocazia, eu țineam la supușenia mea dezgustătoare. Un caz lamentabil

de autodepreciere. Mi-am adus aminte cum, cu o seară înainte, la început făceam pe cocoșul, pentru ca, la puțin timp după aceea, să mă zvârcolesc la picioarele ei, rugând-o să mă chinuie cât mai tare: „Fă-mă bucăți, îngerașule, jupoaie-mă de viu, fă-mă praf cu pantofiorii tăi tari și frumoși, cu tocuri cui din cristal șlefuit! Fă-mă pilaf, măicuță, și trimite-mă înapoi la lutul mizerabil din care sunt făcut și din care n-ar fi trebuit să ies niciodată!" Părea de necrezut! Câteva minute mai târziu, în timp ce-mi luam micul dejun în restaurantul aproape gol al hotelului, mi-am amintit cu mai multă claritate cuvintele pe care le pronunțase la despărțire: „Ești un tânăr inteligent care are multe de spus lumii! Sunt sigură că o să ajungi departe, am văzut asta în privirea dumitale!", vorbe care au înnebunit-o pe Ramona de invidie, și mai ales acelea spuse puțin mai târziu, când ne-am despărțit pentru a doua oară și pe care nimeni nu le auzise în afară de mine și poate de Sașa: „Ghicesc în dumneata, frumosule cavaler, calități cu totul excepționale. Dumneata, dragă prietene, ești un bărbat născut sub semnul luminii. Te implor să nu te schimbi. Ar fi o crimă împotriva dumitale, dar și împotriva celor care, ca și mine, au întrezărit existența acestor capacități prodigioase." Repetându-mi aceste cuvinte, simțeam un fel de curent tonic care îmi străbătea trupul. Acum, vă rog, spuneți și dumneavoastră: nu era normal să-mi pierd capul? Eram un tânăr sănătos, fără experiență. Nimeni nu-mi spusese asemenea lucruri. Lumea avea mai curând tendința să-mi disprețuiască inteligența, tratându-mă ca pe un terchea-berchea, sortit să-și croiască un drum în viață prin mijloace dubioase și cu un pic de noroc. În ciuda unei răutăți înnăscute, Marietta Karapetiz m-a revelat mie însumi. E singurul merit pe care i-l recunosc și pentru care îi sunt recunoscător. În dimineața aceea, în timp ce-mi luam micul dejun, aveam pentru prima oară senzația de a fi alt

om. Îmi vedeam toată viața, trecutul, prezentul și mai ales viitorul dintr-o perspectivă diferită. Nu trebuia să renunț la studiile de drept; cel puțin, nu de tot. Dar mintea mea avea să-și găsească și alte centre de interes. Aveam de gând să mă consacru unor activități pe care, cu o zi înainte, le consideram bune numai pentru poponari și șarlatani. Mi-am adus aminte de vorbele bătrânului războinic[8] convertindu-și inamicul la credința în Cristos și mi le-am repetat în sinea mea cu cea mai mare solemnitate: „Pleacă-ți capul, mândre Sicambru; arde tot ce ai adorat până acum și adoră ceea ce ai ars!“ Voi studia și eu antropologia. Îi voi citi cu venerație pe marii autori din vechea Rusie. Voi învăța cât mai mult și mai târziu voi întreține cu ea, cu maestra și binefăcătoarea mea, o corespondență dintre cele mai bogate și mai înflăcărate; îi voi cere sfaturi și orientări, dacă va fi nevoie, o voi asigura la tot pasul că nu m-am oprit din drum sau, pur și simplu, îi voi expune punctele mele de vedere în legătură cu lumea, cu societatea, cu artele. Sărman nătărău! Asta eram! Cel mai mare nerod din toată istoria lumii! Și totuși, vă jur că nu-mi pare rău că am purtat această cruce. Spre binele, dar și spre răul meu, această întâlnire a fost hotărâtoare. Nu ca s-o iau pe urmele Divinei Egrete, cum credeam în acel moment, ci pentru a o țintui mai târziu la stâlpul infamiei, pentru a o demasca de o mie și una de ori, pentru a o da în vileag în fața cititorilor, arătându-le că nu numai pântecele îi era marcat de o cicatrice obscenă, ci sufletul ei în întregime. N-am așteptat să mă întorc în Mexic: încă de la Roma am început să mă pregătesc pentru înfruntare. Eram hotărât să o întrec în știință și să o combat pe toate planurile. Dar pentru asta nu trebuia uitat un lucru,

---

[8] Sfântul Rémi către Clovis, în Jacques Le Goff, *Civilizația Occidentului medieval* (n.tr.).

la care nimeni nu se gândește: trebuia să ajung la un anumit confort economic. Numai eliberat de grija zilei de mâine, îmi puteam permite să-mi consacru tot timpul cercetărilor, deși eram sigur că studiile nu-mi erau de nici un folos în sensul acesta. Așa încât sistematic am început să explorez toate posibilitățile. După părerea mea, o moștenitoare bogată poate fi întotdeauna soluția ideală pentru multe dintre problemele importante din viață. Orice s-ar spune, n-am întâlnit pe cineva care să disprețuiască o căsătorie din interes. După, se schimbă treaba. Mai întâi se stabilește prețul, plata vine mai târziu. Și aici aș vrea să vă văd, *cari amici*! Asta nu înseamnă că însurătoarea cu o sărântoacă este neapărat o fericire. Nici vorbă de așa ceva. Soluția este probabil să știi să-ți alegi o fată bogată, dar care să-ți și placă. Numai la gândul de a-mi petrece toată viața alături de Ramona Vives mi se face părul măciucă! Dar cui nu i s-ar face? Nu m-am căsătorit cu ea, dar nici ce-am ales n-a fost mai de soi, dimpotrivă, aș putea spune. Cum m-am întors la Roma, m-am pus și am făcut curte la vreo patru-cinci fete de familie bună. Pe vremea aceea, bursele nu se dădeau așa de ușor ca în ziua de azi. În general, la Roma veneau studenți pe care părinții îi puteau întreține, cu alte cuvinte trebuiau să fie oameni cu anumite posibilități. Eu eram una dintre puținele excepții de la această regulă. Așa încât am devenit cavalerul oricărei fete tinere care sosea pe meleagurile acelea. Sau, mai bine zis, am încercat acest lucru o bună bucată de vreme fără prea mult succes, trebuie să recunosc. Toată treaba asta mă plictisea din cale-afară și de fiecare dată sfârșeam prin a mă întoarce la persoana despre care v-am mai vorbit, cea care lucra într-o curățătorie; sau, din când în când, îmi permiteam o escapadă cu câte o chelneriță, funcționară sau vânzătoare, femei serioase, fără pretenții și mai ales mămoase, ceea ce e absolut necesar când ești

departe de casă. Celorlalte fete, mexicanelor, nu le stătea capul decât să petreacă seară de seară, să danseze, să cineze în restaurante scumpe, să meargă la cinematografe de lux, să-și bea cafeaua și să mănânce înghețată când la Rosatti, când la Canova, localurile care erau la modă în vremea aceea, sau, și mai rău, să frecventeze barurile de pe Via Venetto unde numai să respiri costa o avere. Așa că m-am hotărât să le las în plata Domnului. Mai bine o farfurie de macaroane, un dolar la bancă și un pat sigur, chiar dacă nu mirosea foarte frumos, decât toate capriciile junioarelor din Mexic, cu lenjeria lor imaculată și cu subsuoarele parfumate. Nu frecventând asemenea tinere am întâlnit-o pe María de la Concepción, ci cu totul altfel. Într-o zi a venit să mă vadă prietenul meu, cel care lucra la Consulat, și m-a anunțat că au sosit niște persoane din locurile mele de baștină care încercau să dea de mine. Era vorba, nici mai mult, nici mai puțin, de doamna și domnișoara García Rovira, mamă și fiică, care făceau parte din crema societății de la Piedras Negras și pe care acasă nu le cunoșteam decât din vedere. Cineva le spusese că eram pentru un timp la Roma și că le-aș putea fi de folos. Nu știu ce-și închipuiau! Credeau poate că lucrez la Ambasadă și că sunt plin de bani. Prietenul meu m-a invitat să cinez cu ele și uite așa am început să le vizitez pe Concha și pe mama ei, ai cărei părinți, după cum am aflat, erau italieni. Mi-au spus că voiau să rămână șase luni la Roma și că apoi aveau de gând să facă un circuit prin alte câteva orașe înainte de a se întoarce în Mexic. Locuiau la familia mamei, căci nici în glumă nu le trecea prin cap să plătească un hotel sau să închirieze un apartament. Nimeni din această familie nu mi-a fost simpatic, nici părinții italieni, nici María de la Concepción și nici maică-sa. Dar se mânca bine la ei acasă, iar compatrioatele mele puteau fi uneori generoase, totul depindea în ce dispoziție le găseai.

La început, mă invitau la cinematograf ca să le traduc filmele; apoi să mergem ici și colo, tot din interes, pentru că nu se puteau descurca fără interpret. Când m-am dezmeticit, o însoțeam doar pe Concha, fără tutela maternă. O fată care la vârsta ei a hotărât să nu-și mai supravegheze silueta trebuie să aibă ciudățeniile ei. De exemplu, trebuia să-i spui Concepción sau María de la Concepción, dar în nici un caz Concha[9], așa cum o știa toată lumea la Piedras Negras, pentru că i se spusese că în străinătate, în afara Mexicului, acest cuvânt era indecent. Dacă ar fi avut ceva minte în cap, și-ar fi dat seama că un bărbat, cât ar fi fost el de lasciv, putea să-i spună Concha, Conchita sau Conchón, dar, văzând-o, îi trecea orice gând voluptuos. Din păcate, nu era cazul. Nici pe departe. Treceam uneori pe lângă o librărie din Piața Colonna. Eu mă opream în fața vitrinelor și începeam să oftez ostentativ. Ofta și ea alături de mine și-mi spunea: „Ți-aș fi recunoscătoare, Dante, dacă ai putea să-mi dai un sfat, tu, care le știi pe toate. Vreau să fac un cadou unui văr de-al meu care e cam de aceeași vârstă cu tine și adevărul e că nu știu ce să-i cumpăr. Îi plac cărțile, cel puțin așa cred. Tu ce i-ai cumpăra dacă ai fi în locul meu?" Îi indicam un titlu și-i arătam un exemplar al cărții de mai multe ori, până ce coperta i se imprima pe creier, căci încă de pe vremea aceea era foarte înceată la minte, iar în ziua următoare găseam în cameră cartea ambalată în hârtie colorată. Evident, încercam să aleg ediții de calitate. Nu spunea chiar ea că voia un cadou care să facă plăcere? Cam a doua sau a treia oară a avut grijă să adauge, după întrebarea „Tu ce i-ai cumpăra dacă ai fi în locul meu?", o mică precizare: „Ceva care să nu coste prea mult". Înceată la minte, desigur, dar șmecheră foc. Într-o

[9] Nume propriu, diminutiv de la Concepción, dar și substantiv comun: „cochilie" și, vulgar, „sexul femeii". „Conchita" și „Conchón" sunt diminutive de la Concha și au același sens (n.tr.).

zi, ne-am oprit amândoi în fața unui magazin de pantofi și i-am repetat discursul pe care îl auzisem de atâtea ori în gura amicului de la Consulat, terminându-l la fel ca el: „Un bărbat elegant trebuie să fie încălțat în anumite ocazii cu pantofi englezești; dar nu e de-ajuns să fie englezești, trebuie să fie de o anumită marcă, în funcție de momentul zilei. Un domn cu pretenția de a fi îmbrăcat cum se cuvine trebuie să aibă în garderoba lui cel puțin o pereche de pantofi Church. În momentul de față, tocmai sunt pe cale să scriu un mic eseu despre influența hainelor și a pantofilor în viața socială a națiunilor. N-ai idee ce temă pasionantă! Ceea ce mă deranjează este să scriu din amintiri, dar ce altceva pot face?" Iar peste două zile portarul clădirii în care locuiam m-a anunțat că balena, așa sunt locuitorii Romei, le place să spună lucrurile pe șleau, ca de obicei, lăsase un pachet pentru mine. Simțeam cum îmi bate inima în piept. Eram mai mult ca sigur că María de la Concepción n-avea să mă dezamăgească. Dar când am văzut dimensiunile pachetului m-am dezumflat, pierzându-mi orice iluzie. M-am forțat să-l deschid, deși îmi pierise tot cheful. Era vorba despre o carte broșată despre istoria încălțămintei. Vă rog să nu vă uitați la mine cu mutrele astea. N-am de gând să vă pisălogesc cu povestea logodnei mele și, cu atât mai puțin, cu peripețiile din viața mea conjugală. Sunt subiecte intime; aș putea spune chiar sacre. Sunt unii, majoritatea celor care au de-a face cu ea, care afirmă că este o femeie dezgustătoare, zgârcită până la calicie, o adevărată zgripțuroaică. Puțin îmi pasă dacă mulți cred că nu sunt decât un umil servitor în slujba ei, plătit mai puțin decât șoferul. Eu îi las să vorbească, mă consider mulțumit că am dus la bun sfârșit urbanizarea terenurilor pe care le posedă la Cuernavaca, precum și construcția și vânzarea locuințelor, contribuind astfel la sporirea moștenirii fiicei sale. Eu le știu pe ale mele, lumea le știe pe ale ei. Toți

își bat joc de firea ei năbădăioasă sau de grăsimea ei, care, dacă pe vremea aceea era grotescă, acum, ce-i drept, e titanică de-a binelea. N-au decât! Ce câștigă cu asta? Când ne-am cunoscut, era o fată, ca să zic așa, grăsuță; a vrut să se întreacă pe sine, să-și dubleze, să-și tripleze volumul; au unii plăcerea asta, treaba lor! Dacă nu i-ar fi plăcut să fie cât o balenă care a înghițit altă balenă, ar fi ținut un regim sau un tratament oarecare. Așa că de ce m-aș preocupa eu de ceva care pe ea o lasă rece? Vă repet că abordez acest subiect nu ca să-mi bat joc de ea și nici ca să mă plâng de meschinăria cu care mă tratează, ci pentru a scoate în evidență influența pe care au avut-o evenimentele de la Istanbul asupra vieții mele ulterioare. Datorită generozității pe care o simula la vremea aceea Concepción, începusem să-mi încropesc o mică bibliotecă, alcătuită, de exemplu, din operele complete ale lui Gogol, o biografie a lui și câteva cărți despre literatura rusă. Ca să-i accept cadourile, pusesem condiția ca amândoi să citim aceste cărți. O auzisem nu numai o dată lăudându-se că principalul ei interes în viață era lectura și că încă de mică citise o grămadă de cărți. Așadar, îi dădeam câte o carte pe care ea mi-o înapoia în ziua următoare sau cel mult peste două zile, jurând pe tot ce avea mai sfânt că o citise și că totul în cartea respectivă i se păruse extrem de interesant; da, lectura fusese o adevărată încântare, îmi spunea ea, plecându-și ochii și cu o voce de mironosiță de parcă era la spovedanie. Presupun că citea ceea ce era scris pe coperți sau poate ici-colo câte o pagină, pentru că, din când în când, spunea ceva pertinent, dar chiar și în acest caz dădea impresia că a nimerit-o din întâmplare. Aproape fără dă-mi dau seama, începusem să-i fac educația. Voiam s-o fac și pe ea părtașă la inițierea mea în literatură. Îi vorbeam despre autorul meu preferat, îi povesteam subiectul romanelor, al povestirilor și al pieselor de teatru. Îi comentam

textele referitoare la el în tratatele de literatură rusă. Ea mergea alături de mine, tăcută, cu ochii plecați; și-i ridica doar când treceam prin fața unui magazin alimentar, părând să învieze de-a dreptul în fața vitrinelor cu mâncare. „Săraca de ea – mă gândeam –, n-a avut parte de o educație aleasă, dar eu am s-o ajut să se perfecționeze, căci instrucția este un lucru mai important în viața unei femei decât în viața unui bărbat.“ Una dintre cărțile pe care i le-am împrumutat, și vă puteți imagina cât de mult mă interesa părerea ei, a fost *Mirgorod* de Gogol. Una dintre povestirile din acest volum, *Moșieri de altădată*, avea pentru mine o importanță deosebită: Marietta Karapetiz o analizase cu ocazia întâlnirii noastre, iar eu scrisesem în legătură cu ea primul meu articol cu care începeam să o combat. Ca de fiecare dată, Concepción mi-a înapoiat cartea a doua zi cu aceeași inexpresivitate dintotdeauna, spunând absolut aceleași baliverne, că, într-adevăr, era foarte frumoasă, o adevărată minune, deosebit de încântătoare, dar pe chipul ei masiv nu se citea decât expresia obtuză a cuiva care habar n-are de altceva decât de șuncă afumată și rață la cuptor. Am întrebat-o dacă într-adevăr așa credea sau spunea toate astea numai ca să-mi facă mie plăcere, iar ea, fără să clipească, mi-a răspuns că îi plăcuse mult, enorm, iar, când am întrebat-o despre ce era vorba în povestire, mi-a răspuns că era vorba despre niște ruși din alte vremuri, de altădată, cum spunea și titlul, despre traiul lor, religia lor și tot felul de alte baliverne. În ziua aceea, am simțit că sunt sătul până-n gât; despre oricare altă carte putea să spună ce voia, că nu-mi păsa, dar nu despre asta. Am hărțuit-o mai departe cu întrebările: despre niște ruși, desigur, nici nu se putea altfel, dat fiind că autorul era rus, dar despre ce era vorba? Cu o încăpățânare prostească, a luat-o de la capăt, că era vorba despre obiceiurile din alte vremuri, de altădată, despre credințele care existau pe vremea

aceea și alte tâmpenii de același fel. Iar la insistențele mele să-mi explice despre ce obiceiuri și ce credințe era vorba, mi-a răspuns foarte obraznic că ar fi trebuit să știu că ea citea cărți de când avea uzul rațiunii, dar nu-și aducea aminte de ceea ce citea cuvânt cu cuvânt; citea ca să se distreze și să se cultive, nu ca să recite pe dinafară fiecare cuvințel, și mă înșelam amarnic dacă îmi închipuiam că e un papagal. După care mi-a întors spatele și s-a întors singură acasă, așa că în seara aceea a trebuit să-mi plătesc singur cina. Dar povestea cu María de la Concepción și moșierii de altădată nu s-a terminat aici; peste câteva luni, în Mexic, a avut loc o întâmplare care a dat pentru totdeauna tonul relațiilor noastre. Înainte se întâmplaseră tot felul de lucruri de o importanță transcendentală nu pentru soarta omenirii, ci pentru propria mea soartă. De voie, de nevoie, mă însurasem cu María Inmaculada de la Concepción, cum i se năzărise că o cheamă în zilele acelea, căci María de la Concepción nu-i era de-ajuns. M-am opus cât am putut. Aflasem că nu eram singurul căruia ea îi dăruise din când în când câte o cărțulie. Era de notorietate publică faptul că întreținea în imobilul în care locuia familia sa și în vecinătatea acestuia o rețea bogată și constantă de relații care profitau de pe urma cadourilor ei. Eugenia, una dintre verișoare și confidenta ei, a ținut să mă informeze că unui șofer de taxi îi dăruise cămăși și cravate; unui coafez, sticle de coniac și de vin foarte scumpe; administratorului unei cafenele, un ceas Haste; chelnerului de la trattoria din colț, evident destul de modestă, cămăși, pantofi, o vestă din piele de căprioară și un costum de baie, precum și, nu numai o dată, bani peșin, la fel ca și ucenicului de la măcelăria de vizavi. Și una ca ea se zgârcise cu mine pentru o pereche de pantofi! Bineînțeles că atât maică-sa, cât și restul familiei își dăduseră seama că toți acești golani săraci lipiți pământului nu aveau în primul

rând nimic altceva de oferit unei fete într-o situație delicată decât o pereche de ochi focoși și sprâncenați; în plus, mai mult ca sigur, dacă ar fi lăsat-o pe mâna unuia dintre ei pe grăsana aceea atât de interesată de plăcerile cărnii, ar fi fost obligați după aia să danseze cum li se cântă și, în puțină vreme, să-l vadă pe respectivul ferches și împopoțonat, cu diamante la acul de cravată, în timp ce ei nu-i va mai rămâne decât să-și mascheze caroseria impunătoare cu o mână grăsulie pe burtă și cu alta pe fund. În cazul meu, erau siguri de un titlu universitar și de o personalitate mai ușor controlabilă, măcar pentru că eram mexican și aveam ambiții de a face carieră. Au început prin a-mi oferi marea cu sarea, iar eu, evident, m-am lăsat tras pe sfoară în modul cel mai lamentabil. M-au convins să mă întorc cu vaporul în Mexic, am spus așadar adio și n-am cuvinte doctoratului, iar cele două femei s-au îmbarcat pe vaporul următor, pentru că voiau să salveze nu știu ce aparențe la întoarcerea în Veracruz, unde le aștepta restul familiei. Odată ajuns în Mexic, după alte discuții interminabile cu familia, doi unchi și nu știu câți frați, după ce i-am amenințat că renunț la nuntă, dat fiind că nu-și țineau promisiunile făcute la Roma, am semnat, în cele din urmă, sătul până peste cap, toate actele pe care mi le-au pus în față și am mers până la capăt. În zilele premergătoare marșului nupțial, mi s-a părut că e schimbată în bine, mai comunicativă și, în același timp, mai puțin sigură pe ea, ceea ce în cazul ei însemna mai puțin obtuză. Își petrecea tot timpul cu aranjarea căsuței în care urma să locuim, în cartierul Colonia Roma. Umilința și buna ei dispoziție m-au făcut să-mi calc pe inimă și să cad la învoială cu familia. N-o mai chinuiam cu întrebări legate de lecturile ei, ci mă mulțumeam să-i comentez propriile mele lecturi, profitând să-i dau câteva mici lecții bine dozate pentru a-i dezvolta cât mai mult mintea. Printre altele, i-am

arătat importanța pe care o aveau jocurile parodice în povestirea cu moșierii de altădată, căci Afanasie Ivanov și Pulheria Ivanovna aveau astfel cum să-și petreacă timpul liber, cu alte cuvinte, toată ziua și toată noaptea. Ea spunea da la toate. N-am nici cea mai mică îndoială că maică-sa și frații o țineau la curent cu obiecțiile mele legate mai ales de relațiile ei cu măcelarii, șoferii și chelnerii de la Roma, întreținute cu bani și cu daruri scumpe, și de paternitatea care, pe drept cuvânt, putea fi considerată o operă colectivă, precum și cu pretenția mea ca această căsătorie să se facă sub regimul comunității de bunuri, iar eu să fiu acela care va administra capitalul. Ei i se părea că totul era în firea lucrurilor: astea erau regulile jocului și era normal ca eu să mă comport ca atare. De fiecare dată când ajungeam la un subiect sensibil, ea schimba vorba și mă ruga să-i povestesc jocurile cu care se distrau cei doi ruși bătrâni în povestirea lui Gogol, iar eu repetam pentru a nu știu câta oară, cu o voce de babalâc senil, argumentele lui Afanasie Ivanov pentru a pleca la război și a deveni erou național, debitate doar ca să o sperie pe biata lui nevastă, care la început le lua în glumă și sfârșea prin a se speria de-a binelea. María Inmaculada de la Concepción mă răsplătea cu aplauze și hohote de râs pentru talentul cu care jucam rolul bătrânului, mai ales atunci când băteam câmpii în legătură cu necesitatea de a divorța de bătrâna mea tovarășă de viață și de a-mi găsi o soție mai tânără. Dați-mi voie să vă explic că în acest capitol cei doi bătrânei, mai în glumă, mai în serios, își reproșează unul altuia necazurile bătrâneții, uneori jignindu-se reciproc până la lacrimi, pentru a sfârși imediat după aceea într-un delir comun de iubire conjugală. Puțin câte puțin, ea a început să joace rolul Pulheriei Ivanovna, ceea ce până la urmă m-a determinat să comit o eroare fatală. Fiind conștient că, fie din timiditate,

fie de rușine, văzând viteza cu care i se umfla pântecele, și așa destul de voluminos, María de la Concepción nu reușea să mi se destăinuiască așa cum ar fi trebuit, am început să inventez jocuri asemănătoare celor din povestirea lui Gogol, în care și ea, și eu, fără a juca neapărat rolul bătrânilor moșieri de altădată, dar nici a fi întru totul noi înșine, ci doar, în abstract, o femeie enorm de grasă și un tânăr intelectual promis unui viitor strălucit, ne permiteam să ne spunem anumite adevăruri pe care, dintr-o elementară bună-cuviință, nu ni le-am fi spus altfel, ceea ce ne ușura situația ingrată; mai bine zis, ne servea drept supapă de siguranță pentru teribila tensiune pe care eram obligați să o suportăm până în ziua nunții, zi nefastă și de neuitat. Într-adevăr, în aceste scenete improvizate, îi reproșam, în cuvinte mai curând dure, desfrâul de care dăduse dovadă cu tinerii de la Roma, neputința ei de a-și stăpâni simțurile, de care nu m-a scutit nici pe mine, când eu nu voiam să-i fiu decât prieten și să-i educ nițel gusturile. Îi atrăgeam atenția asupra riscurilor la care se expune o femeie nu prea înzestrată de la natură dacă ar cădea pe mâna unor indivizi lipsiți de scrupule. Iar ea, cu un simț grosolan al umorului, îmi răspundea că nu cunoscuse în viața ei indivizi mai lipsiți de scrupule decât mine și că va veni clipa când balabusta oribilă se va transforma într-o silfidă de o frumusețe răpitoare. N-aveam decât să o sărut des și focos ca să o scap de farmecele pe care i le făcuse la naștere o vrăjitoare rea și invidioasă, aplecându-se asupra leagănului ei. Jucam comedia, ne relaxam, râdeam de propriile noastre mitocănii și apoi mă invita să cinăm la Bellinghousen, mai bine zis, mă invita să o văd cinând, pentru că eu mâncam cât era normal și în restul timpului stăteam și mă uitam la ea cum înfulecă. Asta era viața noastră până când, în sfârșit, a sosit și ziua cea mare. Nunta, domnii mei! Petrecerea a avut loc acasă la un unchi al soției mele.

Nu știu cine a avut grijă să mă blagoslovească invitând-o pe soră-mea Blanca. Dracu' știe cum de i-au aflat adresa, pentru că pe vremea aceea nici eu n-o știam. Apariția ei neașteptată, precum și mojicia cu care m-a tratat de față cu familia nevestei și cu ceilalți invitați m-au băgat în toți dracii; sunt sigur că, dacă mi-ar fi pus cineva în gură o bucată de lemn, aș fi sfărâmat-o cu dinții într-o clipită. Gândiți-vă numai cum arăta mireasa, pe care cele câteva luni de sarcină o făcuseră să prospere în mod vizibil și care se încăpățânase să-și pună rochie albă, voal de tul și coroniță feciorelnică din flori de portocal, și vă veți putea face o idee despre această ceremonie! Pretutindeni nu descopeream decât priviri piezișe și ironice, gesturi de batjocură, râsete, mai bine zis, hohote de râs, pe care nimeni nu-și dădea osteneala să le mascheze. Cumnații mă băteau cu palma pe umeri sau pe spate, făcând glumele cele mai deșucheate pe care ți le-ai putea închipui în legătură cu relațiile dintre mine și propria lor soră. În plus, eram perfect conștient că mă trăseseră pe sfoară: singurul drept asupra bunurilor pe care îl obținusem era acela de administrator, dar nu mai spun cu câte controale și paracontroale pe cap, așa că eram mai degrabă un modest slujbaș al nevestei, și neplătit pe deasupra, decât un gerant. Presupun că din toate aceste motive în ziua aceea băutura m-a făcut praf. Ca să nu mai spun că erau băuturi de cea mai proastă calitate. Nici nu mă însurasem bine, și eram beat turtă. Așa că mi-am reluat obișnuitele maimuțăreli în fața nevestei, jucând scene ca acelea din spectacolele comice cu care ne distraserăm atât de bine până atunci. Mi-am pregătit cea mai teatrală voce cu putință, ieșită din rărunchi, tunătoare și plângăreață în același timp, și, după ce am lovit de câteva ori cu piciorul în podea, m-am înfipt în fața ei, tocmai când înfuleca o bucată maiestuoasă din tortul de nuntă, și i-am trântit-o de la obraz: „Nu, nu și iarăși nu,

doña María de la Inmaculada Concepción cea cu Țeava Destupată[10]! A venit momentul să-ți spun că sunt sătul până peste cap de toate aceste roluri ridicole pe care trebuie să le joc în fața lumii din cauza dumitale. Poți să fii sigură că o să divorțez cu prima ocazie. Nu aștept, *oh, sole mio!*, decât să dai naștere mai repede bastardului roman, ceea ce, după socoteala mea, trebuie să se întâmple de pe o zi pe alta, și dau fuga să-mi caut o nevastă subțire ca o viespe, ca un păianjen, ca o libelulă, și nu o mastodontă grasă și vulgară ca dumneata." Nu era decât un joc, și ea știa asta prea bine. În fiecare zi repetaserăm scene ca aceasta, ba chiar în cuvinte mult mai dure, și ne tăvăleam pe jos de râs. Dar uitasem de presiunea psihologică pe care o poate exercita mediul înconjurător. Rudele și invitații au înghețat de stupoare, crezând prostește că vorbeam serios. Soacră-mea a dat fuga să-și strângă în brațe sperietoarea pe care o zămislise în pântecele ei. Probabil că toate astea au speriat-o și de frică, fiind și femeie, a devenit cu totul imprevizibilă. María Inmaculada de la Concepción a dat-o în lături pe maică-sa și s-a năpustit asupra mea ca o furtună, mi-a tras câteva palme, m-a trântit la pământ și a început să mă calce în picioare cu o furie criminală. Încercând să mă apăr de lovituri, am început să strig la ea: „Vino-ți în fire, María Inmaculada! Gândește-te la pruncul pe care îl porți în pântece! Fii atentă să nu-l pierzi!" M-a lăsat din mâini plin de sânge ca un Cristos, în aplauzele și hohotele puternice de râs ale celor prezenți, printre care era, bineînțeles, și iubita mea surioară, care o întărâta să mă facă bucățele. Această izbucnire a tinerei căsătorite a dat pentru totdeauna tonul vieții noastre conjugale. Nu vă mai spun că eram obligat noapte de noapte s-o albesc cu pupături și dezmierdări, doar-doar să

---

[10] Literal, „Maria Imaculatei Concepții a Țevii Destupate" (n.tr.).

reușim să desfacem farmecele acelei vrăjitoare rele și ea să se transforme într-o silfidă, cum era sortită să fie. Și asta tot din cauza Mariettei Karapetiz, care m-a îndemnat să citesc povestea de la care mi s-au tras și ideile nefericite, și ponoasele.

— Și de atunci trăiești despărțit de nevastă?

— Să am iertare, doña Amelia, dar permiteți-mi să vă spun pe șleau că nu mi se pare corect să discut în public un subiect ca acesta. E ca și cum aș profita de absența soției mele ca s-o vorbesc de rău în spate. Dacă începem povestea tragediei mele conjugale înseamnă să ne depărtăm de subiectul pe care am început să-l schițez, și anume călătoria în Turcia, umilințele la care am fost supus când eram în mâinile dușmanilor sufletului meu, precum și câteva dintre consecințele lor ulterioare. Așa că mai bine să închidem această paranteză nupțială și să ne întoarcem la faptele care ne interesează. În dimineața aceea, după ce mi-am terminat micul dejun, m-am gândit că ar fi frumos să-l salut pe Rodrigo Vives și să mă interesez de sănătatea lui. I-am dat telefon de la recepția hotelului. Când mi-a răspuns, mi-am dat seama că abia vorbea, poate chiar mai greu decât cu o seară înainte. Mi-a spus că a dormit destul de bine, dar că se trezise cu puțină febră. Doctorul trecuse să-l vadă dis-de-dimineață și îl sfătuise să stea la pat încă vreo două zile. Se încurca treaba! Ce era de făcut? M-a rugat să vin la el în cameră ca să stăm puțin de vorbă. M-am dus imediat. Printre altele, voiam să știu cum rezolvăm problema banilor cât timp era el la pat. Mai puteam să mă consider invitat de vreme ce el continua să rămână în cameră tot timpul? N-aveam nici un chef să am probleme cu sora lui când venea nota de plată, așa că mi-a venit ideea să stabilim o sumă de bani pe zi, fie că o cheltuiam, fie că nu. Asta m-ar fi scăpat de rușinea de a trebui să depind tot timpul de

Ramona. În sfârșit, când am intrat în cameră, m-am înspăimântat. Fusese de-ajuns o zi de febră ca fața sa să capete o expresie cadaverică, având obrajii supți de-ți făcea frică. M-au impresionat mai ales ochii lui: păreau prost plasați, evident diferiți și asimetrici, astfel încât nu mai știai dacă erau foarte înfundați în orbite sau, dimpotrivă, prea bulbucați; nu-mi aduc aminte decât că ceva nu era în regulă cu ei. Privirea putea să-i strălucească în mod neobișnuit și imediat să devină complet opacă. Același lucru se întâmpla și cu conversația noastră. Avea momente de excitare când părea animat de un curent electric și vorbea de parcă i se deschisese un robinet prin care ieșeau șuvoi toate cuvintele pe care le poate înmagazina corpul omenesc, făcând de cele mai multe ori de neînțeles ceea ce spunea. Apoi, dintr-odată, începea să-și piardă toată energia. Se poticnea la fiecare vocală, astfel că orice cuvânt, de frază nici nu mai spun, devenea interminabil până ce forțele îl părăseau cu desăvârșire; rămânea prostit, dar numai câteva momente, apoi o lua de la capăt. L-am întrebat de Ramona. N-ar fi bine s-o chemăm și pe ea? Mi-a răspuns că trecuse să-l vadă foarte devreme și că luaseră micul dejun împreună. „O să-și petreacă toată dimineața la cumpărături. Vrea să se uite după niște rochii, pantofi, bijuterii, mă rog, ce le interesează pe dame. Cu atât mai bine. N-o să ne mai bată după aia la cap cu treburile astea. Acum câteva minute mi-a telefonat văduva lui Karapetiz. Ce păcat că n-am putut veni aseară cu voi!" Atunci i-am spus ce revelație fusese pentru mine femeia aceea atât de interesantă și de savantă. I-am rezumat cât am putut de bine comentariile ei despre prezentul și trecutul Istanbulului, despre Gogol și scriitorii ruși și, bineînțeles, despre călătoriile în Mexic. Am încheiat adăugând că la sfârșitul serii venise și fratele ei Sașa. „Maseurul? mă întrebă el. Nu-l cunosc personal, am auzit-o doar pe Marietta

pomenindu-l în câteva rânduri. Tânăr fiind, a luat parte la anumite ritualuri pe care m-ar interesa să le studiez." „E un personaj – adăugai eu. După cum ne-a povestit chiar el, a însoțit-o într-una din primele călătorii în Mexic. Un bărbat extrem de distins!" Și din clipa aceea a început un adevărat dialog între surzi. Eu nu mai pricepeam nimic și puneam totul pe seama stării febrile a lui Rodrigo Vives. „Cred – spunea el – că în profesia lui este un adevărat magician. Era foarte cunoscut în Funchal, Cascais, Estoril și în tot felul de asemenea locuri selecte unde se exilau pe vremuri regii. Doar așa a putut Aram Karapetiz să-și continue cercetările. Erau vremuri grele pentru ei! Nevasta și cumnatul flagelau trupurile nu știu căror monștri sacri, și el, în timpul ăsta, ca o furnică înțeleaptă, ordona zi și noapte miile de fișe de care avea nevoie pentru eseurile lui." „Despre care nevastă vorbești? Nu înțeleg nimic din ce-mi spui." „Despre Marietta Karapetiz! Doar nu despre ea vorbim? A făcut de toate în viață, a fost manechin pentru casele de modă de lux, specialistă în masaje și multe altele. Se spune că la vremea ei era o adevărată perlă. Războiul i-a costat scump pe oamenii aceștia. Dar se pare că nu erau lipsiți de imaginație." Mă simțeam, ca de atâtea ori în cursul acestor două zile, complet pierdut. Am insistat din nou: „Nu înțeleg despre cine vorbești." Nu mi-a dat nici o atenție. Păru să ațipească un moment; apoi își continuă vorba: „Da, o femeie strașnică. Îți poți închipui așa ceva? Pipăia toată ziua coaiele a tot felul de indivizi, iar noaptea, la lumina unui bec slab, într-o cameră umedă și igrasioasă, fără dicționare suficiente, ba chiar fără cerneală, îi dădea o mână de ajutor soțului la traducerea unor texte cecene sau daghestaneze! Acum se pare că-i merge bine, nu-i așa? Ține conferințe, trăiește fără probleme." În ziua de azi, după cum bine știți, se poate vorbi de orice profesie, chiar și de cele mai riscante,

cu o anumită dezinvoltură, ceea ce nu se întâmpla acum douăzeci și cinci de ani, când criteriile erau încă destul de stricte. Profesia de maseur nu figura, din câte știu eu, pe lista activităților acceptabile pentru o doamnă. Nu e ușor, și cred că veți fi de acord cu mine, să asociezi o profesoară universitară cu o femelă care-și petrece mai multe ore pe zi într-o baie de aburi înconjurată de o haită de bărbați goi pușcă. „Cum de-ți trecu prin cap că e maseuză? De unde ai scos o asemenea prostie?“, l-am întrebat cu o voce probabil tremurătoare. Toate complimentele pe care mi le făcuse femeia aceea în noaptea trecută nu mai făceau doi bani. În gura unei profesoare universitare ele aveau o valoare specifică, în gura unei maseuze obișnuite să-și dezmierde clientela în modul cel mai nerușinat, printre diversele mirosuri de săpun și de sudoare, ele nu numai că-și pierdeau orice valoare, dar în cele din urmă păreau de-a dreptul o glumă plină de cruzime. „Mi-a spus chiar ea – îmi răspunse muribundul. Dar ce contează? De ce te interesează atât de mult?“ „Nu mă interesează, dar am impresia că și-a bătut joc de tine – am insistat eu, încercând să mă agăț cu disperare de această utopie. Mi-am dat seama aseară că femeii ăsteia nu-i lipsește imaginația.“ „Da, se poate“, murmură Rodrigo, fără nici un chef și închise ochii. Părea că, ajunsă în acest punct, conversația îl plictisea de-a binelea.

— Și n-ați mai văzut-o niciodată pe Marietta Karapetiz? întrebă Juan Ramón, exasperat de toate digresiunile și divagațiile lui De la Estrella.

— Bine ar fi fost să fie așa! Din păcate, tinere, mintenaș își va face din nou apariția. Dacă după A n-ar veni B, și după B n-ar veni C, omul n-ar fi ieșit nici până în ziua de azi din caverne, spuse sentențios De la Estrella, rotunjindu-și din nou buzele într-un cerc perfect. M-am hotărât să-l las pe Rodrigo să se odihnească și să dau o raită prin oraș. Nu

găsisem momentul propice pentru a aborda subiectul care mă interesa cel mai mult, și anume definirea calității mele de invitat. Mă împiedicase dezvăluirea activităților fizice ale Mariettei și ale lui Alexander. Tocmai când deschideam ușa să ies din cameră, am auzit în spate vocea slabă a lui Vives: „Apropo, ce s-a întâmplat ieri-seară la restaurant, ați avut vreo problemă?" Aici și-a băgat Mamona coada! mi-am zis. M-am apropiat din nou de pat și, cu cea mai suavă voce din lume, i-am explicat ce se întâmplase: „N-am avut nici o problemă, Rodrigo, nici un fel de problemă. Poate că ți-a povestit soră-ta că am ajuns la restaurant cu o întârziere de neiertat. Doamna Karapetiz era puțin nedumerită de această lipsă de punctualitate, la început poate că era un pic pornită împotriva noastră, dar, din fericire, totul s-a lămurit până la urmă. A fost o seară foarte reușită și ne-am despărțit în cele mai bune relații." Mi-a venit să-i repet frazele pe care mi le spusese Marietta Karapetiz la despărțire, în ciuda faptului că își pierduseră mult din valoarea lor în clipa în care aflasem acel element infam din trecutul ei, pe care nu mi l-aș fi închipuit niciodată. Dar mi-am spus că voi găsi un moment mai prielnic pentru asta. Rodrigo mi-a răspuns că e foarte obosit, că va încerca să doarmă un pic, dar imediat după aceea a adăugat complet aiurea că voia să citească ziarul și că mă așteaptă să trec să-l văd pe la trei după-amiază. Mi se pare că nici măcar nu a sesizat răspunsul meu în legătură cu cele întâmplate în seara dinainte. Am urcat în camera mea să-mi iau broșura turistică pe care o găsisem în dimineața aceea la recepția hotelului. Pentru început, voiam să vizitez Sfânta Sofia și, dacă aveam timp, și cele două moschei mai mici din apropiere, să mănânc unde o da Dumnezeu un sendviș, plătindu-l, evident, cu banii mei, deși fusesem invitat, dar asta era situația, și să mă întorc la hotel în primele ore ale după-amiezii. Dar n-am făcut nimic din toate astea. M-am

întins pe pat și am adormit buștean. M-am trezit cu greu. Am coborât din nou la restaurant, unde am mâncat niște fructe și am băut o cafea de-a dreptul grețoasă. Apoi am dat o raită în jurul hotelului, pentru că aveam nevoie să iau aer, dar nu mă puteam concentra deloc asupra celor văzute. Eram neliniștit, oarecum îngrijorat și copleșit de gânduri negre. Pentru prima oară mi-am pus problema antipatiei Ramonei față de mine. De unde i se trăgea? De ce se manifesta atât de virulent? Vacarmul străzii îmi întărea oarecum sentimentul de singurătate. Personalitatea mea încerca să se ridice deasupra acelei imense varietăți de zgomote și de glasuri care se exprimau în limbi necunoscute. Mă simțeam din ce în ce mai deprimat. La trei și jumătate după-masă, intram în camera lui Rodrigo cu un pas șovăielnic și cu sufletul încărcat. În cameră am dat peste cele două femei, fiecare așezată de câte o parte a patului. Un imens buchet de trandafiri trona pe un gheridon și altul, de garoafe albe, pe măsuța de toaletă. Cum am intrat, s-a făcut o liniște de înmormântare, pe care nimeni nu-și dădea măcar osteneala să o disimuleze. M-am înarmat cu tot sângele-rece, de care eram capabil, am dat mâna și le-am sărutat pe cele două femei pe obraji, spunându-i lui Rodrigo că arăta mult mai bine, fără îndoială datorită florilor și distinselor persoane care i le aduseseră. Era, bineînțeles, o minciună, pentru că Rodrigo arăta atât de rău, că-ți făcea milă. Cât despre doamna Karapetiz, precis că îi ținea pe amândoi sub farmecul ei. Văzând-o, mi-a dispărut toată pica pe care i-o purtam, ba mai mult, am uitat complet confidențele făcute de Rodrigo în legătură cu trecutul ei. Așa că am ținut să-i mulțumesc pentru vorbele de încurajare din ajun: „Mi-ați insuflat, doamnă, dorința de a mă autodepăși. Acum știu că toate eforturile mele au un sens. Pentru început, voi face ceea ce mi-ați indicat. Vreți să-l citesc pe Gogol? Îl voi citi. Sunt

dinainte un adept convins și înflăcărat al doctrinei dumneavoastră. Sper că vă dați seama că sunt un discipol în fașă, dar devotat trup și suflet, și vă rog să mă credeți că abia aștept clipa în care voi fi în posesia cărților necesare pentru dobândirea luminii." Dar entuziasmul meu, întru totul real, fu cât pe ce să se evapore, auzindu-l pe Rodrigo chicotind și apoi încercând să-și prefacă râsul într-un acces de tuse, iar pe Ramona scheunând strident: „Barbarii, Franța, barbarii, iubită Luteția!"[11], cuvinte pe care le rosti cu un patetism grandilocvent și agresiv. Pe urmă adăugă: „Ce crezi, Marietta, n-ar fi bine să-l lăsăm pe Rodrigo să doarmă un pic; și-a luat medicamentele și are nevoie de odihnă." „Ai absolută dreptate. Așadar, rândunica neagră care în zile mai fericite a avut norocul să zboare deasupra maiestuoasei cordiliere mexicane vă spune la revedere. Ramona, crezi că e cazul să trimit documentele în seara asta?"; apoi tot ea dădu răspunsul la propria întrebare: „Nu, mai bine vă trimit ceva mai vesel și mai ușor de citit, dacă la noapte veți avea chef de așa ceva." „Doamnelor, sunt întru totul la dispoziția dumneavoastră", mă oferii eu, fără să știu despre ce e vorba. „Mulțumim, domnule De la Estrella, dar nu e nevoie", spuse Ramona bățoasă și renunțând să mă mai tutuiască, pentru a-mi da de înțeles că vrea de acum încolo să mă țină la distanță. „O conduc pe doamna profesoară Karapetiz până acasă să iau niște cărți." Marea specialistă în Gogol adăugă: „A sosit vremea ca bărbații să se odihnească și bietele femei neputincioase să intre în acțiune". Din buze Marietta Karapetiz îmi spunea că nu e nevoie să le însoțesc, dar ochii îi dezmințeau vorbele; o ocheadă aproape imperceptibilă, o suavă privire molatică,

[11] În spaniolă, „Los bárbaros, Francia! / Los bárbaros, cara Lutecia!", vers din *Soneto a Francia* de Rubén Darío (n.tr.).

un ușor tremur al buzelor mi-au dat de înțeles că mă ruga să vin cu ele. Mi-a trecut prin cap bănuiala că această presiune psihică pe care o simțeam asupra mea nu avea alt scop decât de a mă face să o duc acasă cu taxiul și în felul ăsta să-și economisească banii de transport. Dar nici măcar n-am încercat să combat această bănuială, deoarece mi-am zis că dacă va fi ceva de plătit era obligația Ramonei, așa încât mi-am permis să insist: „Asta-i bună! Bineînțeles că merg cu dumneavoastră! Nu mi se pare prudent ca două doamne atât de frumoase să umble singure pe stradă la ora asta. Până și pliantul turistic insistă asupra precauțiilor pe care trebuie să le ia o femeie în orașul ăsta și care n-ar avea nici un rost în altă parte." M-am ridicat. Ieșind din camera lui Rodrigo, am luat toți trei o atitudine care putea să pară cu totul aberantă: ele se încăpățânau să meargă singure, iar eu, tare pe poziție, nu le dădeam nici o atenție și mă făceam că nu pricep. În felul acesta, am trecut prin fața recepției, apoi prin impunătoarea ușă a hotelului și, fără să băgăm de seamă, am ajuns în stradă. O mașină mare albastră s-a oprit în dreptul nostru și din ea a ieșit un șofer în uniformă care a înconjurat în fugă mașina, impresionant de repede, și a deschis una dintre portierele din spate pe unde s-a suit Marietta. Cu aceeași viteză a alergat în sens invers ca să deschidă portiera din stânga, pe unde s-a urcat Ramona, care parcă era în plină criză de isterie. Eu n-am cerut nici un ajutor. Am deschis singur portiera din față și m-am așezat lângă șofer. După cum am aflat mai târziu, pe șofer îl chema Omar. Că le plăcea, că nu le plăcea, cele două femei nu mai puteau face altceva decât să mă oblige să mă dau jos cu forța, dar nu le credeam în stare de asemenea îndrăzneală, iar faptele ulterioare mi-au confirmat această părere. Mă simțeam obligat să-i prezint scuze proprietarei mașinii, deoarece pentru a doua oară o judecasem greșit. De vină

era mediul de țopârlani pe care îl frecventasem până atunci. Pentru mine, toate femeile erau făcute pe același calapod cu soră-mea. Cum de putusem să o bănuiesc pe această doamnă că mi-a solicitat prezența numai ca să economisească banii de transport! Femeia aceasta era mai presus de toate meschinăriile pe care i le puneam în cârcă în cea mai mică ocazie. Mi-am întors capul spre ea pătruns de respect și i-am spus tot ce aveam pe inimă: voiam să fiu discipolul ei pe toate planurile. I-am jurat că mă consideram deja în această calitate și că voiam din suflet să mă autodepășesc, să învăț, să cunosc cât mai multe. „Încă de copil – i-am spus eu – am avut la un moment dat revelația că un deget superior mă desemna să înfăptuiesc lucruri mari. M-am educat singur și nu mi-a fost ușor, stimată doamnă, pentru că trăiam într-o atmosferă puțin sau chiar deloc propice înălțării spirituale; mintea mea a fost obligată să se coboare la nivelul altora de o grosolănie de nedescris. Totuși, azi-noapte, când m-am întors la hotel, am simțit că un sentiment necunoscut până atunci începea să încolțească în mine, o nevoie, o sete, ca să spun așa, de a lua totul de la capăt." Spre marea mea surprindere, doamna Karapetiz mi-a primit declarația asta atât de sinceră cu un hohot vesel de râs, după care a adăugat: „Îți mulțumesc, delicatul meu domn, pentru minunații trandafiri." Ca de obicei, a reușit să mă pună pe gânduri: Îi trimisesem oare un buchet de flori în dimineața aceea? Sau așa obișnuia ea să mulțumească pentru elogiile care i se aduceau? Nu știam ce să cred și nici până în ziua de azi nu știu. Am bâlbâit stângaci o scuză oarecare, în timp ce cele două femei au izbucnit într-un râs, după părerea mea, plin de răutate. Am îngăimat ceva despre peisajul Istanbulului, dar nu-mi ieșea pe gură nimic acceptabil; despre viața în hotelurile cosmopolite, dar și aici am dat-o în bară; am încercat să vorbesc despre un articol medical pe care îl citisem

în ziar în dimineața aceea și care mă impresionase, dar, în ciuda tuturor eforturilor, nu mai eram capabil să-mi amintesc despre ce era vorba. După cum vedeți, eram într-o zi proastă. De aceea am schimbat tonul, am renunțat la orice fel de mască și am implorat-o cu toată sinceritatea de care eram în stare și cu o autentică disperare: „Vă rog să mă ajutați, doamnă, să pot merge mai departe! Învățați-mă cum să mă bucur de plăcerile prozelitismului! Vă implor să-mi indicați ce trebuie să citesc, ce metodă să urmez! Fiți bună și explicați-mi! Vă veți da seama că sunt ca o bucată maleabilă de plastilină sau de ceară, dacă vi se pare mai potrivit, pe care o veți putea modela după bunul dumneavoastră plac!" „Snobii, doamnă, snobii, dragă Luteția!", fu noua intervenție a dragii mele compatrioate. „Mă gândeam la Gogol - spuse Marietta Karapetiz, cu un aer absent, ca și cum ar fi vorbit prin vis. Îmi pregătesc conferința pentru congresul de la Verona. Drama lui Gogol se datorează, în parte, faptului că nu a știut să detecteze forțele în acțiune din societatea vremii lui. Chiar dacă spusele mele aduc a sociologie, sper că nu e cazul. Gogol era conștient de existența acestor forțe, ba chiar credea că le poate manevra cum vrea el. Când și-a dat seama că acest lucru nu e posibil, uimirea lui a fost atât de mare încât și-a pierdut pentru totdeauna o parte a facultăților sale mintale. Biet om de geniu, atât de minunat! Clasicul paratrăsnet ceresc! Gogol transmitea viziuni cărora nu le știa originea și pe care, în mod logic, le atribuia unui contact personal și privilegiat cu Divinitatea. El a dat glas prin scrierile sale unui adevăr interior autentic, exprimat cu încredere și fără concesii și căruia i-a rămas credincios până și în rătăcirile de la sfârșit. A rămas credincios sufletului său, dar poate nu întotdeauna și trupului, dacă putem stabili această dihotomie. De altfel, știm prea puține lucruri despre nevoile sale trupești, în afara faptului că, într-un fel sau

altul, erau anomale și porneau dintr-un fond obscur patologic. În cele din urmă, mistificările prin care a încercat să înlocuiască viața l-au învins. Când și-a dat seama că-l lasă puterile, Biserica, prin intermediul brațului crud al unui inchizitor[12], a mers până la capăt și l-a cufundat în tenebrele din care n-a mai putut să scape." Apoi ridică tonul și, cu o severitate exemplară, de parcă vorbea ca inchizitorul la care se referea, ne admonestă în felul următor: „Să fim, dragii mei prieteni, totdeauna credincioși instinctului vital, deoarece în domeniul acesta orice defecțiune se plătește mult prea scump!" Începusem să mă simt nervos, pentru că nu reușeam să-mi dau seama din ce parte bate vântul. Ca să nu dau greș, am răspuns într-un acces de beatitudine: „Așa e, doamnă, și așa trebuie să fie! Să facem bine chiar fără să știm cui! Aceasta este maxima după care mi-am condus dintotdeauna morala." „Ține minte spusele mele mai ales dumneata, Dante Chiriac: trădarea se plătește foarte scump. Cunosc cazuri în care o defecțiune s-a plătit printr-o defecație..." Câteva minute în șir au râs cu toții fără oprire, căci de euforia doamnei Karapetiz, care mie mi se părea nedemnă de calitatea ei, s-au molipsit și mimetica Ramona, și chiar Omar, șoferul, care nu putea pricepe mare lucru, căci nu vorbea spaniola. Brusc, ca și cum acest scurt intermezzo ludic nu avusese loc, reveni la tonul academic: „Nikolai Vasilievici Gogol a plătit prețul cel mare. S-au dezbărat de el cu o cruzime nemaipomenită. Mai întâi i-au băgat frica în oase. L-au făcut să creadă că sfetnic îi e diavolul, că el îi conducea mâna când scria. Singurul și adevăratul autor al *Revizorului* și al *Sufletelor moarte* se numea Belzebut, Lucifer, Asmodeu, Chiriac, nu, nu, iartă-mă, ce-mi ieși pe gură?, Satana. Toți aceștia într-una și aceeași persoană. Gogol a

[12] Părintele Matvei (n.tr.).

început să delireze. Și-a ars de trei ori manuscrisul celei de-a doua părți a *Sufletelor moarte*, operă a cărei încheiere o anunțase cu atâția ani în urmă și care era menită să răscumpere Rusia, deci întreaga Lume. Se poate ca ultima ardere să fie pură ficțiune, căci Gogol își pierduse deja facultățile creatoare și în puținele momente de luciditate era perfect conștient de această dramă. Știa că nu avea să-și împlinească soarta care-l chemase dintotdeauna. Nu va fi niciodată Îngerul menit să-și răscumpere Națiunea. Acesta a fost momentul în care Matvei a intrat în acțiune. Inevitabil, Gogol trebuia să cadă pe mâna acelui mistic plin de cruzime și să i se supună întru totul. Bietul scriitor i se spovedise, mărturisindu-i ceea ce el numea „păcatul său". Nu știm care a fost acest păcat, știm doar că voia să și-l ispășească. Singura lui speranță de iertare se întemeia pe o penitență dusă la extrem. De aici încolo totul nu este decât un pur ansamblu de presupoziții. Nu se știe dacă există undeva o documentare secretă care să poată ieși într-o bună zi la lumină. Eu mi-am închipuit trei sau patru soluții pentru această enigmă, dar nu sunt sigură că am dreptate cu nici una. Păcatul acesta s-a înălțat în fața lui ca un spectru îngrozitor care i-a închis toate drumurile și l-a transformat într-o adevărată întrupare a vinovăției. Totul în el era numai rană vie. O rană care se ruga, cerea iertare, o rană care zvâcnea și-și impunea cele mai atroce penitențe. Matvei i-a interzis să mai mănânce, i-a interzis să mai citească orice fel de carte în afara cărților de rugăciuni, i-a interzis să doarmă mai mult de două ore pe zi. Nimic nu era de-ajuns pentru a dobândi iertarea. Când prietenii au descoperit cele întâmplate, era deja prea târziu. Prin abdomen îi puteai atinge coloana vertebrală. Stomacul i se transformase într-un țesut uscat și atrofiat. O întreagă echipă de doctori s-a adunat în jurul patului în care zăcea aproape un cadavru. I-au luat sânge,

l-au pus în apă înghețată și în plină agonie i-au pus lipitori la tâmple, pe gât, în nări și la colțurile gurii. Înainte de a muri, a reușit să întrezărească câte ceva, fără să înțeleagă, bineînțeles, mare lucru din ce i se întâmpla. Și-a dat seama de existența acelor ventuze lacome care se luptau să-i sugă până și infima cantitate de sânge care îi mai rămăsese în organism. Le vedea mișcându-se tremurătoare, umflându-se încet-încet pe fața lui cadaverică. Simțea voracitatea cu care i se incrustau în piele acele guri nesătule. Nu recunoștea chipurile celor care îl înconjurau, pricepea doar că Matvei avea dreptate, nu reușise să se spele de păcat și brațele diavolului, de care îi fusese atât de frică încă din îndepărtata copilărie petrecută la țară și pe care îl pomenise de atâtea ori în scrierile sale, puseseră stăpânire pe rămășițele sale trupești. Puținul care mai rămăsese din el aparținea Satanei. Și-a dat sufletul urlând și zbătându-se ca un animal. Voia să-și smulgă de pe față tentaculele diavolului, dar doctorii și infirmierele l-au împiedicat, ținându-i brațele cu brutalitate. Toate penitențele, oricât de îngrozitoare fuseseră, nu serviseră la nimic. Se vedea mergând, sub paza și în urletele legiunilor Celui Viclean, spre focul gheenei." În clipa aceea, vocea Mariettei Karapetiz s-a potolit, și-a aprins o țigară, a inspirat profund, a expirat fumul și, dezbărându-se de orice urmă de patos, a încheiat: „Dar nouă nu ni se va întâmpla niciodată așa ceva. Vom încerca să acționăm totdeauna cu înțelepciune. Ne vom câștiga propriul nostru respect. Doamnelor și domnilor, îmi permit să vă anunț că ați ajuns acasă!" Parcă își cronometrase povestea agoniei și morții lui Gogol în funcție de drumul parcurs. Într-adevăr, mașina s-a oprit în fața unei clădiri moderne cu totul banale.

VII

Unde prietenia, și așa capricioasă, dintre Dante de la Estrella și Marietta Karapetiz este supusă unei grele încercări, ceea ce îi va permite cititorului să hotărască dacă această legătură este pe sfârșite sau, dimpotrivă, la începutul unei faze mai intense, capabile să învingă depărtarea care din acel moment se va instala între ei

În acest punct al povestirii, naratorul era în mod vizibil sleit de puteri. Cu aerul lui de martir, cu suferința întipărită pe chip, cu ticurile dezordonate și din ce în ce mai frecvente și cu privirea halucinată și înfricoșată în același timp, apărea în ochii ascultătorilor drept însăși întruparea mizeriei lui Gogol de la sfârșitul vieții, așa cum era descrisă în discursul doamnei Karapetiz pe care îl reprodusese cu câteva minute mai devreme. În două-trei rânduri a încercat din nou să vorbească, dar n-a reușit. Deschidea gura, respira cu teamă, gâfâind, o închidea la loc cu un aer amărât, iar o deschidea, până când, în cele din urmă, a reușit să se pornească și nu și-a mai întrerupt monologul până la sfârșitul poveștii. La început, abia vorbea, încet și nesigur, ceea ce i-a descumpănit pe ascultători, căci tonul era cu totul diferit de cel de adineauri.

— Abia îmi mai aduc aminte ce am văzut la Istanbul. Abia ți-aduci aminte pentru că n-ai văzut mare lucru, îmi veți spune dumneavoastră; evident că abia ți-aduci aminte, dacă n-ai văzut mai nimic. Într-adevăr, n-am văzut mare lucru, dar pe retină mi s-a întipărit totul, pe creier mi s-a înregistrat și fixat totul, până în cele mai mici amănunte. Din momentul în care am ajuns la gară și până în seara zilei următoare, când m-am dus din nou la gară, de data asta ca

să-mi iau tălpășița, n-am pierdut nici o fărâmă din ce am văzut. Am înmagazinat, poate cu totul inutil, chipuri și gesturi de chelneri, vânzători, șoferi și chiar simpli trecători. Dar, dacă mă refer la episodul care a avut loc în apartamentul Mariettei Karapetiz, memoria mea își pierde din vigoare, șovăie, se încurcă și până la urmă se poticnește cu totul. E vorba probabil de o reacție disperată a spiritului de a se proteja de lucrurile oribile. O să înțelegeți imediat ce vreau să spun. Poate ar fi fost mai bine să sufăr de un atac fulgerător de amnezie. Să-mi pierd cu totul cunoștința timp de două-trei luni și abia după aceea să încep a-mi aminti treptat fiecare scenă, lăsând însă definitiv îngropat în subconștient episodul care mi-a produs trauma.

— Ce traumă?

Poate că în stadiul în care ajunsese, De la Estrella nu mai auzea nimic în afară de propria sa voce.

— Această mult dorită pierdere a memoriei nu s-a produs însă decât în parte. Unele imagini îmi apar foarte neclare. De exemplu, în legătură cu clădirea în care locuiau Marietta și Sașa, nu-mi aduc aminte decât că era foarte banală. O fațadă mai obișnuită nici că există. Ce-i drept, în perioada aceea nu mă prea interesa arhitectura. De unde să știu că aceasta va avea un rol atât de important în viața mea și că aveam să-mi irosesc atâta amar de vreme, amar e bine zis, cu parcelarea terenului nevesti-mii din Cuernavaca, baza întregii ei averi; o muncă de ocnaș, domnule Millares, dumneata știi asta mai bine ca oricine, pentru că ești una dintre primele victime ale capriciilor, ale zgârceniei și ale lăcomiei ei. Pe vremea aceea eu eram complet insensibil în fața formelor arhitectonice. Nu mi-e rușine să recunosc că de multe ori o dădeam în bară, confundând stilurile și făcându-mă de râs, mai ales la Roma, unde lumea e atât de interesată de aceste detalii. Spuneam despre o clădire că mi se pare

îngrozitor de urâtă și mi se răspundea că era o bijuterie a funcționalismului, sau cam așa ceva. Aveam, fără discuție, o sensibilitate ieșită din comun, dar atrofiată. Mă învârteam într-un mediu de oameni mărginiți și era firesc să repet banalitățile pe care le auzeam în jurul meu. Așa încât, când încerc să-mi amintesc de clădirea aceea din afara Istanbulului, primul lucru care îmi vine în minte este o senzație de alb lăptos, și asta o pun pe seama ignoranței mele din acea vreme. Bineînțeles, chiar dacă mai greșeam stilurile, știam să fac deosebirea între curat și murdar, iar fațada acelei case, scorojită și înnegrită, din orice parte ai fi privit-o, era foarte urâtă. Până în momentul acela, cu alte cuvinte, până ce am sosit la ei acasă, lucrurile îmi sunt mai mult sau mai puțin clare, dar memoria începe să mi se întunece, nu știu dacă mă înțelegeți sau dacă urmați firul povestirii, începe să devină confuză când încerc să descriu apartamentul în care am intrat. Văd un spațiu foarte mare cu unul sau două balcoane, totul foarte șters, foarte cenușiu. Îmi pare rău că nu pot spune mai mult, căci, dacă cineva se poate lăuda cu exactitatea observațiilor, acela sunt eu. Pentru mine, n-ar fi mare scofală să vă descriu obiectele din casa asta și să vă înșir toate amănuntele care, desigur, v-ar surprinde, pentru că nu sunteți obișnuiți să dați atenție unor asemenea lucruri. Veșnica poveste, Dumnezeule, mereu aceeași poveste! Nu vedem pădurea din cauza copacilor! N-ar fi mare scofală, repet, deoarece cu mulți ani în urmă am venit de mai multe ori în acest salon, pe vremea când dumneata, domnule Millares, nu veneai aici decât în weekend, și vizita de azi îmi permite să remarc toate schimbările care s-au produs: de exemplu, lampa din vestibul are două becuri arse sau poate că le-ați scos ca să economisiți electricitatea; un păianjen și-a țesut pânza în colțul de sus al bibliotecii, în dreapta, și asta cu siguranță de câteva luni, căci pânza s-a îngroșat

și a prins un aspect negricios și un pic uleios. Nu vă fac nici un reproș, ferească Dumnezeu, departe de mine acest gând, pentru că știu cum sunt servitorii din ziua de azi. Dar sunt sigur că ați rămâne extrem de surprinși dacă am face o vizită prin vecini. Cine locuiește în casa din dreapta?

— Niște nemți, dar vin pe aici foarte rar. Nu știu dacă închiriază casa sau dacă o cedează unor prieteni, cert e că de fiecare dată vin alții, răspunse Amelia Millares.

— N-are importanță. Închipuiți-vă că intrăm în casa asta, unde n-am pus piciorul niciodată, și că ne așezăm la o cafea cu proprietarii sau cu chiriașii acestora. Nu mai mult de o jumătate de oră, atât cât trebuie ca să închei o afacere. Ei bine, sunt sigur că l-aș lăsa cu gura căscată și pe cel mai deștept dintre voi, pentru că aș putea să descriu și cel mai neînsemnat amănunt din salon, ce combinație de culori au perdelele, ce fel de zgardă are câinele, câte obiecte de cristal sunt în cameră, de ce mărime, în ce loc sunt plasate, genul ăsta de lucruri, fără ca cineva să-și poată da seama că am examinat cu atâta atenție încăperea. Aș putea spune chiar că am acest talent din născare. Și adevărul e că n-am tras nici un folos de pe urma lui.

— În schimb, stăpâna casei trage ponoasele, interveni Amelia agasată, fiindcă nici prin cap nu-i trece că i-a intrat în casă un obraznic care-și bagă nasul în toate rahaturile.

— În schimb, își reluă De la Estrella firul povestirii, dacă mă întrebați despre casa Divinei Egrete, veți fi la fel de surprinși ca și mine de fiecare dată când încerc să evoc acea cloacă împuțită.

— Chiar nu reușești să-ți amintești nimic?

— Dragă doamnă, în cazul meu nimic nu ar fi imposibil, spuse De la Estrella umflându-se în pene. Îmi amintesc de un spațiu vast, de două balcoane care dădeau în stradă și, pe un perete din spatele unei mese pline de cărți și de hârtii,

gravura unui Copil Sfințișor mexican. Pe ăsta ar fi culmea să-l uit! Dar, vă rog, singurul lucru pe care vi-l cer e să mă lăsați să povestesc lucrurile într-o anumită ordine. Eu nu sunt Marietta Karapetiz ca să vorbesc despre trei subiecte în același timp și să le amestec pe toate. Niciodată nu mi-a plăcut dezordinea, dar din zilele acelea o urăsc de-a binelea. După ce s-a oprit mașina și am auzit-o pe individa în cauză spunând că ajunseserăm la ea acasă, nici nu apucasem bine să deschid portiera, că înțepata de Ramoncita, de care eram sătul până peste cap, mi-o trânti: „Nu te deranja, Chiriac dragă, mă duc să iau niște cărți și mă întorc imediat". Chiriac?! Da, doamnelor și domnilor! Chiriac, nici mai mult, nici mai puțin! Mitocanca se hotărâse să-și intensifice ofensiva, dar n-am căzut în capcana ei. Dimpotrivă, m-am comportat ca un adevărat domn. Chiar și în ziua de azi mă mir că puteam să dau dovadă de sânge-rece în acele vremuri tumultuoase ale tinereții. Îmi propusesem să fiu *charming and civilized* și am reușit. „Nu-i nici un deranj, Mamona, fii fără grijă. Ba chiar îmi face plăcere", și am pornit-o spre ușa clădirii. Gazda a intervenit și ea: „Poate că te vei plictisi asistând la o șuetă de cucoane pe care noi două abia o așteptăm. Te asigur că damele sunt de-a dreptul insuportabile când vorbesc numai de-ale lor. Omar te poate conduce unde îți face plăcere și peste vreo două ore poți să treci să o iei pe Ramona." Vorbea pe un ton atât de aspru, încât nu mai știam ce să cred. Dar iarăși își băgă dracul coada ca să mă zăpăcească din nou – aceeași ocheadă, aceeași suavă privire molatică, aceeași rugăminte fără cuvinte: „Suflet bun, nu mă părăsi! Ai milă de fidela ta admiratoare! Nu cumva să mă lași singură cu fătuca asta toantă și încrezută!" Așa că am deschis ușa imobilului, am intrat și m-am îndreptat direct spre lift. Ele veneau în urma mea ca două mielușele. Am

ajuns în dreptul apartamentului și o turcoaică, nici cal, nici măgar, ne-a deschis ușa.

— Dacă nu era nici cal, nici măgar, ce era? Pasăre?

— Vreau să spun, dragă domnule, că nu era îmbrăcată arăbește, dar nici nu se putea spune că avea pe ea haine occidentale. La prima vedere, părea o persoană vulgară, o persoană oarecare, exact ca fațada clădirii în care locuiau sau ca preacelebrul Cicikov; nu era nici înaltă, nici bondoacă, nici grasă, nici slabă, nici tânără, nici bătrână. Dar era suficient să-ți oprești o clipă privirea pe chipul ei ca să-ți dai seama că avea ceva foarte bine definit. Niciodată n-am văzut atâta răutate concentrată într-o privire de vită! Sau în strâmbătura bestială care voia să fie un zâmbet! Prima care a intrat a fost, bineînțeles, stăpâna casei, care i-a pus în mână servitoarei niște pachete și s-a oprit în hol să ne spună bun venit. M-am strecurat cu multă îndemânare prin fața Ramonei de frică să nu intre ea prima și să-mi trântească ușa în nas. În momentul acela, o credeam capabilă de orice. Marietta Karapetiz i-a poruncit ceva pe turcește acelei servitoare atât de oropsite de natură, care ne deschisese ușa și pe care o voi numi de acum încolo Zuleima, dat fiind că mi-a fost imposibil să rețin numele bolovănos cu care i se adresau. Zuleima ne-a cerut să-i dăm impermeabilele - v-am spus cumva că în după-amiaza aceea burnița? - și mi s-a părut că, înainte de a le agăța în cuier, a scuipat pe al meu.

— Dumneata ne ascunzi ceva, domnule avocat. De ce oare nu voiau cele două femei să rămâi cu ele? E aici un mister pe care de la un timp nu vrei să ni-l dezvălui.

— Bineînțeles că voiau să rămân cu ele! strigă De la Estrella. Era singurul lucru pe care îl doreau, să rămân acolo. Organizaseră în cele mai mici amănunte o adevărată sărbătoare în cinstea mea. O sărbătoare surpriză! Probabil că începuseră pregătirile încă din seara precedentă. Numai așa

se explică privirile galeșe cu care mă stârnea, și atâtea suspine, și sărutările tăcute pe care gazda mi le trimitea de departe. Simțeam eu că ceva nu e în regulă, ceva greu de definit, dar nu-mi închipuiam că era vorba de o asemenea comedie pregătită la perfecție. Italienii numesc acest gen *commedia dell'arte*! Iar eu, fără să-mi dau seama, am intrat în jocul lor și mi-am jucat în felul acesta rolul pe care mi-l atribuiseră. - De la Estrella făcu o pauză. - Uite ce e, domnule Millares, m-am săturat de toate aceste întreruperi? Mă lăsați odată să vă spun toată povestea?

— Ai cuvântul, spuse arhitectul, zâmbind.

— S-a transformat cumva turcoaica într-o pisică turbată în timpul sărbătorii?

Povestitorul s-a uitat atât la arhitect, cât și la fiul acestuia cu un dispreț suveran. Ca de fiecare dată când își relua povestea, în această ultimă parte, De la Estrella cobora tonul și își îndulcea glasul, de parcă ar fi spus o poveste unui grup de copii ca să-i adoarmă mai ușor. Așa a făcut și în momentul acesta; s-a întors în apartamentul Mariettei Karapetiz pe un ton mai duios.

— Am ajuns, fără să ne dăm seama, în salonul despre care, spre regretul meu deja exprimat, nu-mi amintesc decât vreo două-trei lucruri esențiale. În primul rând, nu era decorat cu obiecte folclorice sau tot felul de fleacuri exotice, cum e adesea cazul în apartamentele de antropologi, nu era invadat de piese turcești sau arăbești de nici un fel. Aș spune mai curând, dar nu trebuie să vă bazați prea mult pe ce spun eu, că erau doar câteva mobile, puține la număr, din lemn închis la culoare, cu împletituri de răchită în părți și perne mari de catifea verde, un pic lustruită, extrem de confortabile. În spatele salonului, o masă mare, tot din lemn închis la culoare, în fața unui perete pe care atârnau gravuri vechi, poate câteva măști, vreo două-trei

obiecte africane și câteva piese încadrate de țesături uzate cu motive geometrice de culoare verde și ocru. E adevărat, după cum vedeți, mă contrazic singur. Cum încep să vorbesc, creierul face un efort și încep să apară ici și colo elemente pe care nu credeam că le-am reținut. De fapt, erau obiecte exotice, dar autentice și de epocă, ceea ce e cu totul altceva. Poate că nu-mi aduc aminte de altceva pentru că nu mai era altceva. Și, oricum, n-am de gând să fac un studiu despre enigmele legate de mobilele și de obiectele decorative dintr-un apartament. Divina ne-a făcut turul salonului, făcând comentarii savante despre relicvele expuse acolo. Prin voce și prin gesturi, prin toate mișcările corpului - făcea un pas înainte cu un picior, apoi dădea înapoi șovăind, în timp ce piciorul celălalt avansa, sigur pe el, dând brusc dovadă de îndrăzneală și fermitate -, prin expresia feței care într-o zecime de secundă trecea de la mister la surpriză, de la surpriză la revelație și de la revelație la extaz, Marietta Karapetiz a reușit să creeze o stare de emoție magică, care a atins punctul culminant când ne-am oprit în fața unei rame modeste, chiar în spatele mesei de lucru. Era o gravură populară imprimată pe o hârtie învechită de culoare gălbuie. Marietta Karapetiz a luat-o de pe perete, a pus-o pe masă și a aprins o lampă deasupra ei, ca să o lumineze. „Iată-l! - a exclamat ea cu înflăcărare. Gata să dea ajutor oricui are nevoie! Vi-l prezint pe Sfințișorul meu ocrotitor! Slăvitul și mult iubitul Copil Sfânt! Mână ajutătoare și atotputernică! Cine altul îmi curăță mațele? Datorită bunătății tale, Sfințișorule apărător al pășunilor, în fiecare dimineață îmi ușurez mintea și inima de o porție regulată de rahat masiv și inutil!“ Învățat fiind cu zburdălniciile ei verbale, având proaspătă amintirea reacțiilor ei de la restaurant și sperând să fiu în același ton cu ea, am scos, într-o slugarnică încercare de a o imita, un *Olé, torero!* la fel de sonor precum cele emise

de ea cu o seară înainte. Mă așteptam cel puțin să-mi răspundă cu un zâmbet. Nici vorbă. „Privește-l de aici, drăguțo, la lumina asta îl poți vedea mai bine!", îi recomandă proprietara Ramonei. Ce diavol a pus stăpânire pe mine în clipa aceea? Și ce urmărea? Să mă piardă cu desăvârșire? Fapt e că acel „Chiriac", pe care compatrioata mea mi-l lansase gratuit când ajunsesem în dreptul casei și pe care îl acceptasem atât de calm, a început să mă zgândărească din ce în ce mai tare. Reacția mea era întârziată, îmi dau seama, dar era din ce în ce mai puternică. Așa că am început să mă agit în fața Ramonei, într-o stare, ce-i drept, destul de comică, spunându-i cu o voce ca a ei de copil debil: „Hai cu mama să vezi gravura, păpușico! Hai, Ratona, comoara mea, vino să vezi ce frumoasă e. Nu-ți fie frică și nu te pripi, Ramolita[13], vino să te închini la acest Copil Sfințișor de pe meleagurile tale și fii atentă că la nevoie îți scoate marmelada din curișor cu o linguriță de argint." Oare îmi tăiam singur craca de sub picioare? Vă las pe dumneavoastră să judecați! Am luat imaginea și am pus-o sub nasul Ramonei. Era, într-adevăr, un sfânt cu trăsături indigene. Un copil cu privire de înger, cu coroană pe cap și cu toiag împodobit cu flori, cu un aer de perfectă evlavie și nevinovăție. Părea incapabil să omoare fie și o muscă, inconștient cum era până și de propria lui existență. Stătea pe un tron care aducea cu o oală de noapte. La picioarele lui erau înscrise niște versuri. Marietta Karapetiz, cu o voce și pe un ton de comandant, mi-a poruncit să citesc textul; era vorba de aceeași litanie pe care, mulți ani mai târziu, am găsit-o într-un eseu aberant al lui Rodrigo Vives publicat într-o revistă mexicană:

Ieși afară, căcățel,
De la locul căldicel!

---

[13] În spaniolă, *Rabona*, „cu coada tăiată" (n.tr.).

Fă cu mine o minune,
Sfinţişor de pe păşune!

Nici nu-mi pasă de e tare
Sau dacă iese mai moale,
De e noapte, de e zi
Sfinţişorul meu să fii!

Cu cei ce cred în tine fii clement,
Sfinţişor Incontinent!

Situaţia rămânea neschimbată! Nici un zâmbet, nici cel mai mic semn de aprobare. Ce însemna asta? Iar o luam pe căi greşite? Ce dracu' voiau să obţină cu mutrele astea de înmormântare? Cele două femei se aşezară pe scaune, aşa că am făcut şi eu acelaşi lucru. Marietta Karapetiz începu din nou să vorbească pe limba ei, despre care eu credeam că e turca, dar putea la fel de bine să fie kurda, persana sau azera. Ce ştiam eu? Aveam oare de-a face cu oameni normali? Un alt servitor tânăr şi gras îi răspunse ceva stăpânei, bâlbâindu-se cu nervozitate şi făcând semne repetate de încuviinţare din cap, dar ea nu l-a mai lăsat să termine şi a început să urle ca o apucată, de ai fi putut crede că eram pe câmp sau la piaţă: „Saşa! Saşa! Vino aici imediat! M-ai auzit? Când o să pricepi că ceaiul este servit." Şi apoi, cu o voce mieroasă, ca într-un murmur de rugăciune, adăugă: „Saşenka! Nu te lăsa rugat! Ştii că mor de îngrijorare când întârzii!" S-a deschis o uşă şi a apărut dintr-odată bărbatul acela elegant pe care îl cunoscusem în seara dinainte, îmbrăcat cu un costum impecabil de mătase albă. Dar ce diferenţă! Aşa că am început să mă întreb în ce ape mă scăldam. Deja strigătele pe care le scotea soră-sa de la masă mi se păruseră de cel mai prost-gust. Alături de noi erau cei doi servitori,

femeia și tânărul gras. Oare nici unul dintre ei nu putea să-l anunțe pe Sașa că masa era pusă? Dar această lipsă de bună-creștere era fleac, era Versailles, era Buckingham Palace, față de spectacolul care ni se desfășura în clipa aceea în fața ochilor. Cum v-am mai spus, Sașa a intrat în fugă în salon. Avea părul ud și zburlit, un prosop pe umeri, iar piciorul infirm nu era acoperit decât cu o față de pernă lungă din pânză matlasată, legată cu o sfoară la șold și la gleznă. Un spectacol de ți se făcea părul măciucă! Cred că puține lucruri pe lumea asta sunt mai indecente decât corpul gol al unui bătrân. Și corpul lui Sașa, acoperit de un păr des și alb, care-i dădea aerul unui faun în plină primăvară, depășea orice limită. Părțile rușinoase se legănau voios în fața noastră a tuturor. Când ne-a văzut, s-a oprit din fugă, folosindu-se de un călcâi ca să pună frână. Ochii lui copilăroși ne priveau cu șmecherie și uimire în același timp, apoi au parcurs masa cu lăcomie de la un capăt la altul. Un zâmbet radios de încântare i-a scos la iveală dantura uriașă. În clipa aceea, mi-a revenit în minte ce-mi dezvăluise Rodrigo. Maseuri! Zâmbetul lui Sașa devenise neverosimil de larg. Și-a cerut scuze și a adăugat că ni se va alătura în câteva clipe. M-am uitat spre Ramona și i-am făcut un semn cordial cu ochiul, dându-i să înțeleagă că e cazul să uităm vechile conflicte și să ne arătăm solidari împotriva anarhiei. Îi propuneam să facem pace. Rezultatul îl vom vedea mai târziu. Marietta râdea cu îngăduință, încântată, în fond, de poznele copilașului.

— Erau nudiști? întrebă Juan Ramón, interesat din nou de poveste.

— Erau ceva mult mai rău. Erau niște lepădături! Șobolani negri care aveau pretenția de a fi animale de rasă! Îmi închipui că se credeau zibeline sau vulpi argintii. Nici pe departe! Erau maseuri din cap până-n picioare, nimic altceva!

Asta erau. Mă temeam că va trebui să așteptăm cine știe cât până ce Sașa se va îmbrăca și că ni se va răci ceaiul și toate bunătățile de pe masă vor fi acoperite de muște, dar n-au trecut nici două minute, și respectivul era în salon. Își netezise cât de cât părul, cu mâna, mai mult ca sigur, și își pusese pe el un vechi halat de baie în dungi, care îi ajungea până aproape de călcâie. În schimb, era tot desculț. A început așadar ceremonia. Stăpâna casei s-a ridicat în picioare și a început să ne țină un discurs atât de protocolar, că m-a lăsat cu gura căscată: „Eu și fratele meu ne simțim extrem de onorați de prezența în casa noastră a doi prieteni mexicani, Ramona și Chiriac. Ramona și Chiriac, fiți bine-veniți la această modestă masă!“ Am sărit ca ars. „Chiricuță, cel cu verde tichiuță, domiciliat în strada Răgetului, numărul nouăzeci și cinci, apartamentul șapte – am strigat cu o voce stridentă ca o ușă care scârțâie –, e mândru să se considere servitor al copilașului Sașa și al adorabilei și preadelicatei sale surori, și mai ales al Copilului făcător de minuni, Sfințișor al pășunilor. Da, dragi prieteni, Chiricuță, cel cu fundul pâlniuță, și Mamoneta, maimuța care se cacă de cade ștacheta, vă mulțumesc pentru onoarea pe care le-o faceți și se înclină în fața acestei mese nobile și frățești.“ Am tăcut cu ochii țintă la matroana nerușinată cu un zâmbet batjocoritor pe buze care însemna: „Acu' să te văd, canalie!“.

Toată lumea se oprise din râs, chiar și gemenii. Îl priveau cu toții, mai curând cu spaimă, pe bărbatul care se sucea în toate părțile, se încorda, gesticula și parcă se împuținа fizic. Spectacolul era din ce în ce mai respingător.

— Încă un coniac, domnu'? îl întrerupse don Antonio.

— Mai bine aș bea un whisky. Foarte slab, doar simbolic, dar, te rog, nu-mi mai spune „domnu'“. Detest formele acestea prescurtate. – De la Estrella sorbi o înghițitură zdravănă și se întoarse la povestirea lui: – S-au speriat de-a binelea.

Ni s-au servit, pe un fond de mare nervozitate, o mie de lucruri, aproape toate dulci. N-am mâncat mai nimic, căci îmi pierise orice poftă de mâncare. Le-am cerut un pahar de anason. Îmi dădeam seama foarte bine că se simțeau încolțiți. Marietta Karapetiz încercă să abordeze cu o voce supusă, aproape rugătoare, tot felul de subiecte legate de Mexic: specialități regionale, sărbători tribale și mâncăruri specifice; ne vorbi despre un fel de pateu de fasole învelit în niște frunze aromatice, cărora unii le spun *hierba santa*[14] și alții, frunze de *tlanepa*[15], din care gustaseră de ziua morților într-un cimitir aproape de Xochimilco. „Ce greu era să călătorești prin țară pe vremea aceea! Am mers cu căruța, pe măgar, pe jos, de-a lungul și de-a latul țării, cât era ziulica de mare. *Viva México!*" Trebuie să recunosc că în viață am avut numai sfetnici foarte proști, și anume: soră-mea, alcoolul și ranchiuna. Pe ultimii doi îi consider responsabili de tot ceea ce mi s-a întâmplat în seara aceea. Micile victorii de la începutul serii m-au făcut să mă simt mândru de mine și să pierd simțul realității. Nu voiam să-i scap din mână, să schimbe subiectele cum au ei chef și să batem câmpii despre frunzele de *tlanepa* sau despre orice alt subiect pe care nu-l alesesem eu. Vom vorbi despre Mexic mai târziu, după ce ne vom fi încheiat socotelile, vom fi semnat pacea și vom fi stabilit condițiile viitoarei noastre prietenii. Poate că mergeam prea departe în ceea ce privește forma, dar, în fond, adevărul este că exigențele mele erau minuscule, de-a dreptul ridicole. Nu ceream decât ca femeia aceea să-mi îngăduie să-i fiu prieten, admirator, discipol, să nu-mi mai pună nume grotești, să renunțe la a-mi vorbi cu căldură pentru a mă ignora și batjocori în momentul următor și

---

[14] „Iarba sfântă" (n.tr.).

[15] *Tlanepaquelite* (n.tr.).

mai ales să nu mai facă deosebire, pentru mine atât de umilitoare, între felul de a o trata pe Ramona Vives și pe mine. Asta-i tot! La urma urmelor, nu era cine știe ce! Mai nimic! Dar, pentru a o face să înțeleagă un lucru atât de simplu, trebuia mai întâi să o oblig să muște pământul; apoi va veni și ceasul cel dulce al armistițiului. Cu un aer monden și nepăsător, care-mi stătea atât de bine, l-am întrebat pe Sașa: „Și altfel, ce mai faceți? Cum merge cu masajele?“ „Ehe, masajele! – îmi răspunse el cu eternul lui aer copilăresc. Nici prea-prea, nici foarte-foarte! – zâmbi, dând din umeri, și continuă: – Nu mai sunt la vârsta la care să fac masaje, nu mai am mâinile de altădată, nu mai am nici o putere în ele. Dar să știți că îmi place în continuare să muncesc. Consider masajul mai curând o artă decât o tehnică și îl ador.“ Zâmbi din nou, parcă scuzându-se, și adăugă: „Continui masajele doar de amorul artei.“ „Ce vorbă-i asta? – interveni soră-sa. Ce-mi aud urechile! Auziți-l cum se plânge! Sașa a fost toată viața lui zdravăn ca un stejar și, uitați-vă bine la el, așa e și în ziua de azi. Tare ca fierul, iute ca oțelul! Pe vremuri, când trăiam în Portugalia, era cunoscut sub numele de Clește-de-Oțel. Putea să pună la loc un os dislocat dintr-o simplă mișcare de deget.“ „Ce lucruri interesante se pot auzi în casa asta! – am adăugat eu cu ironie. În prezența dumneavoastră, omul cât trăiește învață.“ Vorbeam ca un somnambul, fără să știu în ce direcție mă îndrept. În fond, au fost suficiente câteva secunde ca să mă demoralizeze complet. Îmi închipuisem că voiau să ascundă perioada masajelor ca pe un secret degradant, un episod clandestin și rușinos, cu care îi dădeai gata menționându-l, iar ei de fapt se făleau cu el, de parcă era cea mai înaltă decorație. „Sora dumitale avea degete la fel de puternice?“, am întrebat eu fără nici o convingere, pentru că eram sigur că nici ei nu-i era rușine de acest lucru din trecut. „Bineînțeles! – îmi

răspunse Sașa, umflându-se în pene de mândrie familială. Habar n-ai ce forță avea Marietta în degete. Poate chiar prea multă. Degetele ei erau puternice, dar totodată pline de delicatețe; buricele lor erau pline de imaginație." „Clienții îmi ziceau Mânușițe-de-Mătase – strigă încântată persoana în cauză. Eram o pereche senzațională: Mânușițe-de-Mătase și Clește-de-Oțel." „Uneori schimbam rolurile – îi tăie vorba Sașa –, în acord, bineînțeles, cu dorința clientului. În cazul acesta, ea se transforma în clești de oțel, iar mâinile mele deveneau de mătase. Clienții se topeau de plăcere când erau pe mâinile noastre. Și să nu crezi că aveam de-a face cu niște bieți amatori care se mulțumesc cu câteva lovituri cu palma pe spate. Nu, dragă domnule, clienții noștri veneau din straturile cele mai înalte ale aristocrației, ale marilor averi și ale ecranului. Dimineața li se anunța sosirea în Portugalia și le vedeam fotografia în ziare, iar la amiază, cel târziu după-masa, erau pe mâna noastră. Era o distracție fără margini." Divina Egretă, cu privirea pierdută în infinit, adăugă, nu fără o oarecare ironie de prost-gust: „O perioadă de frivolitate, oricât de scurtă ar fi, e totdeauna bine-venită. Pentru noi, aceasta a fost o adevărată Vârstă de Aur." „Ne căutau, se rugau de noi, ne plăteau oricât am fi cerut – continuă fratele ei, debordând de entuziasm –, și iată că se inversau iarăși rolurile. Noi eram adevărații regi și ei erau umilii noștri servitori." „De două-trei ori pe an, catadicsea să coboare la Estoril un prinț de viță regală – Marietta Karapetiz vorbea atât de încet când i-a pomenit numele, încât n-am putut auzi cine era acest moștenitor de tron. Își făcea apariția cu trei-patru prieteni, mereu aceiași, nedespărțiți, din câte se pare, încă de pe vremea școlii. Niște băieți de toată frumusețea, eleganți, mereu veseli, bronzați, cu multă prestanță și sportivi înnăscuți. Zile în șir totul nu era decât strigăte, bancuri groase, râsete, fadouri, foxtroturi și balalaici.

Mă întorceam acasă moartă de oboseală, dar în culmea fericirii. Karapetiz, care avea o minte atât de ageră, numai ce mă vedea și îmi spunea: «Se vede de la o poștă. Probabil, iar au venit la băi cei patru muschetari voioși». Se pare că în zilele acelea cântam chiar și în somn. Mă tem că după atâta vreme nici unul dintre băieții aceia plini de veselie n-a mai rămas în viață. Aveau multă imaginație, multă grație și o energie care nu știu de unde le venea, pentru că erau putred de bolnavi până în măduva oaselor. Sfinte Dumnezeule! După o frecție serioasă, trebuia să-ți dezinfectezi mâinile cu formol!" Credeam că-mi dau duhul. Nu puteam să-mi cred urechilor. Aceasta era oare femeia pe care o auzisem vorbind despre calitățile mele și despre drumul luminos care mi se deschidea la picioare? Eu îmi închipuiam că o să-i dau peste nas, ca să-i mai scadă înfumurarea, să nu se mai creadă mare și tare, iar ea vorbea cu o plăcere nemaipomenită despre meseria aceasta infamantă. Ramona își băgă și ea coada în această farsă josnică: „Ce minunăție, Marietta, ce lucruri extraordinare povestești și ce puternic flux ludic emană din fiecare moment al vieții tale! Te invidiez! Îți jur că te invidiez!" „Ți-ar plăcea și ție să te apuci să faci masaje la baia de aburi, Ramolita?", i-am trântit-o eu, dar ea nici măcar n-a catadicsit să-mi răspundă. Nu mai lipsea decât să-și scoată carnețelul din geantă și să ia notițe: „În câțiva ani, Mânușițe-de-Mătase și Cleşte-de-Oțel au făcut praf tineretul înaltei societăți din mai multe țări europene". În acea clipă privirea amfitrioanei a căzut pe ciorapii Ramonei și amândouă s-au pus să compare modelul, dungile, materialul, și asta a mai domolit spiritele în jurul mesei. Sașa și-a tras scaunul lângă mine și, cu voce joasă, m-a rugat să-l însoțesc pe balcon ca să admirăm peisajul marin. Marea nu se vedea nicăieri, dar acesta a fost momentul în care m-a rugat să am răbdare cu sora lui, să n-o mai chinuiesc, ci

mai bine să mă gândesc la câte a avut de suferit, și mi-a destăinuit faptul că ar fi putut fi o mare dansatoare din buric, dacă n-ar fi avut pântecele pocit de o cicatrice asemănătoare unei guri căreia numai glasul îi lipsea ca să spună „mamă" și „tată". Eram atât de enervat, încât simțeam că mă sufoc. M-am întors la locul meu, hotărât să revin la subiectele mexicane, chiar și la pateul de fasole învelit în frunze de *tlanepa*, dacă era nevoie. Am întrerupt așadar idila dintre cele două femei și ciorapii lor, decis să înlătur miasmele în care se rătăcise conversația, și, ridicând vocea, le-am spus: „Călătoriile dumneavoastră erau, desigur, o adevărată odisee. Vă admir îndrăzneala de care ați dat dovadă." Așa-numita Mânușițe-de-Mătase lăsă baltă discuția despre ciorapi și mă atacă pe neașteptate: „Ce dracu' tot spui acolo, Casianus?" Nu m-am lăsat impresionat de noul nume, în ciuda felului trivial în care îl pronunțase, „Casi anus", și i-am răspuns ca un îngeraș: „Să te aventurezi pe drumurile Mexicului în timpul revoluției, dragă doamnă, însemna să te expui unor riscuri foarte mari". „Eram toți trei curajoși, neobosiți, trei bărbați neînfricați, însetați de aventură, dacă pe căcâcea de bărbatu-meu îl putem califica drept bărbat, nu degeaba i se zicea încă de pe atunci *Karkamaliz*[16]. De fapt, eram patru cu toții. Călătorea împreună cu noi un om fermecător, căruia toată lumea, chiar și nevasta, și copiii îi spuneau Gloabă[17]. Nu ne era ghid, ci prieten. Era de la munte, din Jalisco, și, când n-avea altceva mai bun de făcut, se străduia să mă seducă. Mâncam toți patru la aceeași masă, n-am făcut niciodată deosebire între noi. Gloabă asistase deja de două ori la cultul Copilului Sfințișor al pășunilor și luase parte la sărbătoare. El a fost primul care i-a vorbit

---

[16] *Carcamal* (sp.) - „boșorog" (n.tr.).

[17] *Garrapata* (sp.) - „căpușă"; „gloabă" (n.tr.).

lui Karapetiz despre existența acelor ceremoniale cu totul aparte și s-a oferit să ne conducă la locul respectiv. Cum v-am mai spus, eram cu toții neobosiți și îndrăzneți. În primul rând, Sașa: el ne dădea tuturor exemplu. Nimic nu-l descuraja, nici pădurile sălbatice, nici deșertul, nici munții." „Și nici sălile de saună, de gimnastică sau de baie – îi taie vorba frățiorul, al cărui spirit nu reușea să se desprindă de excitarea aburilor –, unde – adăugă el –, nu știu dacă știți, pericolele sunt mai mari decât în junglă. Îmi aduc aminte de un sicilian excentric, contele de Z. Povestea e prea lungă și un pic încâlcită, dar o voi rezuma în trei cuvinte", și iar se îmbarcă, antrenând-o și pe soră-sa în circuitul nebulos Funchal, Estoril, Cascais, pierzându-se în amănunte de doi bani în legătură cu ședințele de lucru: gâturi înțepenite și dezdoite cu forța, mușchi puternici și buci fleșcăite, pe care câte o lovitură ici și o pălmuță colo le făceau ca noi, sau presiunea arterială a nu știu cărui conte, despre care au crezut nu numai o dată că va da ortul popii în mâinile lor. Părea atât de greu să-i scoți dintr-ale lor, încât mă resemnasem să suport acest subiect până va veni ora despărțirii. Dar, printr-o intuiție neașteptată, i-am întrebat dacă li se părea mai atrăgătoare atmosfera mondenă a masajului sau ceremonia sacră a Copilului Sfințișor al pășunilor. La întrebarea mea, cei doi frați au reacționat cu o anumită reticență, din cauza acestei comparații care li s-a părut surprinzătoare, îmi închipui; după care pe buze le-a înflorit un zâmbet strălucitor, dezvăluindu-le dantura atât de puternică, încât aproape îți făcea frică. Apoi au început să mănânce fără rușine, cu o poftă colosală. Mierea li se scurgea pe mâini, de la colțul buzelor, din nări și pe bărbie. „Ei bine – spuse în cele din urmă Marietta Karapetiz, pe un ton oarecum dubitativ –, adevărul e că la prima vedere atmosfera este foarte diferită în cele două situații, iar participanții trebuie

să dea dovadă de calități ale spiritului care aparent sunt incompatibile; dar, dacă te uiți mai îndeaproape, descoperi că există o legătură secretă care le înrudește. O sărbătoare la tropice evocă întotdeauna fructe din belșug, coliere de flori, oameni cu pielea de culoarea scorțișoarei, un anumit fel de muzică, o delectare permanentă a simțurilor, lumea concepută ca o delicatesă care-ți trezește toate poftele. În ceea ce privește masajul, corpul este și aici principalul element, mușchii au rolul fructelor, aburii care te învăluie evocă umiditatea de la tropice. Dați-mi voie să vă povestesc câteva anecdote și veți trage singuri toate concluziile. Sărbătoarea la care mă refer era faimoasă prin multitudinea simbolurilor și a intervențiilor divine legate de ea. Mă întreb dacă în ziua de azi ar mai putea avea loc ceva asemănător. Ar fi, desigur, cu totul altceva. Trăim în altă epocă. Chiar dacă s-ar celebra astăzi, ea n-ar mai avea în nici un caz caracterul solar de altădată, ci ar fi un rit clandestin care și-a pierdut vigoarea și plenitudinea. Iar dacă ar fi cumva publică – ceea ce nici măcar nu pot să-mi imaginez – ar fi de o vulgaritate copleșitoare. Pe vremea aceea era un cult păgân, o orgie, dacă-mi permiteți acest cuvânt mai mult decât periculos, al cărei scop era sărbătorirea fertilității. În cursul acestei ceremonii, bărbații primeau viață de la Natură și dădeau viață Naturii." „Pentru că – interveni Sașa exuberant ca de obicei – te rog să mă crezi că nimic nu e mai frumos decât să-ți faci nevoile sub un cer albastru, în mireasma florilor și a celor mai delicioase fructe. Nu ți se pare mai nobil să-ți ușurezi trupul în acest cadru decât între stâlpi de marmură falsă? Sau, dacă-mi permiteți să dau un exemplu și mai simplu, cum să nu fie mai bine să te caci lângă un râu cu apa cristalină, printre egrete cu pene albe și nori de fluturi albaștri și galbeni, în loc să te bagi într-un subsol întunecos și urât mirositor?" „Dacă-mi permiteți și

mie să-mi dau cu părerea, adevărul e că eu unul prefer să fac așa ceva într-un loc închis și cu o instalație sanitară adecvată, indiferent dacă sunt într-o sală de marmură sau de chirpici", am răspuns eu sec. „Dilema nu e chiar așa de simplă – interveni inefabila Ramona, înroșindu-se la față ca o măicuță și cu cea mai copilărească voce din lume –, pentru că în om ceva e sensibil la fastul marmurei și ceva la fel de puternic respinge acest lux exagerat și artificial și tinde spre o legătură mai strânsă cu Natura." „Este triumful marelui suflu păgân care, din fericire, mai curge prin venele noastre", declară Marietta Karapetiz cu o solemnitate de preoteasă antică. Ochii lui Sașa străluceau ca ai unui copil neprihănit. Cu o voce cumpătată, îngână binevoitor: „Omul e o trestie gânditoare, dar nu trebuie uitat că, în același timp, e o trestie care se cacă". Frazele se înlănțuiau una după alta fără preget. Eram sătul până peste cap de toată vorbăria asta. Simțeam un fel de val excremențial care urma să mi se spargă deasupra capului. Am făcut un efort supraomenesc să-mi înving scârba și, cu o voce tremurătoare pe care am încercat să o transform într-o criză de tuse, am încercat din nou să îndrept discuția spre un aspect turistico-etnografic. Am abordat subiectul călătoriei făcute în sud-estul Mexicului sub conducerea faimosului Gloabă, interesându-mă de specificul regiunii, de flora, fauna și relieful ei. Care erau principalele culturi? I-am întrebat dacă pot să-mi explice de ce nu se cultivau nici linte și nici năut prin părțile acelea. Încercaseră vreodată să semene hamei sau malț? Locuitorii erau indigeni puri sau metiși? Și care era regimul de proprietate a pământului? Ce însemna ceremonia la care asistaseră? Era într-adevăr sau doar în aparență o ceremonie religioasă? „Am ajuns în cele din urmă într-o poiană uriașă în mijlocul pădurii, pe malul unui râu de toată frumusețea – spuse Divina Egretă cu o voce resemnată, ca de misionar. Un loc

miraculos! Când îmi amintesc natura aceea fastuoasă, pot spune că mi-a fost dat să văd cu ochii mei ce înseamnă Raiul; în același timp, mi-a fost dat să simt pe propria piele ce înseamnă Izgonirea din Rai, și asta nu pot s-o uit." Apoi, întinzând o mână și agățându-se de brațul lui Sașa, cu un gest patetic îl întrebă: „Cu ce-am păcătuit noi oare, iepurașule, ca să merităm o pedeapsă atât de aspră? Doamne Dumnezeule! - gemu ea - e posibil oare să nu ne mai întoarcem niciodată în valea aceea de lapte și miere?" „Era de-ajuns să întindem o mână - se auzi vocea tremurătoare a lui Sașa - ca să culegem un fruct necunoscut și minunat: o bacă din sapotier, o caisă de Santo Domingo, un mango sau un uriaș măr *guanábana*; întindeam cealaltă mână și dădeam de fundul unei maimuțe cu o înfățișare și o blană nemaivăzută până atunci. Hai să plecăm de aici, surioară! Ce mai așteptăm ca să ne întoarcem pe meleagurile acelea, unde totul e numai iubire?"

— În sfârșit, a stat ploaia! exclamă don Antonio Millares, ridicându-se ca să deschidă o fereastră. - Poate că era neliniștit din cauza tulburării vizibile a povestitorului și de fața acestuia, care era din ce în ce mai congestionată. De la Estrella își desfăcuse nodul cravatei, precum și nasturele de la guler. Acest simplu detaliu îi dădea înfățișării sale un aspect animalic și dezordonat destul de neliniștitor. - Da, da, repetă bătrânul, a stat ploaia. Câmpul avea nevoie de apă.

Salvador Millares se aplecă și el pe fereastră, apoi se întoarse spre De la Estrella și-i spuse:

— Ți-a venit mașina. Te așteaptă.

— Cei doi frați, continuă musafirul, fără să vrea în nici un chip să renunțe la apartamentul de la Istanbul, începură prin a-mi descrie locurile: o câmpie vastă pe malurile unui râu ce avea ici și colo adevărate insulițe de vegetație exuberantă. Mangustani, tamarini, palmieri de diferite feluri,

yucca, prin părțile acelea li se spune *izote*, liane, maimuțe, egrete, papagali, tapiri, ferigi arborescente mari cât mamutul care se hrănea odată cu vlăstarii ei. „Ne întorseserăm în vremurile primitive – ne asigură amfitrioana noastră, bucolică. În centrul câmpiei erau trei ridicături de pământ; lipsite de vegetație, vopsite în maro și având o scară săpată pe una dintre laturi pentru a urca mai ușor în vârf. Erau trei movile destul de înalte și arătoase, ca niște conuri de ciocolată, ieșind din verdeața pădurii. Karapetiz pretindea că ar fi putut fi piramide prehispanice acoperite de vechii locuitori ca să-și păstreze misterele. Timpul le desăvârșise opera. Iar în vârful fiecăreia se afla câte un adolescent. Unul dintre ei purta hainele, coroana și toiagul înflorit al Copilului Sfințișor, ceilalți doi erau acoperiți doar cu un fel de tunică grecească." „Tot de culoarea ciocolatei?", vru să știe Ramona, care începuse să noteze în carnețel. „Nu, draga mea, ar fi fost, într-adevăr, foarte frumos, dar tunicile lor erau galbene, și să știi că nu le stătea rău deloc. Fiecare flăcău avea atârnat de umeri o mică tobă la care bătea fără încetare cât era ziua de mare, când pe un ritm mai lent, când cu înverșunare frenetică. Și uite așa a trecut dimineața. Primul adolescent, cel care îl reprezenta pe Copilul Sfințișor, era tânărul care câștigase concursul la sărbătoarea din anul precedent. În această ocazie, conta nu atât cantitatea, cât forma, care, cum bine știți, este fundamentală pentru orice operă de artă. Sosiserăm foarte devreme, în zorii zilei, Karapetiz, Sașa, eu și simpaticul Gloabă, prietenul mexican, datorită căruia descoperiserăm această lume. Cam la o oră după aceea, în jurul nostru se agitau o mulțime de participanți de toate vârstele; femeile purtau niște tunici lungi și albe, iar bărbații, niște izmene lungi și un fel de pleduri albe pe umeri. Pe un mal al râului au fost instalate closetele pentru doamnele distinse. Astfel, sub un acoperiș din

frunze de palmieri, între pereți formați din trunchiuri căptușite cu pânză de toată frumusețea, avea să-și petreacă mare parte din zi nevasta șefului local, *el cacique*, protectorul întregii regiuni, stăpânul râului, Domnul luminii, însoțită de o suită impunătoare. Am putut asista la sosirea acelui elegant gineceu, într-o ambarcațiune care era un vis în sine: o mare platformă albă acoperită de văluri de culoarea muștarului cu striuri lucitoare care băteau în roșu de Burgundia. Debarcarea a fost nemaipomenit de grațioasă. Distinsele doamne erau îmbrăcate cu tunici grecești, aveau capetele împodobite cu ghirlande de flori artificiale și țineau în mână niște splendide coșulețe, pline cu mere, ciorchini de strugure, cireșe și piersici din ceară colorată. Soția șefului trăgea după ea un mielușel, cu lâna vopsită în roz și legat la gât cu o sfoară aurie. O doamnă mai în vârstă, care a stat tot timpul lângă ea, poate maică-sa, o mătușă sau o servitoare de cea mai mare încredere, purta în brațe o iguană cu botul legat, de asemenea, cu fir auriu. Totul în ele evoca, fără nici o îndoială, lumea lui Watteau. Se știe prea bine că la tropice totul e mai frumos, mai rafinat și mai suav, cel puțin așa l-am auzit susținând în repetate rânduri pe Karapetiz. Îndată ce nevasta șefului s-a retras în locul care îi era rezervat, a început ceremonia." „Se ardeau copal, smirnă, vanilie, tămâie, scorțișoară – adăugă Sașa, în culmea exaltării. Peste tot se azvârleau petale de trandafiri. Au început să se răspândească în câmpia aceea parfumurile cele mai îmbătătoare de pe pământ." Terminasem de mâncat când cei doi frați ajunseseră în acest punct al povestirii. Din când în când, unul dintre ei întindea mâna ca să apuce câte un fursec de fistic cu miere sau o mică gogoașă din făină de castane amestecată cu nucă de cocos îndulcită. După fiecare îmbucătură, Marietta Karapetiz își înmuia mâinile într-un mic vas cu apă caldă, întinzând apoi vârful degetelor spre

Zuleima sau spre pajul burtos ca să i le șteargă cu niște șervețele foarte fine. Sașa nu recurgea la asemenea servicii rafinate, ci, de cele mai multe ori, își ștergea mâinile pe halat. Servitorii schimbară ceștile: au luat ceainicul de pe masă și ne-au adus cafele. Ciudat, nu-i așa? Dar astea erau obiceiurile acolo. După ce ne-au servit, s-au așezat și ei pe scaune la mică distanță de masă, ca să se uite la ceea ce făceau stăpânii. Se vedea clar că nu pricepeau o iotă în spaniolă, totuși zâmbeau întruna. Atunci când interlocutorii făceau o pauză, ei încuviințau dând din cap. Un public mai bine dresat ca acela era imposibil de găsit! Cei doi frați păreau că au dat în mintea copiilor, atât de intensă și de spontană le era bucuria. Ochii, pielea și mai ales dinții lor mari, totul strălucea în ei. „La un semn, tinerii din vârful movilelor au început să bată toba ca nebunii", spuse Sașa. „Și imediat răspunsul s-a făcut auzit", continuă soră-sa. „Vreo patruzeci-cincizeci de bătrâni, împrăștiați în toate părțile și confundându-se cu mulțimea, le-au răspuns cu un prelung sunet de trompetă. Lumea s-a pus în mișcare. Fiecare a început să-și caute locul în furnicarul acela. Fiecare movilă avea clienții ei; aceștia s-au așezat de jur-împrejur, formând mai multe cercuri concentrice. O lume scăldată în alb, stropită doar ici-colo de negrul părului și de florile care îl împodobeau, înconjura cele trei promontorii. Zgomotul începu să scadă. Bătaia tobelor deveni mai potolită, mai delicată, aproape liniștitoare. Pe nesimțite, încet-încet, liniștea a cuprins grupurile de oameni. Și, dintr-odată, atunci când fiecare părea cufundat într-un soi de intens dialog silențios cu sine însuși, vacarmul izbucni din nou. Tobele începură iarăși să bată cu furie, trompetele le răspunseră cu vehemență și dangătul unui clopot atârnat de crengile unui mangustan răsună atât de dramatic, că parcă anunța sfârșitul lumii. Pregătește-ți sufletul, păcătosule! Ușurează-ți trupul, păcătosule!

Leapădă-te de tot ceea ce-ți este de prisos, păcătosule! Ușile încăperilor primei doamne se deschiseră cu atâta măreție încât cred că nici regina din Saba n-a avut parte de așa ceva. Am văzut-o cu toții ieșind, urmată de doamnele ei de încredere și arătând mulțimii, cu brațele ridicate, un prețios vas de argint pe care îl ducea, urcând cu încetineală lunga scară monumentală, până în vârful piramidei principale. Cu o politețe rafinată și firească în același timp, desigur, fruct al unei culturi străvechi, înalta doamnă l-a ajutat pe tânărul indigen care îl încarna pe Sfințișor să se așeze pe oala de argint pe care o adusese. Apoi, cu o voce lentă și ritmată, având grijă să scoată bine în evidență fiecare silabă, amândoi au început să recite rugăciunea:

Ieși afară, căcățel,
De la locul căldicel!

Fă cu mine o minune,
Sfințișor de pe pășune!

Nici nu-mi pasă de e tare
Sau dacă iese mai moale,
De e noapte, de e zi
Sfințișorul meu să fii!

Cu cei ce cred în tine fii clement,
Sfințișor Incontinent!

Și toată mulțimea de participanți, instalați pe o uriașă varietate de recipiente: oale de noapte, bidoane de ulei sau de benzină, *braseros*, supiere, chiuvete, lighene, farfurii, cutii de pantofi sau pur și simplu modeste frunze de platan, repetau cu fervoare și cu credință, plini de speranță, inspirata

rugăciune. După o clipă, doamna a coborât și s-a îndreptat spre încăperile ei. Lumea spunea că înăuntru dispunea de o ladă din lemn de cedru parfumat, găurită în fund, care îi permitea să se ouă direct în râu. În caz că Sfințișorul îi împlinea rugăciunea, fructul măruntaielor ei avea să servească drept hrană peștilor și șopârlelor. Îndată ce closetul puterii și-a închis ușile, a început adevărata comuniune dintre Om și Natură, banchetul ecologic, dialogul dintre învelișul uman și conținutul său. Câteva ore în șir, în mod hipnotic și insistent, rugăciunea a fost repetată de nenumărate ori. În ritmul rugăciunii, cei care se rugau își legănau umerii și se băteau cu pumnii pe coapse, lovind cu tălpile pământul recunoscător. De pretutindeni se ridicau valuri de suspine delicate, mugete bestiale sau strigăte tremurătoare de uimire. Dacă vă gândiți la miile și miile de scremete care produceau aceste sunete, veți obține poemul polifonic perfect, cel mai patetic și, în același timp, cel mai încărcat de speranță." Dintr-odată, ceva, nu știu ce, poate un claxon îndepărtat de mașină, m-a scos din starea de letargie în care mă cufundaseră nenumăratele prăjituri grăsoase, lichiorurile dulci și cânturile magnetice. Ce se întâmpla cu mine? În ce sabat dezgustător mă băgaseră mânușițele de mătase care acționau fără să bagi de seamă? Toți cei de față, chiar și Zuleima și tânărul burtos, ne băteam cu pumnii pe coapse și loveam pământul cu picioarele în ritmul psalmodierii monotone intonate de acea femeie diabolică. Omul știe cum intră în asemenea fenomene de supunere, dar nu știe niciodată în ce stare va ieși. Am sărit în picioare ca împins de arcuri. Le-am spus gazdelor că petrecusem un moment extrem de interesant, cred că am folosit chiar termenul „fascinant", ca să nu le dau nimic de bănuit în legătură cu nemulțumirea mea. Ba chiar am adăugat, pentru ca plecarea mea să pară cât mai normală, că mă înțelesesem cu Rodrigo

să petrecem pe seară un moment împreună. „Nu știu dacă mai vrei să rămâi sau vii cu mine să te ocupi de bolnav", i-am spus Ramonei, mai mult ca să mă asigur că vom fi conduși la hotel cu mașina. Și am făcut câțiva pași spre ușă. M-am apropiat de cuier ca să-mi recuperez impermeabilul și am prins curaj când am văzut că eram doar la un pas de ușă. I-am întrebat dacă exagerez rugându-i ca Omar să mă conducă la hotel, dat fiind că nu cunoșteam orașul și mi se părea destul de greu să chem un taxi. Ramona a început să râdă ca o nebună. Poate că asta mi-a dat curaj să le strig că nu eram obișnuit să ascult conversații ca acelea, și cu atât mai puțin în timpul mesei. Fusesem crescut în condiții sărace, dar acolo, în fața acelui distins cerc de porci, îmi dădeam seama pentru prima oară că avusesem o educație dintre cele mai alese. Am mai vrut să adaug că doar prin minune am reușit să nu vărs ascultându-le poveștile, dar m-am abținut, și bine am făcut, pentru că în clipa aceea am simțit mâna lui Sașa „ajutându-mă" să-mi scot brațul din mâneca impermeabilului. Nici azi nu pricep cum de a reușit să ajungă atât de repede de la scaunul pe care ședea la ușă. Gestul lui era în aparență afectuos și îndatoritor, dar mă strângea atât de tare, că aproape mi-au dat lacrimile. Cu înfățișarea unui câine jucăuș care nu înțelege pentru ce e pedepsit, Sașa a exclamat: „Nu pleca atât de repede, dragă prietene! Spune-ne mai bine ce te-a supărat! De ce nu-ți suntem pe plac?" „Te surprind poveștile mele, nu-i așa?", întrebă, la rândul ei, surioara cu o voce dulceagă și falsă ca toată persoana ei. „Trebuie să le privești cu ochi curați, cu ochi de copil. Întâmplările povestite nu sunt decât actualizarea unor ritualuri străvechi legate de slăvirea primăverii. Oricât ar părea de ciudat, asemenea ceremonii sărbătoresc fertilitatea, plenitudinea, deștelenirea pământului și culesul fructelor. În aceste situații, magia, farmecul folcloric, candoarea

populară nu sunt decât un voal. Poezia lor profundă își are rădăcinile în praxis." Între timp, ținându-mă strâns de braț, Cleşte-de-Oțel mă facuse să mă așez din nou pe scaun. Sora lui, îngrijorată poate de reacția mea, a întors brusc foaia, așa cum mai făcuse nu o dată în cursul scurtei noastre relații: „Dar, oricât de utile ar fi aceste practici, eu îți dau dreptate întru totul. E ceva în toată treaba asta care ne ofensează simțul estetic, precum și fundamentele cele mai profunde ale moralei. Ce greață a putut să-mi fie când i-am văzut! Puahh! Numai când îmi aduc aminte, și-mi vine să vărs! Sunt de acord că asemenea ceremonii pot avea un anume farmec aspru, un ușor parfum de grajd și de baligă, ceea ce poate fi un stimulent pentru amatorii de senzații tari. *Nostalgie de la boue*, așa numesc francezii acest fenomen. Dar nu toate păsările cântă la fel. Sunt ciori, sunt coțofene, dar sunt și privighetori. În după-amiaza acelei zile, câmpia era o uriașă harababură de murdărie: putoare, rahat peste tot, muște mari cât oul. Unii pretind că printre cei prezenți erau câțiva, cei iluminați, să zicem, care intuiau această legătură mistică a sufletului cu pământul, pe care o predică cu atâta zel toți demagogii, relația dintre actul de a-și ușura trupul și apropierea de dumnezeire, despre care vorbea nici mai mult, nici mai puțin decât însuși înțeleptul Ulpianus. Asta să i-o spună lui mutu'. Pentru mine, nu era vorba decât de o mulțime de oameni fanatici și prostiți, amețiți de soare și de mirosurile urâte, așezați în poziții grotești, victime ale unor colici îngrozitoare, în timp ce alături zburdau maimuțele, scârbite și ele, ținându-se de nas, chițcăind ca niște draci și încercând să exorcizeze, săracele, spectacolul lamentabil al acelei umanități decăzute. Eram în plin sabat, dar cel mai dezgustător sabat pe care și-l poate imagina cineva. Ai dreptate, Casidor, nu era nimic altceva decât un banchet al mațelor. La un moment dat, pe fondul unui nou

vuiet absurd de tobe, trompete și fluiere, a ieșit și doamna *cacique* din încăperile ei luxoase, dând astfel, *hélas!*, semnalul pentru ceremonia finală. Unii primiseră ajutorul milostiv al micuțului sfânt, alții rămăseseră cu încărcătura în ei. Nu vă mai pot povesti. Întoarcerea elementului germinal la țărâna fără viață luase sfârșit. Ceea ce a urmat putea să nu fie ceva rău în sine, dar felul în care s-au petrecut lucrurile a fost o batjocură josnică la adresa tuturor participanților. Urma confruntarea cu Puterea și cu toată cohorta ei de abjecții, corupții și complicități. Trebuia desemnat învingătorul, care, timp de un an de zile, avea să se pregătească pentru a-l încarna pe Copilul Sfințișor la sărbătoarea următoare. O responsabilitate foarte grea. Am obosit de atâta vorbă... În sfârșit, cum v-am mai spus, vă rog să nu mă lăsați să spun același lucru, mulțimea a devenit dintr-odată agresivă și obraznică, atât plebea, cât și elita. Lui Sașa, care e un prost și jumătate, i-au suflat premiul de sub nas." „De sub fund, vrei să spui", o corectă, amărât, cel în cauză. V-am mai spus că de la o vreme voiam să plec. Îmi venea să vărs. Căldura era insuportabilă. Servitorii umpluseră din nou masa cu mâncare și cei doi frați începură iar să se îndoape cu dulciuri și să se umple de miere pe tot corpul. Sașa nu mai era singurul care-și ștergea mâinile pe halat; Marietta făcea la fel. Își înmuia degetele în lighenașul de apă și și le ștergea pe halatul fratelui. Am luat și eu o bucățică de prăjitură; o duhoare de cloacă mi-a inundat gura. Am vrut să mă ridic, să caut baia ca să pot vomita, dar din nou gheara lui Sașa m-a silit, cu o forță ieșită din comun, să rămân pe scaun. Domnea o excitare nefirească. Omar, șoferul cu înfățișare atât de respectabilă, venise și el la chef și, ca și ceilalți, își umplea degetele de miere, iar apoi și le ștergea pe unde apuca, pe batistă, pe picioarele Mariettei Karapetiz sau chiar pe pantalonii mei. Stăpânii și servitorii au început să-și facă

semne cu ochiul, să râdă, mai întâi pieziș, pe ascuns, apoi cu hohote nestăpânite, să vorbească pe limba lor misterioasă și să se strâmbe la mine în mod îngrozitor. Cel mai surprinzător moment a fost acela când Ramona Vives, cu totul pe neașteptate, s-a așezat de la locul ei, s-a pus pe vine și a început să se învârtă în cerc, apropiindu-se din ce în ce mai mult de mine. Înainta legănându-și corpul, mai ales șoldurile, și-și clătina capul dintr-o parte în alta în mod caraghios, încercând să imite fără succes mersul de gâscă. „Cuac, cuac, cuac! Pe tine te caut, Cuasimodo! Cuac, cuac, cuac, cuac!" Toți o aplaudară și începură să măcăie ca ea – tânărul servitor cu burta imensă și altădată respectabilul Omar făceau din buze niște zgomote mult mai puțin inocente –, făcând cerc în jurul meu. Ca să le fiu pe plac, am intrat și eu în cor: „Cuac, cuac, cuac! Cuasimodo, cuac, cuac, cuac!".

— Dar ce rost avea să vă spună pe nume atât de ciudate, dragă domnule?

— Habar n-am. N-am priceput niciodată de ce. În ziua aceea, mi-au zis Chiriac, Chiril, Casianus, Casidor, Cuasimodo! De ce? Presupun că aveau chef să-și bată joc de mine, să mă umilească! Eram într-un asemenea hal încât, ca să scap de batjocurile lor, am fost obligat să le propun eu, eu însumi, oricât de incredibil poate să pară acest lucru, să ne întoarcem la subiectul de care mi-era atât de scârbă! Cu ultimul dram de îndrăzneală care îmi mai rămăsese, am reușit să le spun: „Dragi prieteni, vă rog să nu mai întrerupeți povestea ilustrei noastre gazde. Mai bine să-i lăsăm timpul necesar pentru a-și termina savanta expunere cu caracter etnografic pe care a început-o. Vă rugăm să ne povestiți, stimată doamnă profesoară, ce s-a întâmplat după aceea!" „De întâmplat, s-au întâmplat multe – răspunse ea puțin mai liniștită. Juriul s-a întrunit ca să delibereze acordarea premiilor. Nu-mi amintesc care era criteriul de selecție,

oricum n-are prea mare importanță, pentru că totul nu a fost decât o fraudă de la început până la sfârșit; ar trebui să recitesc notele lui Karapetiz – îmi răspunse ea și, pe neașteptate, cu gesturi și pe un ton încărcate de venin, adăugă: – Dumneata n-ai nici o jenă! Da, domnule! Vrei să le știi pe toate, ai tot felul de pretenții și nu te lași. Dacă ai putea și dacă noi ți-am permite, m-ai călca în picioare ca să mă faci să-ți spun anumite lucruri pe care eu, din corectitudine, mă simt obligată să le păstrez secrete. Bietul Sașa, acest inocent, care pe vremea aceea era încă un copil, un mic găgăuță care nu știa ce înseamnă răutatea oamenilor, a suferit cum nici nu-ți poți închipui. Atunci a avut loc prima dintr-un lung lanț de înfrângeri pe care le-a cunoscut în viață și n-am de gând să dau în cap nimănui numai pentru a satisface curiozitatea morbidă a unui necioplit. Află, te rog, că toate aceste dulapuri sunt pline de documente. Lui Karapetiz i-au trebuit ani de zile ca să interpreteze anumite fenomene, și dumneata vrei să știi totul din prima clipă. Pentru ce trebuie să-ți fac pe plac? Pentru ochii dumitale frumoși? Pentru ca un puturos ca dumneata să nu trebuiască să facă nici cel mai mic efort! Poate vrei să mă apuc chiar în clipa asta să caut documentul de care ai nevoie? Să-ți traduc principalele pagini? Din ce limbă în ce limbă?" M-am apărat cum am putut. I-am precizat că nu ceream nimic și că nu aveam nici cea mai mică dorință să văd documentele acelea. Singura mea îndrăzneală a fost s-o întreb cum s-a terminat sărbătoarea, și vă rog să mă credeți că am pus această întrebare cu cea mai mare inocență. „Sărbătoarea? – exclamă ea cu uimire. Ai neobrăzarea să consideri sărbătoare nerușinarea aia fără margini? Sărbătoare? Sărbătoare, purcoiul ăla de murdării? Acum îmi dau seama, domnule, că simțul dumitale moral e aproape inexistent! Întrunirea aceea, dacă te interesează atât de mult să știi, a luat sfârșit când toți cei prezenți s-au

împreunat cu toate cele prezente, le-au făcut mulți copii și duminica le-au dus să facă plajă la mare. Nu mă crezi? Bine, atunci să-ți spun adevărul, a luat sfârșit când toți participanții și-au rostit ultimele rugăciuni, au aprins o lumânare în memoria Copilului Sfințișor și au plecat liniștiți să-și facă siesta. Iar savantul Karapetiz, umila dumneavoastră servitoare, fratele acesteia, acest papă-lapte prezent printre noi, un bun de nimic, un zero la pătrat, și asta fiindcă azi sunt într-o fază generoasă, și așa-zisul prieten poreclit Gloabă, care nu se știe de unde a apărut, ghid pentru turiști de tot felul și aventurier de profesie, armăsar de operetă, un desfrânat și un scelerat, au fost apoi nevoiți să facă multe sieste ca să-și revină după experiența aceea înfiorătoare, stabilindu-se în casa situată în centrul orașului Mexico, pe strada de la Palma, numărul nouăzeci și cinci, apartamentul șapte, casă modestă, dar cinstită, unde se putea dormi, spre deosebire de câmpia aceea plină de rahat de care nici porcii nu aveau curajul să se apropie. Dar ia să vedem! De ce vrei să știi toate lucrurile astea? Din pur interes științific? Ți-ai pierdut mințile dacă îți închipui că am să-ți înghit gogoașa asta!" Mă privea cu ochi fioroși. Un tic la pleoapa dreaptă îi deforma fața de păsăroi. „Ți-am mai spus că ceea ce a urmat a fost îngrozitor. Cuvântul meu nu ți-e de-ajuns? Vrei să știi prea multe. Ai uitat că ai de-a face cu o doamnă? O doamnă! Nu cumva vrei să mă cac în fața dumitale?" După cum vă puteți da seama, situația devenise inacceptabilă. Marietta Karapetiz își suflecă poalele rochiei negre peste genunchi și făcu gestul de a se așeza pe vine, exact cum făcuse Ramona cu câteva momente mai devreme. Fața îi era schimonosită de ură, de dispreț și de scârbă. „Vă rog să mă iertați! – i-am spus eu cu toată demnitatea de care mai eram în stare. Nu am și n-am avut niciodată nici un interes să cunosc această poveste oribilă." Omar

și servitorul cel gras o ajutară să se ridice de pe jos și să se așeze pe un fotoliu. „Dumneata ai fost cea care ținea morțiș să ne-o povestească." Și apoi, ca și cum nimic nu s-ar fi întâmplat, m-am uitat la ceas și am adăugat: „Ce-mi văd ochii! V-ați pierdut atâta timp din cauza mea! Nu mi-am dat seama că e atât de târziu. Permiteți-mi să-mi iau rămas-bun!" Eram hotărât cu orice preț să plec, chiar dacă Sașa îmi rupea coastele. Trebuia să fug de acolo.

Se auzi soneria.

Amelia Millares se ridică să deschidă. În fața ușii era un bărbat în livrea care se prezentă ca șoferul avocatului De la Estrella, adăugând că încă de dimineață fusese sigur că va fi o zi cu ghinion. Cu un ton autoritar, îi spuse patronului că era cazul s-o pornească la drum, că ar fi bine să nu mai facă pe prostul și că asta era ultima oară – pe cuvântul lui de onoare – când îl mai conducea acasă în halul ăla.

— Un moment, Arnulfo, doar un moment, și sunt la dispoziția ta! Am ajuns aproape de sfârșit. Îți jur că, de data asta, n-o să mi se mai întâmple, Arnulfo, îți jur, n-o să fie nevoie să mă speli. Domnule Millares, roagă-l să mă mai lase câteva minute! Spune-i cât de frumos m-am comportat. În momentul acesta, nici nu pot să mă ridic în picioare. – Și imediat își continuă povestea: – Cei de față, surprinși de fermitatea atitudinii mele, n-au avut nici o reacție pe moment. Se uitau cum mă îndrept spre ușă fără să scoată o vorbă. Clește-de-Oțel nici măcar nu m-a atins. După ce deschisesem ușa și eram deja cu un picior afară, m-am întors spre toată adunarea și i-am întrebat sfidător: „Așadar, cum a luat sfârșit acest sabat dezgustător? Pot să-mi închipui și singur, dar prefer să mi-o spuneți cu gura dumneavoastră!" Cei doi frați au rămas cu gura căscată, pierzându-și orice siguranță. Marietta Karapetiz începu să îngaime cu o voce supusă: „Păi, să vezi, o bătrână fără puteri mi-a arătat ce

făcuse pe un splendid platou de porțelan alb. M-a cuprins spaima când am văzut ce se putea adăposti în trupul acela mititel. Apoi Copilul Sfințișor s-a apropiat de noi... A trebuit să îngenunchem... Te rog, domnule, te implor, nu mă obliga să continui! Sunt o femeie bătrână, am suferit mult în viață, mi-am pierdut părinții încă din fragedă copilărie. Inima mea nu mai e cea de altădată. Îmi pare rău că te-am cunoscut." Marietta Karapetiz a tras o dată aer în piept cu putere și ca prin miracol parcă și-a recăpătat în clipa aceea toate forțele pierdute. Cu o voce tunătoare, pe care i-ar putea-o invidia orice sergent, a început să strige: „Afară! Ieși afară chiar în clipa asta! Sașa, pentru numele lui Dumnezeu, mișcă-te și dă-l afară așa cum știi tu!" N-am mai suportat. Am închis ușa și am luat-o la fugă pe scări. N-am vrut să iau liftul ca să nu am vreo surpriză neplăcută. Când am ieșit în stradă, mi-am auzit numele strigat și am ridicat capul. Hoașca și gașca ei de tâlhari ieșiseră cu toții pe balcon. Urletele lor erau ca niște croncănituri. Sașa îmi arăta impermeabilul și pălăria, făcându-mi semne cu o mână să urc din nou să le recuperez. Să urc? Nici mort! Am strigat la ei să mi le arunce de sus, căutându-mi totodată cuvintele, de preferință cele mai usturătoare, cu care să le răspund după ce-mi voi fi recăpătat hainele. Mi s-a părut că zăresc un luciu metalic pe balcon, apoi ceva mi-a trecut pe lângă tâmple și m-a lovit pe umăr. Mi-am ridicat ochii și i-am văzut pe Marietta Karapetiz și pe Sașa deșertându-mi în cap niște olițe de noapte. Apoi s-a produs cel mai îngrozitor lucru. Zuleima, Omar și tânărul adipos mi-au turnat în cap un lighean mare plin de murdării. Am vrut s-o iau la fugă și n-am reușit, am alunecat și cea mai mare parte a conținutului a căzut peste mine. Îi auzeam râzând în hohote, chiuind și strigând tot felul de măscări. Eu am rămas în patru labe ca un porc, înglodat într-o materie vâscoasă și scârboasă. În plus, îmi

pierdusem ochelarii. M-am ridicat cum am putut, am mai căzut de câteva ori, lovindu-mă destul de rău. Nu mai știu nici pe unde și nici cât timp am rătăcit în felul ăsta. Căutam marea și n-o găseam. Au trecut câteva ore de care nu-mi aduc deloc aminte. Am ajuns la hotel cu mașina poliției. Un angajat al hotelului m-a identificat ca fiind clientul lor și m-a acoperit cu o pătură, pentru că nu aveam pe mine decât lenjeria de corp. Probabil că la comisariat mă dezbrăcaseră de hainele murdare și-mi făcuseră duș. A trebuit să intru în hotel pe ușa de serviciu. Polițistul care mă însoțea mi-a dat înapoi pașaportul. M-am urcat în cameră. Nu mai știu cine m-a anunțat că Rodrigo Vives fusese internat într-o clinică cu vreo două ore mai devreme. Mi-am făcut bagajele, dar la recepție mi s-a spus că nu puteam să le scot din hotel dacă nu plăteam nota. Din fericire, în cameră scosesem câțiva dolari, foarte puțini, pe care îi ascunsesem în căptușeala valizei. Le-am explicat că eram invitatul domnului Vives, că, dacă ar fi fost după mine, n-aș fi pus în viața mea piciorul nici în hotelul lor blestemat și nici în Turcia, cât era ea de mare. Portofelul îmi dispăruse odată cu hainele murdare. De la hotel au telefonat la poliție, unde li s-a spus că m-au cules de pe stradă numai cu izmenele de pe mine, ceea ce nu putea fi adevărat, pentru că în cazul acesta de unde îmi apăruse pașaportul? Ce să vă mai spun, până la urmă am lăsat acolo valiza, mi-am vândut ceasul și stiloul pe nimic unui tip de la hotel, am mers pe jos până la gară și de acolo nu m-am mai mișcat până la plecarea trenului. Am călătorit într-o stare de semiconștiență, nu-mi dădeam seama – era poate doar o părere – decât de duhoarea care se degaja din tot trupul meu. Rodrigo Vives nu mi-a trimis niciodată valiza înapoi. M-am gândit să fac o plângere în acest sens, deoarece nu numai că fusesem despuiat de ceea ce îmi aparținea, dar suferisem și un grav prejudiciu emoțional. Dar

să ajungi prin tribunale într-o țară străină înseamnă mai mult ca sigur să n-ai nici o șansă de câștig. A trebuit să aștept să mă întorc în Mexic, unde am pus mâna pe o slujbă bună. Dar mai înainte o cunoscusem pe faimoasa María Inmaculada de la Concepción; am crezut că l-am apucat pe Dumnezeu de picior, dar tot păgubos am rămas.

Povestitorul părea din nou că se sufocă. Dădea din gură ca un pește pe uscat. Își încordă trupul și rămase așa, înțepenit într-o poziție nefirească. Apoi începu să degaje un miros respingător. Familia Millares se îndepărtă fără să scoată o vorbă de acel obiect în putrefacție. Șoferul îl duse pe brațe până la mașină. Don Antonio Millares ieși cu nepoții în grădină.

— Ți-ai dat seama...? îl întrebă el pe Juan Ramón, neștiind cum să-și ducă întrebarea până la capăt.

— Da! răspunse laconic nepotul.

După câțiva pași, Juan Ramón întrebă la rândul lui:

— Ce trebuie să faci dacă ți se întâmplă așa ceva?

— Dacă ți se întâmplă ce anume?

În momentul acela un fulger lumină muntele. În depărtare răsună tunetul. Bunicul nu reuși să audă răspunsul nepotului. Așa că se plimbară mai departe fără să scoată un cuvânt.

Funchal, aprilie 1987
Praga, martie 1988

Cuprins

I. *Unde un bătrân romancier, îngrijorat de înaintarea în vârstă, dă în vileag laboratorul și meditează asupra materialelor cu care își propune să scrie un nou roman* / 7

II. *Unde se povestesc diferitele aventuri ale lui Dante C. de la Estrella, licențiat în drept, care, după părerea autorului, se înrudesc cu romanul picaresc și culminează cu o călătorie la Istanbul* / **18**

III. *Unde se povestește cum au sosit la Istanbul trei mexicani și cum, încă din prima clipă, este presimțită iminenta apariție a controversatei doamne Karapetiz* / **47**

IV. *Unde apare, în sfârșit, mult așteptata Marietta Karapetiz și ni se arată farmecele ei, care nu sunt întotdeauna pe gustul lui Dante C. de la Estrella* / **69**

V. *Unde avocatul cu pricina reușește fără să vrea să o îmblânzească pe Divina Egretă și unde veselia generală care însoțește această victorie sporește odată cu apariția voiosului Sașa* / **110**

VI. *Unde Dante C. de la Estrella descoperă un moment din trecutul profesoarei Karapetiz foarte diferit de ceea ce-și închipuia el, povestește necazurile personale care l-au condus, după unele rezistențe din partea lui, la căsătorie și află despre agonia și moartea liu Nikolai V. Gogol* / **134**

VII. *Unde prietenia, și așa capricioasă, dintre Dante de la Estrella și Marietta Karapetiz este supusă unei grele încercări, ceea ce îi va permite cititorului să hotărască dacă această legătură este pe sfârșite sau, dimpotrivă, la începutul unei faze mai intense, capabile să învingă depărtarea care din acel moment se va instala între ei* / **165**